

Україна:

події,
факти,
коментарі

2011 № 12

Засновник Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. Видається з 01.01.1998 р. Виходить двічі на місяць. **Головний редактор** О. Онищенко, академік НАН України. **Редакційна колегія** В. Горovий, заступник головного редактора, Л. Чуприна, заввідділу оперативної інформації, Т. Гранчак, заввідділу політологічного аналізу, Т. Дубас, заввідділу синтезу соціокультурних мережевих ресурсів. Комп'ютерний дизайн Г. Булахова.

Адреса редакції: НБУВ, просп. 40-річчя Жовтня, 3, Київ, 03039, Україна. Тел. (044)524-25-48, (044)525-61-03. E-mail: siaz@pochta.ru, www.nbu.gov.ua/siaz.html. Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 5358 від 03.08. 2001 р.

Україна: події, факти, коментарі

Інформаційно-аналітичний журнал

2011 № 12

ЗМІСТ

Коротко про головне

Віктор Янукович: наука повинна бути ключовим інструментом модернізації нашої держави

Прем'єри РФ і України обговорили в Москві співпрацю в газовій сфері та інші питання

Аналітика

Н. Тарасенко.

Перспективи українського бізнесу у контексті змін до Податкового Кодексу

Ю. Половинчак

«Сі бриз-2011»: «занепокоєння» дипломатів

С. Кулицький

Проблеми диверсифікації джерел вуглеводневої сировини та енергетична безпека України (продовження)

В. Медведєва

За рік до старту Євро-2012: темпи підготовки приймаючих міст Україн

В об'єктиві – регіон

А. Потіха, наук. співроб.

Курортний сезон в Криму: плани, перспективи, проблеми

Актуальна прес-конференція

С. Горовая

Партия регионов активизируется в интернете.

И о ней написали книгу...

**Селянська партія України:
продаж землі викликає стурбованість**

Наука – суспільству

Діяльність науково-дослідних установ

Аерокосмічна і авіаційна галузі

Астрономічна наука

Альтернативні джерела енергії

Питання екології та уникнення техногенних катастроф

Освіта та кадрове забезпечення в Україні

Охорона здоров'я

Наука і влада

Питання реформування освіти

О. Карпенко, Т. Петі

Механізми реалізації шкільної реформи у ФРН в контексті надання сучасних освітніх послуг органами публічного управління (на прикладі м. Берлін)

До уваги держслужбовця

Т. Добко, В. Радченко,

Антикризове управління

Список літератури з фондів Національної бібліотеки

України ім. В. І. Вернадського (1997–2010 рр.)

Коротко про головне

Віктор Янукович: наука повинна бути ключовим інструментом модернізації нашої держави

Президент України В. Янукович провів зустріч із Президентом Національної академії наук України Б. Патonom.

Головною темою зустрічі стала модернізація України та участь у цьому процесі національної науки.

«Сьогодні ця тема найактуальніша в нашій державі. І, на мій погляд, наука повинна бути ключовим інструментом у подальшій модернізації нашої держави, зміцнення її конкурентоспроможності. Безумовно, ми повинні з вами створити сучасні механізми участі науки у цьому процесі», – наголосив Президент, звертаючись до Б. Патона. «Зараз прийшов час, коли нам треба потужно почати працювати разом», – підкреслив глава держави.

Президент Національної академії наук України підтримав позицію глави держави. «Ви цілком правильно дали акцент на розвиток науки, на її значенні в житті країни – у розвитку економіки, перш за все. Це потрібно робити. І слава Богу, потенціал ще є», – сказав Б. Патон. Водночас він наголосив, що сфера науки терміново потребує підтримки з боку держави. «Якщо ми будемо так продовжувати, як зараз – буде дуже скрутне становище», – вважає Б. Патон. Президент НАН також підкреслив прикладне значення науки. «Науку треба обов'язково об'єднати з освітою, з виробництвом», – переконаний він.

В. Янукович та Б. Патон також обговорили питання щодо важливості відновлення власної української науково-дослідницької бази. «Найбільше, що втрачено – це оті експериментальні виробництва, дослідні заводи, конструкторські бюро. Вони дали те, що зараз називається інноваційними проектами. Це треба розвивати», – вважає Б. Патон (*Офіційне інтернет-представництво Президента України (www.president.gov.ua). – 2011. – 9.06*).

Прем'єри РФ і України обговорили в Москві співпрацю в газовій сфері та інші питання

У Москві відбулося восьме засідання комітету з питань економічного співробітництва російсько-української міждержавної комісії за участі Прем'єр-міністрів України та Російської Федерації М. Азарова та В. Путіна.

«Серед пріоритетних тем порядку денного – стратегічні питання взаємодії в газовій сфері, співробітництво в мирному використанні ядерної енергії», –

наголошується у повідомленні прес-служби уряду РФ.

Про результати переговорів у Москві Прем'єр-міністр України М. Азаров поінформував під час розширеного засідання Кабінету Міністрів України

Надзвичайно складними назвав М. Азаров переговори щодо перегляду так званої «тимошенківської угоди» на постачання газу в Україну. «Якщо говорити коротко, то головним результатом переговорів стало те, що наші аргументи про граничну не вигідність і несправедливість для України цієї угоди були почуті, і прийнято рішення доручити робочій групі комітету з економічного співробітництва у питаннях енергетики в короткий термін розглянути всі спірні питання “газового контракту”», – зазначив М. Азаров. До того ж глава уряду наголосив, що вони будуть «розглянуті в комплексі і в порівнянні».

«Вперше російська сторона погодилась в якості порівняльної бази розглянути формули ціноутворення і умови постачання російського газу в інші європейські країни», – наголосив Прем'єр-міністр.

М. Азаров доручив Міністерству енергетики і вугільної промисловості, переговорній групі «ретельно проаналізувати аналогічні контракти “Газпрому” з іншими країнами, переконливо довести, що умови контракту для України є найгіршими і не відповідають звичайним ринковим умовам ціноутворення».

Прем'єр-міністр упевнений в позитивному результаті переговорів з Росією щодо ціни на газ.

Напередодні візиту з українського боку прозвучала заява про те, що Київ пов'язує перегляд цінової формули з вартістю транзиту газу українською територією. «Україна зазнає збитків, не одержуючи компенсації. Якщо в нас виросла ціна газу, компенсуйте нам ставки транзиту», – цитують ЗМІ слова М. Азарова.

Російська сторона досить стримано відреагувала на озвучені напередодні візиту українські плани. ЗМІ, з посиланням на інформовані джерела в українському Міненерго, повідомляють: РФ наполягає, що перегляд ціни на газ можливий лише при вступі України до Митного союзу чи створенні спільного підприємства між «Газпромом» і «Нафтогазом» (*Урядовий портал (www.kmu.gov.ua). – 2011. – 9.06; Українська правда (www.pravda.com.ua). – 2011. – 07.06.*)

Аналітика

Н. Тарасенко, мол. наук. спів роб.

Перспективи українського бізнесу у контексті змін до Податкового Кодексу

16 травня урядом схвалено законопроект щодо змін до Податкового кодексу в частині реформування спрощеної системи оподаткування. За офіційною версією, появу законопроекту зумовило значне поліпшення економічної ситуації в країні, підкріплене результатами скорочення дефіциту Пенсійного фонду та виконання бюджету, про які звітує податкова адміністрація, а також оптимістичні прогнози керівників держави. Надходження до Пенсійного фонду у січні – березні 2011 р. зросли порівняно з аналогічним періодом минулого року на 23 %, до 30,9 млрд грн, а доходи зведеного бюджету збільшились у 1,4 рази, до 80,5 млрд грн. Президент В. Янукович пообіцяв, що за результатами року країна вийде на бездефіцитний бюджет, хоча запланований показник недоїмки – 3,5 % ВВП. М. Азаров прогнозує дефіцит державного бюджету 2,5%.

У пропонованому урядом законопроекті передусім передбачено скорочення переліку видів діяльності для спрощенців. Зокрема, з нього можуть бути виключені фінансове посередництво, управління підприємствами, надання послуг зв'язку, продаж предметів мистецтва, колекціонування та антикваріату, аудиторська діяльність, а також надання в оренду земельних ділянок загальною площею до 0,2 га, житлових приміщень загальною площею до 100 кв. м і нежитлових понад 300 кв. м. Варто зазначити, що саме у цих сферах практично всі підприємці перебували на єдиному податку.

Крім того нові правила передбачатимуть зміну принципу формування податкових ставок. Якщо нині вони вимірюються у фіксованих сумах, то у майбутньому залежатимуть від офіційно встановленого розміру мінімальної зарплати. Отже, фізособи, які здійснюють виключно ремісничу діяльність, торгують на ринках або надають побутові послуги з річним обігом до 150 мінімальних заробітних плат (зараз – 144 тис. грн) і які не мають найманих працівників, за новими правилами зобов'язані будуть щомісяця сплачувати 1–10% мінімальної зарплати (конкретний розмір податку мають, як і нині, визначати місцеві органи влади), що наразі становитиме від 9,6 до 96 грн. Окрім цього, дрібним підприємцям доведеться окремо сплачувати ще й єдиний соціальний внесок, розмір якого, щоправда, вони мають право встановлювати на свій розсуд, але його сума не може бути меншою ніж 34,7 % мінімальної ж таки заробітної плати. Наразі ця сума становить 333,12 грн, але у подальшому також може зрости разом із розміром мінімальної заробітної плати.

Приватним підприємцям з річним обігом понад 1 тис. мінімальних зарплат

(960 тис. грн) і які мають у штаті до 10 найманих працівників доведеться сплачувати від 2 до 20 % мінімальної зарплати (нині 19,2–192 грн) «плюс» вже згадуваний соціальний внесок. На даний момент ставка єдиного податку не може перевищувати 200 грн на місяць.

Кардинально інший підхід в оподаткуванні уряд пропонує встановити для фізосіб з річним обігом понад 2 тис. «мінімалок» (1,92 млн грн), що мають у штаті до 10 працівників, і юросіб із штатом до 50 працівників, річним обігом до 5 тис. мінімальних заробітних плат (4,8 млн грн).

По-перше, їхній податок залежатиме від річного обігу, по-друге, їм надається право реєструватися платниками ПДВ. Як зазначають експерти, саме ця можливість відкриває ширші можливості щодо співпраці із великими компаніями, які працюють на загальній системі оподаткування. Адже якщо контрагент не є платником ПДВ, фірма не може формувати податковий кредит по операціях із ним, а відтак і претендувати на бюджетне відшкодування цього податку. Отже, «спрошенці» згадуваної категорії сплачуватимуть 5 % від річного обігу, якщо не захочуть реєструватися платниками ПДВ і 3% «плюс» ПДВ. Пільги, передбачені для підприємців і фірм, які реалізують продукцію власного виробництва, полягають у зменшенні для них ставки податку на 50 %.

Законопроект також визначає випадки анулювання органами податкової служби свідоцтва платника єдиного податку, зокрема, у випадку виникнення податкової заборгованості зі сплати податку, провадження господарської діяльності, на яку не поширюється спрощена система, перевищення граничного обсягу доходу тощо.

Таким чином законопроектом передбачено послаблення фіскального навантаження на бізнесове коло, розширення економічних можливостей для ведення підприємницької діяльності та спрощення механізму адміністрування податків.

У розробці проекту закону взяли участь фахівці Міністерства фінансів України, Державної податкової служби та інших центральних органів виконавчої влади. В його основу покладено ретельний, всебічний аналіз норм, їх обговорення та погодження з підприємцями, фаховими асоціаціями та громадськістю.

За словами Прем'єр-міністра М. Азарова, проект, розроблений Мінфіном – це результат ретельного, багатоетапного обговорення і погодження відповідних податкових норм з підприємцями, профспілками, фаховими асоціаціями та експертами. «Зміни до Податкового кодексу втілили в собі максимальний компроміс з підприємницьким середовищем, який передбачає, зокрема, скасування штрафних санкцій за несплату соціальних внесків в 2010 р., а також звільнення від такої сплати підприємців з числа пенсіонерів та інвалідів. Матимуть підприємці й економічно обґрунтоване право на відпустку – за один місяць щороку вони за новим законодавством не сплачуватимуть «єдиний» податок».

Крім того, М. Азаров повідомив, що передбачається скасування 50 % надбавки до фіксованих ставок податку за кожного найманого робітника і ліквідується вимога щорічно переоформляти свідоцтво платника єдиного податку і отримувати в податкових органах довідки про трудові стосунки з найманими робітниками. Це сприятиме дерегуляції підприємницької діяльності, економії витрат суб'єктів малого підприємництва, спрощенню адміністрування.

«Документ дає можливість спрощенням реєструватися платниками податку на додану вартість, а компаніям відносити на витрати товари і послуги придбані у таких спрощенців», – відзначив Прем'єр.

Законопроект стимулюватиме вітчизняне виробництво: документом передбачено оподаткування доходів платників єдиного податку, отриманих від продажу продукції власного виробництва, за зниженими удвічі ставками податку (1,5 % у разі сплати ПДВ, 2,5 % – без сплати ПДВ, замість 3 % та 5 % відповідно). Очікується, що ухвалення такої норми сприятиме зменшенню залежності національної економіки від імпортової продукції.

У цілому, за словами Прем'єр-міністра, проект закону передбачає послаблення фіскального тиску на бізнес, значно розширює економічні свободи для малого та середнього підприємництва. М. Азаров наголосив, що уряд просить парламент розглянути цей законопроект як невідкладний, тому що це «значний крок до того, щоб наша держава вийшла на новий рівень економічної свободи».

Як вважає заступник міністра фінансів України А. Мярковський, підготовка та розгляд законопроекту є кроком вперед щодо удосконалення відносин держави та бізнесу. Він передбачає, що зміни до податкового кодексу мають бути введені з 1 липня 2011 р. А. Мярковський додав, що після ухвалення змін до Податкового кодексу передбачено введення так званого перехідного періоду для того, щоб місцеві органи влади змогли привести свої рішення у відповідність до ухвалених норм.

Зміни до Податкового кодексу, які задовольняють вимоги влади, бізнесу та громадянського суспільства, будуть внесені до кінця поточної сесії. Про це заявив глава парламентського комітету з питань фінансів, банківської діяльності, податкової та митної політики В. Хомутич.

Як зазначив голова комітету, більшість пропозицій малого і середнього бізнесу було враховано в законопроекті, зокрема, скасовані обмеження щодо віднесення на витрати платника податку на прибуток витрат на придбання товарів (робіт, послуг) у фізичних осіб-платників єдиного податку, фізичним особам, які працюють на єдиному податку, дозволено реєструватися платниками ПДВ. З ініціативи профільного комітету зменшено навантаження щодо єдиного соціального внеску, зокрема, пропонується звільнити від сплати ОСВ пенсіонерів та інвалідів, а також списати штрафи, нараховані Пенсійним фондом минулого року.

Однак, за словами В. Хомутича, запропоновані в законопроекті норми ще

будуть доопрацьовуватися експертами комітету, адже спрощена система оподаткування не повинна використовуватися для ухилення від сплати податків, як було раніше.

«Після прийняття законопроекту буде створена робоча група, яка узгодить всі проблемні питання, що стосуються оподаткування малого і середнього бізнесу. Ми повинні прийняти збалансований документ вже до кінця поточної сесії», – підкреслив депутат-«регіонал».

Комітет також вирішив рекомендувати Верховній Раді прийняти у другому читанні законопроект "Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України" (№ 8217). Як зазначив В. Хомутич, експерти комітету розглянули більше 40 законопроектів і врахували близько 400 пропозицій суб'єктів законодавчої ініціативи.

Зокрема, за його словами, були враховані резонансні питання: спрощення порядку надання контролюючими органами податкових консультацій та оскарження недійсних договорів, використання міжнародних стандартів бухгалтерського обліку при визначенні податкових зобов'язань, упорядкування реєстрації податкових накладних з ПДВ, спрощення оподаткування екологічного податку на нафтопродукти.

Голова Верховної Ради України В. Литвин наголошує на необхідності детально доопрацювати проект змін до Податкового кодексу України, ухваленого народними депутатами в першому читанні. В. Литвин нагадав, що парламент ухвалив за основу зміни до Податкового кодексу, напрацьовані безпосередньо парламентським Комітетом з питань фінансів, банківської діяльності, податкової та митної політики. Водночас під час підготовки документу до другого читання було внесено ряд інших пропозицій, в тому числі від експертів і науковців, а також від уряду, що загалом, як зазначив Голова ВР, містяться в 15 законопроектах. Таким чином, за словами В. Литвина, народні депутати мають доопрацювати цей документ і винести на розгляд парламенту «єдиний, узгоджений, комплексний проект закону».

Водночас, на думку голови парламентського комітету з питань промислової і регуляторної політики та підприємництва Н. Королевської, якісний закон про спрощену систему оподаткування не буде прийнятий до 1 липня, оскільки для доопрацювання документа залишається тільки один пленарний тиждень. «За один тиждень неможливо професійно розглянути в двох читаннях і якісно доопрацювати урядовий законопроект у тому вигляді, в якому він є зараз», – вважає Н. Королевська.

Народний депутат зазначила, що раніше парламент відмовився розглядати альтернативні пропозиції щодо реформування системи оподаткування, підготовлені Радою підприємців України, яка об'єднала понад 300 громадських організацій і профспілок що представляють людей справи з усіх регіонів України. Відповідний законопроект був внесений Н. Королевською ще 21 березня.

«Якщо наш закон готувала своєрідна „фокус-група” підприємницького співтовариства, яка чітко виписала механізм роботи спрощеної системи, то урядовий закон готувала „фокус-група” бюрократів. Тому законопроект Кабміну потребує серйозного доопрацювання. Для цього потрібен час і злагоджена робота, але враховуючи, що до передбачуваного вступу закону в силу – 1 липня – залишається лише один пленарний тиждень, значить, план уже зірвано», – сказала народний депутат. «Тому ми стоїмо перед вибором: або закон все-таки буде прийнятий до 1 липня, але неякісний, або він взагалі не буде прийнятий. Знову нічого крім декларацій з боку влади ми не побачили», – сказала Н. Королевська.

Вона також зазначила, що уряд підготував свій законопроект тільки через шість місяців після набрання чинності Податкового кодексу, напередодні масових протестів 19 травня. «Людям запропонували хабар, щоб знизити градус соціальної напруги, але політичної волі на якісні зміни у податковій сфері у влади немає», – вважає Н. Королевська.

Утім, парламентський комітет з питань промислової і регуляторної політики і підприємництва готовий підтримати урядовий законопроект про внесення змін до Податкового кодексу щодо реформування спрощеної системи оподаткування, обліку і звітності, але лише у разі внесення до нього п'яти змін.

Зокрема, голова комітету Н. Королевська відзначає необхідність збільшення обсягу виручки для добросовісних платників єдиного податку з огляду на те, що закон має бути стимулюючим до розвитку бізнесу. Також необхідно максимально спростити звітність – відмінити зайві декларації; не допустити продовження репресій – дуже жорсткі штрафні санкції дадуть чиновникам нові важелі тиску на бізнес.

Крім того, в комітеті відзначають необхідність не лише скасувати єдиний соцвнесок для інвалідів і пенсіонерів, а й зробити його добровільним для підприємців. А також треба усунути можливості для ухилення від сплати податків за допомогою «спрощенки», які відкриває урядовий законопроект.

За словами Н. Королевської, підприємці пропонували більш жорсткий варіант реформування спрощеної системи оподаткування в частині ухилення від сплати податків великих платників податків шляхом використання «спрощенки», проте Кабмін схвалив закладені в законопроекті механізми, завдяки яким підприємці зможуть іти в тінь. «На жаль, цього немає в законопроекті, який надав Кабінет Міністрів. Тобто зберігається можливість використання спрощеної системи оподаткування з метою оптимізації й відходу від податків», – зазначила Н. Королевська.

На противагу опозиційній оцінці пропонованих податкових змін, експерт «Центру Лібермана» І. Чалий вважає, що загалом законопроект щодо змін до Податкового кодексу в частині реформування спрощеної системи оподаткування можна оцінити дуже позитивно. «Якщо його буде ухвалено у тому вигляді, в якому він був оприлюднений на сайті Верховної Ради, то

феномен єдиного податку в нашій країні вступить в епоху ренесансу. Щоправда, важко сказати, чи влаштує це наших міжнародно-валютно-фондових кредиторів. Нескладно зрозуміти й те, що нові норми кодексу не принесуть радощів придворним „конверта торам”. Ясно також, що новий регламент сплати єдиного податку навряд чи сприятиме збільшенню надходжень до бюджету. Саме тому багато моїх колег сумніваються, що законопроект дійде до другого читання та президентського підписання в тому вигляді, в якому його спочатку було зареєстровано», – відзначає він.

Водночас, експерт наголошує на трьох моментах, які можуть бути оцінені негативно та стати проблемними:

1. Порівняно з діючою нині системою оподаткування податкове навантаження на деяких єдиноподатників істотно збільшиться. Пов'язано це буде з їхнім переходом від сплати абсолютної суми податку до обкладення обороту за відсотковою ставкою.

2. Різномірні критерії віднесення єдиноподатників до різних категорій (за ознакою місця реалізації, виду наданих послуг, податкового статусу контрагентів) можуть зіграти злий жарт із тими, хто примудриться підпасти одночасно під кілька критеріїв. У таких ситуаціях підприємці напевно зіштовхнуться з фіскальним свавіллям місцевих податківців.

3. Правило обов'язкової ПДВ-реєстрації для двох категорій єдиноподатників, швидше за все, призведе до плутанини: кому і як стануть видавати ПДВ-свідоцтва податківці, одному Богу відомо. Беручи до уваги нинішній драматичний стан справ у цій сфері, складно, скажімо, уявити процедуру спокійного «надання свідоцтв» тим єдиноподатникам, які оберуть 5-відсоткову ставку податку.

Незважаючи на те, що загалом документ передбачає цілий ряд кроків назустріч платникам єдиного податку, деякі експерти зауважують, що законопроект усе ще далекий від ідеалу і містить у собі достатньо ризиків та суперечностей. Зокрема, як вважає член парламентського комітету з питань промислової і регуляторної політики та підприємництва, депутат від НУ – НС К. Ляпіна, перший ризик полягає у встановленні законопроектом граничних розмірів валового доходу, до якого можна користатися спрощеною системою оподаткування, і ставки єдиного податку визначаються у прив'язці до мінімальної заробітної плати. Ризик у даному випадку полягає в тому, що мінімальна зарплата є соціальним показником, а тому не зовсім об'єктивним. Як показує практика, перед виборами мінімальна заробітна плата має тенденцію до зростання, причому більшими темпами, ніж того вимагає інфляція чи справжній економічний розвиток. Це відразу позначиться не стільки на обсязі валового доходу, скільки на ставці єдиного податку.

Найсміливіші прогнози розвитку української економіки на 2012 р. не перевищують 4,5 % зростання, та й надалі ніхто не обіцяє шаленого зростання. Водночас, у 2012 р. вибори, тож вже до кінця року такий соціальний показник,

як мінімальна зарплата, швидше за все, зростатиме більшими темпами, ніж інфляція. Якщо зважати на нинішні показники мінімальної зарплати, то вже до кінця 2011 р. ставка єдиного податку за першою категорією спрощеної системи сягатиме 100 грн, за другою – 200 грн. Тому прив'язка розмірів ставок до мінімальної зарплати є ризиком. Можливо, слід звертатися до уряду з тим, щоб встановити цю ставку у натуральних показниках.

Другий ризик пов'язаний з тим, що уряд погодився таки скоригувати ст. 139 Податкового кодексу і дозволив відносити на собівартість товарів, робіт і послуг витрати на закупівлю товарів, робіт і послуг у «спрошенців». Однак не у всіх, а лише у тих, які застосовують третю категорію спрощеної системи оподаткування.

Уряд запропонував три категорії: дві з них – аналог існуючого фіксованого і єдиного податку, коли ставки встановлюють місцеві ради, а закон визначає лише граничні розміри. Третя категорія – аналог існуючої спрощеної системи для юридичних осіб, що передбачає прив'язку до відсотка від обсягу реалізації.

Однак приватні підприємці, які співпрацюватимуть з юридичними особами, мусять зрозуміти, що їм доведеться вести докладний облік на підставі первинних документів, тобто укладати і фіксувати договори, рух коштів і, швидше за все, робити безготівкові розрахунки. Готівка – це встановлення касового апарата.

У даному законопроекті про це не ідеться, але в розділі Податкового кодексу про ведення обліку зазначено: приймання готівки потребує застосування касового апарата. Тож чи вимагатиме уряд їх встановлення, незрозуміло.

Підприємцям слід розуміти: користуючись третьою категорією спрощеної системи, вони матимуть обмежену можливість працювати на продаж кінцевому споживачу.

Третій ризик – у проекті не сказано про необхідність застосування касових апаратів. Уряд посилається на Податковий кодекс і закон про реєстраторів розрахункових операцій, де зазначено, що платники єдиного податку не зобов'язані використовувати касові апарати. Проте існує протиріччя деяких норм, які потребують роз'яснень. Тож в законопроекті варто чітко зафіксувати позицію щодо касових апаратів, або внести відповідні норми у прикінцеві положення Податкового кодексу.

Нарешті, важливо визначити позицію щодо використання первинних документів. З одного боку, ми маємо формулювання, що підприємці першої і другої категорій ведуть облік лише доходів – про видатки нічого не сказано – підсумком за день. Це існуючий стан. Опосередковано це означає, що нема необхідності збирати і обліковувати первинні документи. Однак у законопроекті не сказано про відсутність необхідності вести первинні документи. Натомість у Податковому кодексі існують розділи, у яких зазначено, що облік ведеться на підставі первинних документів. Знову протиріччя, які потім доведеться трактувати Мінфіну і податківцям.

Нарешті, найбільший ризик: законопроект вносить зміни до закону про єдиний соціальний внесок. Знову пропонується нібито компромісна норма, але насправді вона руйнує конкуренцію в підприємницькому середовищі – звільнення від сплати єдиного соціального внеску винятково інвалідів і пенсіонерів.

Спілкування з підприємцями показує, що вони не вважають цю норму справедливою. Розмір соціального внеску для них настільки великий, що його не зможуть платити працездатні особи і молодь, які створюють для себе робочі місця.

Ризик полягає в тому, що уряд, звільнивши інвалідів і пенсіонерів від сплати єдиного соціального внеску, може зупинитися на цьому, сказавши, що він і так пішов на поступки. А що робити 70 % підприємців, які не є ні пенсіонерами, ні інвалідами? Вони вважатимуть себе обдуреними.

Як наслідок, соціальна напруга тільки зростатиме, що може призвести до зіткнень всередині підприємницького середовища. Чому для одних підприємців розмір зобов'язань перед державою буде 460 грн, а для інших – 100 грн? К. Ляпіна переконана, що йдеться про руйнування конкурентного середовища, тому проблему єдиного соціального внеску слід вирішувати поетапно. Спершу – кардинальне його зменшення до 18 %, як це обіцяв перший віце-прем'єр А. Ключев, а далі – повне його скасування для самозайнятих осіб і заміна на добровільне накопичувальне страхування.

Зі свого боку, експерт із фінансів О. Бетлій вважає, що, незважаючи на деякі ризики, закладені в законопроект, та деякі недоопрацювання, він переважно задовольняє усі вимоги «спрощенців». Але така система оподаткування не може діяти на постійній основі. Україні необхідно брати приклад з інших країн і значно спростувати механізм оподаткування, вважає експерт.

«Якщо ми говоримо про розвинені країни, то малі підприємці просто сплачують на загальних підставах податок, скажімо, на доходи фізичних осіб. І сплачують його з чистого доходу. Потім, якщо говорити, скажімо, про досвід Німеччини, – підприємці самостійно вирішують, чи сплачують вони у державну систему страхування, чи в приватну систему страхування, чи в деяких моментах взагалі не сплачують і відкладають гроші на банківські рахунки», – говорить О. Бетлій. В Україні ж, якщо бізнес виходить за рамки певного обороту, облік значно ускладнюється, і підприємці змушені сплачувати у десятки разів більше податків. На думку експерта, така система оподаткування не сприяє розвитку бізнесу і зростанню його з дрібного до більшого.

Запропоновані урядом зміни до ПК щодо спрощеної системи оподаткування, по суті, є лише коригування існуючої системи. Тобто переходу, приміром, до принципів західної моделі спрощеного оподаткування не відбулося, але загалом це є кроком вперед порівняно з тим, що було раніше, заявив завідувач сектору грошово-фінансової стратегії Національного інституту стратегічних досліджень О. Молдован.

«Загалом законопроект в даному випадку більш-менш збалансований, принаймні, порівняно з тими варіантами, які ми бачили раніше», – зазначив експерт. За його словами, з одного боку у змінах до Податкового кодексу більш розширені можливості підприємців. А паралельно з тим уряд застосував ряд законодавчих механізмів, які дозволять мінімізувати випадки оптимізації оподаткування.

«Передусім, це обмеження тих видів економічної діяльності, на які може поширюватися спрощена система оподаткування. Також це норма про те, що суб'єкти підприємницької діяльності, які працюють на загальній системі оподаткування, мають подавати відомості стосовно того, з якими платниками єдиного податку вони мають справу», – вважає О. Молдован.

Він робить висновок, що запропонованими змінами до ПК стосовно спрощенців вдалося знайти певний баланс між побажаннями уряду обмежити можливі зловживання і побажаннями підприємців мати більші можливості ведення бізнесу в рамках цієї системи оподаткування.

Щодо прив'язки єдиного податку до розміру мінімальної заробітної плати, то, на думку експерта, цей механізм дозволяє нівелювати негативний чинник інфляції як на діяльність підприємців, так і на фіскальну складову єдиного податку.

«У випадку зростання мінімальної заробітної плати дійсно збільшується податкове навантаження. Але з іншого боку, збільшуються і обсяги, які дозволяють підприємцям цю систему застосовувати», – зазначив О. Молдован.

Разом з тим експерт переконаний, що напруга навколо Податкового кодексу буде існувати завжди. «Податковий кодекс, на відміну від інших нормативно-правових актів, видається найбільш конфліктним, бо тут потрібно ув'язати інтереси, які є взаємно протилежні. Це інтереси між фіскальними завданнями уряду, який зацікавлений максимально збільшувати надходження до бюджету, і інтересами підприємців, які зацікавлені в тому, щоб максимально зменшити сплату податків. Тому цей конфлікт апріорі закладений в цьому документі», – зазначив О. Молдован.

«Але за рахунок того, що, в принципі, було досягнуто певного балансу, я думаю, що критика, принаймні, щодо функціонування спрощеної системи оподаткування, і сама напруга навколо цього питання має знизитися», – підсумував він.

Коментуючи запропоновані урядом зміни до Податкового кодексу, координатор Клубу підприємців Львівщини А. Якимів одним з найважливіших назвав пункт, що дозволяє зараховувати на валові витрати придбання товарів чи послуг у платника єдиного податку, як цього вимагали підприємці. Позитивними моментами, на думку підприємця, можна вважати також поділ «спрощенців» за обсягом доходу, від чого і залежатиме ставка єдиного податку, скасування 50-відсоткової надбавки за кожного найманого працівника, спрощення податкової звітності.

Решта змін законопроекту, за словами А. Якиміва, є доволі суперечливими. Приміром, Кабмін свідомо чи не свідомо оминає увагою юридичних осіб, які є на спрощеній системі, і сплачують чи не найбільше податків. Фізособам-«спрощенцям» обмежують види економічної діяльності, фактично зобов'язують ставати платниками податку на додану вартість (ПДВ) і залишають право за податковою анулювати свідоцтва за умови заборгованості, хоча розміру боргу не зазначено, пояснює експерт.

«Нічого вони не хочуть змінювати. Ці кілька пунктів не вирішують проблем „спрощеної системи”. Особливо коли зміни стосуються лише фізичних осіб-підприємців, а де є юридичні? Вони не вирішують питання по-суті, бо немає моделі з вдосконалення системи спрощеного оподаткування», – зазначає А. Якимів, додаючи, що ці правки нагадують «косметичне замазування».

Тим часом віце-прем'єр – міністр соціальної політики С. Тігіпко заявив, що до кінця 2011 р. буде розроблено законопроект, що дозволяє внести глобальні зміни в податкову систему. За словами урядовця, за підсумками дії нового Податкового кодексу за п'ять місяців стали очевидними його суттєві недоліки. Він, зокрема, зазначив, що проблемними питаннями оподаткування залишаються цінні папери і хеджування. «Ми цілі блоки дуже погано прописали. Тільки узяти те, що стосується цінних паперів, у нас практично тотально закони лежать, і ми не рухаємося. Ми не врегулювали операції з хеджування», – зауважив С. Тігіпко.

Також віце-прем'єр вважає, що Податковий кодекс (ПК) повинен містити норму про оподаткування нерухомості, пункт т. з. податку на розкіш. Окрім іншого, С. Тігіпко відзначає нестабільність податкового законодавства України: «Ми прийняли ПК, а вже через місяць більшість його норм почали діяти. Практично бізнес не одержав часу на адаптацію своїх підприємств».

Неефективним вважає С. Тігіпко ПК у плані інвестиційних операцій: «Неефективність податкової системи у плані несприятливого і, багато в чому, дискримінаційного регулювання інвестиційних операцій – подвійне оподаткування доходів від спільної діяльності, включення у дохід оподаткування безпроцентних поворотних позик, нечіткі правила оподаткування операцій з об'єктами права інтелектуальної власності...».

Також «явне надмірне податкове навантаження на фізичних осіб з низьким і середнім рівнем доходів», – вважає віце-прем'єр.

Крім того, він відзначив корупцію і неефективну судову систему як частини проблемних питань податкового законодавства. Також на сьогодні проблеми існують у сфері надання пільг підприємствам, які, на думку С. Тігіпка, в Україні носять хаотичний характер. У питанні ефективності дій податківців віце-прем'єр-міністр відзначив їх низький рівень юридичної кваліфікації.

За словами С. Тігіпка, до кінця року буде прийнято документ, який усуне названі недоліки податкового законодавства, при цьому буде передбачений адаптаційний період для підприємців. У відповідному законопроекті будуть враховані пропозиції експертів, бізнесу і громадськості.

Ю. Половинчак, канд. іст. наук, старш. наук. співроб.

«Сі бриз-2011»: «занепокоєння» дипломатів

У червні в Україні проводяться традиційні багатонаціональні миротворчі навчання «Сі бриз-2011». Маневри триватимуть два тижні в торговому порту Одеси, північно-західній акваторії Чорного моря і на полігоні «Широкий лан» на Миколаївщині. Як повідомили в Міністерстві оборони України, темою навчань цього року стало планування і проведення міжнародної миротворчої операції, а метою – відпрацювати за стандартами НАТО дії багатонаціональних штабів та сил під час планування і проведення міжнародної антипіратської операції.

«Оперативно реагуючи на сучасні виклики та загрози, пов'язані з тероризмом та розповсюдженням піратства, підготовка сил на щорічних українсько-американських навчаннях спрямована на відпрацювання дій у складі міжнародних сил під час проведення антипіратських операцій», – наголосив командувач ВМС Збройних сил України адмірал В. Максимов. Він також зазначив, що «навчання „Сі бриз” започаткували конструктивну взаємодію українських військових моряків із закордонними партнерами, і проводяться вдев'яте».

Як повідомив начальник прес-центру командування ВМС України капітан І рангу О. Чубук, навчання проводяться згідно з Планом українсько-американського двостороннього співробітництва у військовій галузі на 2011 р. Він наголошує, що «Сі Бриз» – найважливіший захід у процесі бойового навчання на українському флоті. За його словами, ці навчання «покривають» 50 % планів бойової підготовки українських моряків та є подією, без якої ВМС України буде важко підтримувати боєготовність на належному рівні.

Безпосереднє проведення операції проходитиме 13–17 червня, після чого відбудеться етап згортання сил і підведення підсумків. У ці дні будуть проведені тактичні навчання з виконання бойових стрільб, висадки морського десанту, ембаргових операцій, затримання суден-порушників. Крім того, сили спецоперацій відпрацюють звільнення заручників, захоплених піратами і осіб, що перебувають на судні, а сили авіаційного компонента – повітряну розвідку, повітряні перевезення та бойове десантування особового складу, забезпечать

проведення пошуково-рятувальних дій та медичну евакуацію.

Майже всі затрати з проведення цих навчань несе американська сторона. У «Сі бризі» також будуть задіяні кілька плавзасобів, літаків і батальйон морської піхоти американського флоту.

Російські військовики участі у навчаннях не беруть, навіть у якості спостерігачів, хоча запрошення російська сторона отримала, а 29 травня командувач ВМС України адмірал В. Максимов заявив на закритті українсько-російських навчань «Фарватер миру-2011», що йому «хотілося бачити учасниками «Сі бризу» і представників Чорноморського флоту Росії».

Водночас вже в ході навчань, 12 червня Міністерство закордонних справ Росії заявило про «ряд питань», які викликає в нього участь в українсько-американських навчаннях «Сі бриз-2011» крейсера Військово-морських сил США *Monterey*, обладнаного протиракетною системою *Aegis*, що дасть змогу стежити за понад ста ракетами в радіусі 190 км, та озброєного 122 ракетами, що здатні збивати повітряні об'єкти. Як пояснюють експерти, це своєрідний «протиракетний щит».

Російське зовнішньополітичне відомство, зокрема, висловило здивування щодо того, чому «був обраний корабель саме з таким варіантом озброєння». Занепокоєння Росії викликало те, що цей корабель є елементом першого етапу нової американської системи протиракетної оборони в Європі. МЗС РФ нагадує, що російська сторона неодноразово підкреслювала, що не залишить без уваги появу в безпосередній близькості від російських кордонів елементів стратегічної інфраструктури США і сприйматиме подібні кроки як загрозу безпеці РФ. «Змушені констатувати, що наша занепокоєність, як і раніше, ігнорується і що під прикриттям розмов про співпрацю в області ПРО в Європі йде формування тієї самої протиракетної конфігурації, про небезпечні наслідки якої ми неодноразово попереджали наших американських і натовських партнерів. Причому робиться це демонстративно, начебто показуючи Росії, що ніхто не має наміру зважати на нашу думку. Подібний підхід явно не сприяє спільному визначенню концепції і архітектури майбутньої ПРО в Європі, як про це домовлялися в Лісабоні і на зустрічах президентів Росії і США», – заявляє МЗС РФ. «Те, що вже на першому етапі реалізації „адаптивного підходу” США, виникають подібні сюрпризи, свідчить про високий рівень стратегічної невизначеності, яку створює американська програма ПРО. Тим більш закономірне питання про те, наскільки можна покладатися на усні запевнення про її неспрямованість проти Росії», – наголошується в коментарі.

Реакція американської сторони була стриманою: Держдепартамент США вважає навчання «Сі бриз-2011» проявом тісного співробітництва США з Україною і надає Москві, яка розкритикувала їх, «право залишатися при своїй думці». Про це заявив заступник офіційного представника Держдепартаменту США М. Тонер. «Росія має право на свою думку. Але у нас тісні двосторонні відносини з Україною, і ці навчання вписуються в це партнерство», – сказав

М. Тонер. Він зазначив, що Monterey було направлено в європейські води у рамках реалізації «поетапного адаптивного підходу» адміністрації США до формування європейського сегменту глобальної ПРО.

Позицію офіційного Києва у зв'язку з побоюваннями російської сторони озвучив прес-секретар МЗС України О. Дікусаров: Україна не бачить в проведенні українсько-американських військово-морських навчань «Сі бриз-2011» реальної або потенційної загрози. О. Дікусаров підкреслив, що всі елементи, включені в програму цих навчань, жодним чином не пов'язані з відпрацюванням дій, які могли б нести загрозу для наших сусідів. Він нагадав, що для участі в навчаннях «Сі бриз-2011» були запрошені всі чорноморські країни, включно з Росією. Українська сторона розглядає ці навчання як важливий елемент зміцнення взаємної довіри і співпраці між військовослужбовцями різних країн; Київ вважає, що такі заходи допомагають долати «помилкові фобії і стереотипи періоду холодної війни», а також сприяти підвищенню рівня безпеки в Чорноморському регіоні.

Експертні оцінки ситуації навколо «Сі Бриз-2011» досить помірковані. Директор Центру миру, конверсії і зовнішньої політики України О. Сушко вважає, що така реакція з боку Росії цілком прогнозована. «Російська сторона завжди болоче реагувала перебування іноземного військового контингенту в тому ж Чорному морі. Хоча не зовсім зрозуміло, чому їх насторожує входження цього крейсера, – адже план навчань був затверджений наперед і росіяни знали, які сили братимуть участь в «Сі бриз-2011», – відзначив він.

Привертає увагу і той факт, що МЗС Росії оприлюднив свою заяву, прив'язавши її до участі ракетного крейсера ВМС США Monterey у спільних навчаннях із Україною. Тим часом цей корабель перебував у Чорному морі вже майже тиждень, і його попереднє завдання, на відміну від нинішнього, було пов'язане з протиракетною обороною. Американський корабель Monterey, передислокація якого до європейських вод почала першу фазу створення нової системи ПРО США в Європі – розташування протиракетних систем морського базування в водах навколо Європи, – напередодні участі в українських навчаннях відвідував Румунію, де знайомив зі своїми протиракетними можливостями цю країну, що вже погодилася прийняти в себе елемент другої фази – наземну базу ПРО. Проте це протестів Росії не викликало.

Власне, ряд українських експертів обурення російського МЗС участю в українсько-американських навчаннях «Сі бриз-2011» протиракетного корабля США називають нелогічним. Так, «гостра і нервова» реакція Москви здивувала президента аналітичного центру «Відкрита політика» І. Жданова. Він нагадав, що Москва могла б мати в «Сі бриз» свій повноправний голос: «Росія відмовилася брати в цих навчаннях участь, хоча її запрошували до цього, коли започатковувався „Сі бриз“. Тому тепер Україна і Сполучені Штати самостійно визначають кораблі, які беруть участь в цих навчаннях». До того ж, на думку аналітика, тональність і зміст заяви російського МЗС виглядають «дещо

перебільшеними» як на короткочасний візит американського військового корабля. В. Портников називає поява Monterey на навчаннях всього лише мотивом для того, щоб нагадати про «переродження В. Януковича і про зміну ставлення російського керівництва до українського Президента».

У свою чергу, політолог В. Небоженко вважає «заяву Москви не так зовнішньополітичним демаршем, як сигналом для громадян самої Росії». Він припустив, що московській дипломатії важливо продемонструвати співвітчизникам хоч якусь активність на тлі програшу «лівійського сценарію та розвитку процесу зі здачі сирійського сценарію». Україна є державою, де російська дипломатія, «відступаючи по всіх фронтах, може дозволити собі висловлювати бодай показне обурення». В. Небоженко вважає, що Київ міг би використати факт візиту американського корабля в газових переговорах з Москвою. Росії він порадив «ставитися до України, як до серйозного геополітичного сусіда, а не лише як до майданчика з реалізації своїх інтересів».

С. Кулицький, канд. екон. наук, старш. наук співроб.

Проблеми диверсифікації джерел вуглеводневої сировини та енергетична безпека України

(Продовження)

3. Нові тенденції міжнародного співробітництва України в нафтогазовій галузі

Крім згаданих вище напрямів діяльності щодо будівництва СПГ-терміналу, проектів з видобутку газу з нетрадиційних джерел та освоєння нових морських нафтогазових родовищ в Україні, необхідно згадати і про деякі інші новітні тенденції міжнародного співробітництва України в нафтогазовій галузі.

У цьому контексті насамперед необхідно згадати про українсько-азербайджанське співробітництво, яке поширюється не лише на майбутні поставки азербайджанського СПГ, а й на нафтову сферу. Йдеться як про транзит азербайджанської нафти нафтопроводами Одеса – Броди та «Дружба» до Білорусі, так і поставки азербайджанської нафти безпосередньо в Україну: на західноукраїнські нафтопереробні заводи (НПЗ) та Кременчуцький НПЗ. За повідомленнями ЗМІ, постійні поставки азербайджанської нафти до Білорусі почалися з 29 січня поточного року з надходження першої танкерної партії нафти на морський термінал «Південний». Також повідомляється, що з одним із західноукраїнських НПЗ укладено угоду на поставку 1,5–3 млн т азербайджанської нафти на рік.

Крім того, деякі експерти висловлюють думку, що цілком можливі поставки азербайджанської нафти за маршрутом Одеса – Броди – нафтопровід

«Дружба» до Словаччини та Угорщини. У ЗМІ також наводяться висловлювання міністра енергетики Ю. Бойка про те, що нинішнього року нафтопроводом Одеса – Броди в аверсному режимі планується прокачати від 8 до 12 млн т азербайджанської нафти. Причому він зазначив, що цю нафту отримуватимуть і Білорусь, і Європа.

Якщо до цього додати й прагнення азербайджанської сторони розширити мережу власних АЗС в Україні, то, мабуть, можна говорити про нафтову експансію Азербайджану в Україні.

Поновлюються й українсько-казахстанські відносини у нафтогазовій галузі. Так, за словами посла Казахстану в Україні А. Жумбаєва, угода, підписана президентами двох країн, передбачає транзит через територію України 6 млн т казахстанської нафти і поставки 2 млн т такої ж нафти в Україну.

Крім того, у тендерній документації НАК «Нафтогаз України» говориться, що нею обрано аудиторську компанію «КПМГ–Україна» для проведення фінансового та юридичного аналізу доцільності придбання українською стороною нафтогазових родовищ Толкин, Баранколь і блоку Табил у Казахстані. Наприклад, геологічні запаси газу на родовищі Толкин оцінюються у 26–36 млрд куб. м, а запаси нафти, які можуть бути вилучені з родовища Баранколь, становлять понад 3 млн т. правда, у разі видобутку українською компанією нафти і газу в Казахстані їх ще доведеться транспортувати в Україну територією Росії або ж домовлятися про поставки аналогічних ресурсів за так званою схемою заміщення. Однак у будь-якому випадку згадані вище українсько-казахстанські відносини є одним з практичних заходів з диверсифікації джерел поставок вуглеводневої сировини в Україну.

У цьому контексті не можна оминати й інші зусилля України з видобутку вуглеводнів на відповідних іноземних родовищах. Зокрема, у Єгипті на нафтовому родовищі Iharadig, що розробляється «Нафтогазом України» в рамках проекту освоєння запасів вуглеводнів на концесійній ділянці Alam El Shavish East у другій половині минулого року було отримано першу промислову партію нафти.

Концесійна угода на здійснення геологорозвідувальних та експлуатаційних робіт східного блоку Alam El Shawish East загальною площею 994 км була укладена 13 грудні 2006 р. За умовами концесійної угоди період геологорозвідувальних робіт буде тривати до 13 грудня 2011 р. За час реалізації проекту «Нафтогазом України» було виявлено п'ять родовищ вуглеводнів. Сукупні видобувні запаси нафти та газу на трьох з них оцінюються у 10 млн т умовного палива.

Комерційне використання родовища Iharadig передбачає продаж всієї видобутої з нього нафти в Єгипті. Таким чином, українська компанія може отримати в цій країні прибутки від нафтовидобувної діяльності, а не ресурси сирової нафти. Утім, НАК «Нафтогаз» подав документи на одержання прав на розвідку та розробку нових нафтоносних територій у Єгипті.

НАК «Нафтогаз України» у 2009 р. успішно пройшов перекваліфікацію у національній нафтовій компанії Алжиру (ALNAFT). Це дає право українській компанії на участь у тендерах на розробку нафтогазових родовищ Алжиру. Утім, перешкодити таким перспективам може відсутність коштів у «Нафтогазу України» для інвестицій у розвідку та освоєння нафтогазових родовищ в Алжирі.

Адже вже існує сумний досвід українсько-російського співробітництва у нафтогазовій сфері, коли через відсутність коштів для інвестицій в розвідку та освоєння родовищ «Нафтогаз України» втратив доволі сприятливі перспективи видобутку нафти і газу в Лівії. Звичайно, можна послатись на нинішню громадянську війну в цій країні, яка унеможлиблює діяльність української компанії з видобутку вуглеводнів у Лівії. Однак місцевий збройний конфлікт не вічний. І після його закінчення саме компанії, що зарекомендували себе як надійні партнери, матимуть найбільше шансів повернутись до видобутку нафти і газу в Лівії. Для «Нафтогазу України» з його дещо зіпсованою діловою репутацією це, мабуть, буде складно зробити.

Восени 2010 р. під час засідання українсько-сирійської комісії з торгово-економічного та технічного співробітництва намітились деякі перспективи співробітництва двох країн у розробці нафтогазових родовищ у Сирії. Однак нинішня дестабілізація внутрішнього соціально-політичного становища у цій країні робить таке співробітництво найближчим часом вельми проблематичним.

Також, наприкінці минулого року посол Ірану в Україні заявив, що його країна може відігравати значну роль у диверсифікації поставок енергоносіїв до України. За його словами, іранська сторона вітатиме будь-які пропозиції фахівців, щоб ініціювати й розпочати відповідні проекти. І те, що потенційні можливості такого співробітництва поки не реалізуються, може обумовлюватись як політичними, так й економічними чинниками. Скажімо, через більшу відстань доставки іранська нафта була б в Україні дорожча за російську, азербайджанську та казахстанську. Утім, не можна відкидати, що у подальшому з'являться й технічні можливості поставки в Україну іранського газу чи то в традиційному, чи то у скрапленому вигляді.

Треба також зазначити, що у 2010 р. на рівні президентів двох держав було досягнуто домовленості про участь України в пошуку нафти на території Шрі-Ланки (острів Цейлон). Утім, для України це співробітництво, мабуть, важливіше для підтримання належного рівня вітчизняних геологорозвідувальної та нафтовидобувної галузей, ніж для диверсифікації джерел імпорту нафти.

Розглядаючи питання диверсифікації джерел вуглеводневої сировини для вітчизняної економіки, не можна не згадати про поновлення навесні цього року вперше із 2005 р. роботи Українсько-туркменістанської міжурядової комісії з економічної співпраці. Як зазначається в тижневику «Коментарі», «формальною ознакою українсько-туркменського пошвавлення й провалу політики газової ізоляції Туркменістану, яку, по суті, ініціювала РФ, стало завершення

міжнародної процедури громадських економічних слухань, присвячених будівництву через Каспійське море нового 300-кілометрового газопроводу «Туркменістан – Азербайджан». Реалізація цього проекту спрямована на поставку до країн Південної та Центральної Європи 60 млрд куб. м природного газу з Туркменістану. При цьому висловлюється припущення, що ціна на туркменський газ навряд чи перевищуватиме ціну російського газу, оскільки собівартість його видобутку нижче, ніж на сибірських родовищах, а відстань до європейських споживачів з газових родовищ Туркменістану менша (*Коментарі*. – 2011. – № 14. – С. 9).

Правда, у наведеній аргументації не згадується відшкодування капітальних витрат на будівництво відповідної газотранспортної інфраструктури, включаючи газопровід дном Каспію. Хоча зі свого боку росіяни декларують намір побудувати для експорту власного газу до Південної та Центральної Європи надзвичайно дорогий «Південний потік» (*Див. матеріал СІАЗ: «Україна: події, факти, коментарі»*. – 2011. – № 2. – С. 35–43; № 3. – С. 12–24). Тому російський газ у Південній та мабуть й у Центральній Європі може бути дешевшим за туркменський лише у випадку його експорту на зазначений ринок через українську ГТС. Адже в цьому випадку незрівнянно менша сума амортизації капітальних витрат на газотранспортну інфраструктуру входить у ціну експортованого газу.

Водночас, як зазначалось вище, будівництво та введення в експлуатацію Транскаспійського газопроводу, завдяки поставкам газу з Туркменістану, створить додаткові можливості для накопичення на Кавказькому узбережжі Чорного моря ресурсів природного газу, частина яких може бути використана для виробництва СПГ та його експорту в Україну, за проектом AGRI тощо.

Водночас вже цього року Україна може отримати підряди на участь у будівництві газопроводу Схід – Захід, яким газ із родовищ на сході Туркменістану повинен надходити до узбережжя Каспію. Туркменістанська влада називає його сегментом Транскаспійського газопроводу. Поки під час поновлення роботи Українсько-туркменістанської міждержавної комісії перспективи одержання підрядів з'явилась у вітчизняних виробників газокompресорів і труб великого діаметру. У подальшому підряди можуть бути розширені на поставки будівельної техніки та устаткування лінійних газопроводів. Водночас у зв'язку зі зменшенням обсягів закупівель Росією туркменського природного газу в Україні, на думку деяких оглядачів, з'явився шанс відродити певні обсяги прямих поставок природного газу з Туркменістану (*Коментарі*. – 2011. – № 14. – С. 9).

Правда, нині такі поставки можуть здійснюватись на сучасному етапі лише через територію Росії. Утім, у випадку блокування російською стороною гіпотетичних прямих поставок туркменського природного газу в Україну у двосторонніх українсько-російських відносинах виникне якісно нова ситуація, у дипломатичному плані несприятлива і для Росії.

Необхідно наголосити, що зусилля України із диверсифікації джерел вуглеводневої сировини для її економіки прямо й опосередковано впливають на двосторонні відносини з Росією у нафтогазовій сфері.

До сьогодні більша частина нафтопродуктів в Україні прямо й опосередковано походить з російської нафти. Різниця лише в тому, чи ці нафтопродукти виробляються з російської нафти на українських НПЗ, чи також виробляються з російської нафти на закордонних НПЗ. Правда, далеко не завжди можна чітко визначити, з нафти якого походження вироблені імпортовані в Україну нафтопродукти. Причому останніми роками обсяги переробки нафти на вітчизняних НПЗ зменшуються, а частка імпортних нафтопродуктів на українському ринку зростає. У результаті у 2010 р. майже половина світлих нафтопродуктів (бензину та дизельного палива) на українському ринку були імпортного походження (*Дзеркало тижня. – 2011. – № 14. – С. 7*).

Таким чином, попри російське «коріння» більшої частини нафтопродуктів на українському ринку, державна влада Росії безпосередньо не впливає на обсяги цього ринку та ціни нафтопродуктів, як це, по суті, має місце на українському газовому ринку. Радше можна говорити про деяку корекцію російською стороною, наприклад через експортні мита на російські нафту і нафтопродукти, впливу світового нафтового ринку на ситуацію на українському ринку нафтопродуктів.

Диверсифікація джерел постачання нафти для української економіки поступово цей російський вплив послаблюватиме. Десь приблизно до 2018 р. зазначена диверсифікація може відбуватись за рахунок зростання обсягів поставок в Україну нафти і, можливо, нафтопродуктів з Азербайджану і Казахстану, а також нафти, видобутої українськими підприємствами на іноземних територіях й поставленої в Україну, у тому числі й через механізм заміщення. А вже десь наприкінці нинішнього десятиріччя можна буде вже розраховувати на помітне зростання обсягів вітчизняного виробництва нафти за рахунок її видобутку в українському секторі Чорного й Азовського морів. Зростання ж обсягів вітчизняного нафтовидобутку зменшить залежність української економіки від нафтового імпорту як такого. Хоча нині дати доволі точну кількісну характеристику описуваних вище процесів диверсифікації на українському ринку нафти і нафтопродуктів неможливо.

Значно гостріші проблеми українсько-російських відносин у газовій сфері. Нині за рахунок імпорту з Росії задовольняється близько дві треті від загальної потреби української економіки в природному газі. Причому російська сторона всіма силами прагне зберегти статус фактичного монопольного постачальника природного газу в Україну, оскільки це є потужний важіль економічного та політичного тиску на нашу державу. Очевидно, саме цим пояснюється згадувана вище різко негативна оцінка перспектив видобутку сланцевого газу в Україні з боку начальника управління структурування і ціноутворення ОО

«Газпром экспорт» С. Комлева.

Та ж сама монопольна залежність України від російського газу, мабуть, спричинила негативну реакцію деяких вітчизняних ЗМІ на повідомлення про проект створення СП «Газпрому» і «Нафтогазу України» з переробки метану вугільних пластів на території України. Зазначене підприємство «займається розвідкою, оцінкою запасів, бурінням та експлуатацією свердловин, облаштуванням родовищ, транспортуванням видобутого газу. А також науково-дослідними, дослідно-конструкторськими і проектно-пошуковими роботами з видобутку газу з вугільних пластів. Ну й, природно, його реалізацією».

Негативне ставлення оглядачів деяких ЗМІ до цього СП «Газпрому» і «Нафтогазу України» спирається на такі аргументи. По-перше, російський «Газпром» не зацікавлений у видобутку, власне, українського газу, оскільки це зменшує можливості збуту в Україні його власного газу. Коротше кажучи, мова йде про банальний конфлікт інженерів.

По-друге, у НАК «Нафтогаз України» «немає жодного фахівця із шахматного метану, а в «Газпромі» їх легко можна полічити за пальцями однієї руки...

По-третє, невеликі напрацювання у сфері видобутку шахтного метану в основному на рівні проектно-пошукових робіт, фахівці «Газпрому» мають у Кузбасі. Причому нещодавно російська сторона підписала з американською компанією протокол намірів про реалізацію проекту щодо вугільного метану.

І, нарешті, у Росії «Газпром» постійно переносить на пізніший термін виконання програми із видобутку та переробки вугільного метану. По суті, вся робота у цій сфері здійснюється «Газпромом» під примусом російської федеральної та місцевої влади.

Наведені вище аргументи дали підстави для негативної оцінки перспектив діяльності зазначеного СП «Нафтогазу України» та «Газпрому». Причому в Україні на деяких вітчизняних шахтах вже накопичено власний практичний досвід з утилізації вугільного метану (*Дзеркало тижня. – 2011. – № 14. – С. 10*). І треба визначити, що наведені з преси міркування стосовно проекту українсько-російського спільного підприємства з видобутку вугільного метану цілком слушні.

У ЗМІ також епізодично з'являються повідомлення про поки безрезультатні українсько-російські перемовини щодо створення спільного підприємства для видобутку НАК «Нафтогаз України» природного газу на території Росії. Однак не лише українські, а навіть й деякі російські експерти вельми скептично оцінюють перспективи створення цього підприємства. Адже, в обмін на частку в працюючому об'єкті, яким є українська ГТС, росіяни пропонують українцям взяти на себе тягар освоєння зовсім нових родовищ, у тому числі й у важкодоступних умовах півночі Західного Сибіру (півострів Ямол). В освоєння, наприклад, Західносибірського (Ямпольського) родовища природного газу, згідно з експертними оцінками, треба протягом 10–15 років

інвестувати ресурсів понад 10 млрд дол. США. До того ж значні перешкоди на шляху створення українсько-російського СП із видобутку природного газу на території Росії криються у російському законодавстві, згідно з яким єдиним експортним каналом природного газу в Росії є «Газпром», контрольний пакет акцій у проектах освоєння найбільших родовищ повинен належати лише російській стороні тощо (*Сапрын В. Уйдут ли в прошлое газовые войны // Терминал. – 2011. – № 9. – С. 8).*

Утім, у цілому зміцнення нових тенденцій розвитку міжнародного співробітництва України в нафтогазовій сфері повинно позитивно позначитись на стані національної безпеки нашої держави.

4. Диверсифікація джерел забезпечення української економіки нафтою та газом як проблема національної безпеки

Саме з позицій національної безпеки насамперед доцільно підходити до проблеми диверсифікації джерел забезпечення вітчизняної економіки нафтою та газом. Такий підхід має комплексний характер, і є більш продуктивним порівняно з вузькоекономічною, а точніше – поточно-бухгалтерською оцінкою даної проблеми, оскільки, поряд з економічними, він враховує й екологічні, соціальні, політичні та інші її аспекти. Хоча, звичайно, економічна оцінка тут є базовою.

Підходячи з цих позицій до проектів диверсифікації джерел забезпечення української економіки нафтою та газом, треба підкреслити, що одержання перших вагомих результатів від їх реалізації можливе не раніш як у середньотерміновій перспективі, тобто через 3–4 роки і пізніше. Варто нагадати, що саме у 2015 р. передбачається одержання Україною 5 млрд куб м СПГ через відповідний термінал, дві черги якого на цей час повинні бути побудовані. Повну віддачу до цього часу можна буде отримати і від тих нових проектів видобутку нафти і газу в Україні, які вже певний період будуть реалізовуватись. Ідеться про видобуток газу з нетрадиційних джерел, видобуток нафти і газу в українському секторі акваторії Чорного і Азовського морів тощо. Однак основні результати від зусиль із диверсифікації джерел вуглеводневої сировини для вітчизняної економіки, якщо такі реально здійснюватимуться, припадатимуть на період після 2015 р. А це означає, що саме тоді можна очікувати на отримання ефекту від значних сум коштів, інвестованих у будівництво СПГ-терміналу, видобуток газу із нетрадиційних джерел, освоєння родовищ нафти і газу в акваторії Чорного та Азовського морів, видобуток вуглеводнів вітчизняними компаніям за кордоном тощо.

Саме брак коштів, а також відповідних технологій, став для української державної влади спонукальним мотивом до освоєння нових джерел нафти і газу на основі угод про розподіл продукції (УРП) з іноземними компаніями. Однак,

при укладанні таких угод особливої актуальності набуває проблема узгодження інтересів видобувних компаній, місцевих громад, держави й українського суспільства в цілому. Тим більше, що ці інтереси нерідко мають різне спрямування, і кожна із сторін прагне мінімізувати свої ризики економічного, екологічного, соціального характеру тощо.

Окремі фахівці прагнуть до комплексної оцінки деяких із розглянутих вище проектів. Так, керуючий партнер компанії MAXXIMUM ITIS С. Хоперський спробував застосувати для оцінки проекту СПГ-терміналу в Україні спрощену схему факторського аналізу, виділивши шість факторів: задекларований стратегічний характер проекту; зовнішньополітичний фактор; зовнішньоекономічний фактор; внутрішньополітичний фактор; внутрішньоекономічний фактор; довготермінові та короткотермінові соціально-економічні наслідки проекту.

Механістично об'єднавши дію зазначених **факторів**, виражену в умовних балах, С. Хоперський робить висновок, що проект СПГ-терміналу в Україні «має відносний сумарний позитив (+1) за рахунок беззаперечної корисності у внутрішньополітичній сфері. Тобто проект є найбільш корисним нинішньому уряду в політичному плані!»

Однак, як підкреслює експерт, зазначена оцінка зроблена «без урахування двох дуже суттєвих факторів, до того ж не надто очевидних для стандартного економічного аналізу. Перший – це інноваційність проекту. Вона вельми сумнівна, оскільки проект не залучає до країни практично жодної принципово нової «проривної» технології. Вся ж техніка, технології та технологічні рішення в комплексі призводитимуться з-за кордону й не будуть тиражуватись із залученням українських підприємств, наукових і технологічних організацій... Проект відволікає кошти й зусилля від розвитку більш прогресивних напрямів отримання енергії.

Другий – це загальноенергетична та сировинна збалансованість... Справа в тому, що одночасно з будівництвом терміналу в енергетиці буде здійснюватись кілька амбіційних та масштабних проектів, що принципово змінять структуру енергетичного балансу країни й тягнуть за собою далекосяжні наслідки. У тому числі – і соціально-економічні... Треба врахувати й те, що енергетичний баланс у країні й так надлишковий, а можливості для експорту обмежені. Не говорячи вже про масштабні заходи з енергозбереження. Ряд цих проектів може спіткати доля нафтопроводу Одеса – Броди. З-під проекту «піде ринок» (*Хоперский С. В. Шість факторов // Терминал: нефтяное обозрение. – 2011. – № 7. – С. 12–13).*

Однак зазначене механістичне об'єднання факторів проекту СПГ-терміналу, їх арифметичне додавання, некоректне, помилкове і в науково-методичному, і в практичному плані. Перелічені вище фактори мають різну суспільну «вагу» й поєднуються між собою. Радше через систему прямих і зворотних зв'язків причинно-наслідкового характеру, а не як сума рівноцінних

чинників одночасної дії.

Враховуючи досвід міжнародного поділу праці, дискусійною можна вважати й тезу щодо сумнівної інноваційності проекту СПГ-терміналу. По-перше, те, що, як зазначає С. Хоперський, «уся техніка, технології та технологічні рішення у комплексі привозяться з-за кордону і не будуть тиражуватись із залученням українських підприємств, наукових і технологічних організацій», ще не означає, що зазначені суб'єкти вітчизняної економіки не братимуть участь у реалізації цього проекту. Більше того, лише в процесі узгодження з інвестором умов реалізації проекту СПГ-терміналу стануть зрозумілими напрями та ступінь можливої участі українських підприємств й організацій в цьому проекті.

Надто безапеляційною є й теза щодо загальноенергетичної та сировинної незбалансованості проекту СПГ-терміналу в Україні. Адже тут експерт підходить до ймовірних за своєю природою процесів, як до однозначних рішень із заздальгідь жорстко детермінованими наслідками, що в принципі неправильно. Це стосується й перспектив видобутку газу з нетрадиційних джерел, і видобутку газу в Азово-Чорноморській акваторії, що належить Україні. Тим більше, що, як зазначалося вище, прогнози балансу газу для України на перспективу показують, що СПГ-термінал з точки зору забезпечення потреб України в природному газі буде аж ніяк не зайвий.

Тому має рацію повідний експерт енергетичних програм Центру Разумкова С. Дяченко, який наголошує, що LNG-термінал – це проект енергетичної безпеки країни. По суті, на його думку, це плата за можливість проводити незалежну політику (*Дяченко С. **Некоторые аспекты строительства LNG-терминала в Украине // Терминал: нефтяное обозрение. – 2011. – № 7. – С. 13.***

Причому зазначену «плату» можна доволі чітко висловити у термінах економіки та управління. Наприклад, можна порівняти економію коштів, яку Україна отримує за рахунок пресловутої 100-доларової знижки на російський газ, і за яку Українська держава пожертвувала 25-річним продовженням терміну оренди бази для Чорноморського флоту Росії на своїй території на не надто вигідних для себе фінансово-економічних умовах, з вартістю побудови СПГ-терміналу в Україні. І таке порівняння демонструє, що для будівництва СПГ-терміналу вистачило б коштів, які Україна економить за рахунок 100-доларової знижки до ціни на російський газ лише протягом півроку.

До цього також варто додати, що нині перспективи домогтись зниження ціни російського газу, визначеного у двосторонніх контрактах, найкращі у тих клієнтів «Газпрому», які мають найбільш диверсифіковану мережу джерел імпорту газу, яким, хоча б потенційно, доступні інші, крім «Газпрому», постачальники газу. Свідченням цього є й перемовини представників ряду європейських країн з росіянами з приводу ціни на газ. Практикою доведено, що найбільшого від російського «Газпрому» можна домогтись саме завдяки

застосуванню економічних важелів впливу.

Крім того, зниження собівартості виробництва й транспортування скрапленого газу, досягнуте протягом двох останніх десятиріч, що зробило його цілком конкурентоспроможним порівняно з трубопровідним газом, створює можливість формування принципового іншого, більш конкурентного середовища на газовому ринку в міжнародних масштабах. І за таких обставин орієнтація на імпорт газу з одного джерела для багатьох держав буде просто архівною з усіма негативними економічними та політичними наслідками, що з цього випливають.

Водночас із позицій національної безпеки навіть дещо складнішою проблемою, ніж будівництво СПГ-терміналу в Україні, можна вважати організацію масштабного видобутку газу з нетрадиційних джерел на території Української держави. Це пов'язано з тими потенційно негативними наслідками економічного та соціального характеру, які може викликати поширення в Україні означених технологій.

Так, до пріоритетних проєктів на найближчу перспективу відносять освоєння родовищ сланцевого газу так званої Олеської площі. Це – ділянка площею 6,3 тис. кв. м на території Львівської, Івано-Франківської та Тернопільської областей. Для того, щоб інвестор міг розпочати розробку родовищ, необхідні відповідні рішення обласних рад.

Тому цілком закономірно, що в лютому поточного року питання розробки родовищ сланцевого газу обговорювалось на сесії Львівської обласної ради. Причому в депутатів з цього приводу виникло чимало зауважень. В основному йшлося про те, що розробка родовищ може негативно позначитись на стані природного середовища та здоров'ї людей. У відповідь на це перший заступник міністра екології та природних ресурсів В. Ігнатенко повідомив, що в умовах конкурсу для інвестора буде приписано застосування норм Європейського Союзу. Тому екологічні наслідки від розробки родовищ сланцевого газу будуть мінімізовані.

Зокрема, В. Ігнатенко зазначає, «що на території Олеської площі резервуари питної води розміщуються на глибинах менш як 400 м, а газоносні сланці – на глибинах два і більше кілометрів, очевидно, що рідина, яка потрапила в сланцеву породу в результаті гідророзриву, просто не зможе просочитись через більш як півторакілометрову товщу порід нагору в джерела води... Більш імовірна небезпека забруднення хімічними речовинами, які використовуються в рідинах для гідророзриву, не при проведенні бурових робіт, а під час перевезення та зберігання цих речовин. Тому український регулятор, виходячи з досвіду США, розробить жорсткі нормативи в цій галузі, проводитиме необхідні інспекційні перевірки, у тому числі на предмет герметичності контейнерів, у яких перевозяться та зберігаються хімічні речовини» *(Ігнатенко В. Енергетична безпека держави: «нетрадиційні» підходи // Дзеркало тижня. – 2011. – № 10. – С. 8).*

Утім, оскільки на шляху до шару газоносних сланців свердловини можуть проходити крізь шари з підземними питними водами, тоді загроза забруднення питних вод значно зростає.

Що ж стосується впливу споживання води під час видобутку сланцевого газу, то заява В. Ігнатенка, що «навіть у найбільш посушливих районах США для інтенсивного видобутку сланцевого газу використання місцевих водних ресурсів не перевищує 0,8 % від їх загального поверхневого балансу», не зовсім коректна. Адже практика господарської діяльності, до речі, й вітчизняної у тому числі, доводить, що дефіцит питної води виникає і в регіонах з не надто посушливим кліматом, але за умови великих обсягів споживання води місцевим господарством. У Львові, наприклад, проблема нестачі питної води стоїть доволі гостро. Та і Юзівська площа, з її родовищами сланцевого газу, охоплює території Харківської та Донецької областей, де вже нині обсяги споживання води доволі значні. Тому розробці родовищ сланцевого газу повинні передувати ретельні дослідження балансів водних ресурсів у відповідних регіонах.

Надзвичайно актуальною є й проблема захисту природного середовища під видобутку вуглеводнів в акваторії Чорного і Азовського морів. У цьому контексті доречно згадати, скільки збитків південним штатам США завдала аварія на морській нафтовій платформі компанії British Petroleum у Мексиканській затоці. Утім, від аналізу повідомлень ЗМІ складається враження, що проблемі запобігання аварій та захисту природного середовища під видобутку нафти і газу в українському секторі акваторії Чорного і Азовського морів, на жаль, у процесі професійного обговорення умов роботи видобувних компаній не приділяється.

Важливим є й питання вибору економічно найефективнішого варіанта видобутку метану з вугільних шарів. Адже думки газовиків і вуглярів з цього приводу дещо різняться. Останні, базуючись на власному досвіді (шахти ім. Засядька, ім. Баракова, Суходольна-Східна та ін.), вважають, що видобуток метану з вугільних шарів повинен здійснюватись у процесі дегазації вугільних шахт перед початком видобутку на них вугілля, а не бути окремим видом виробництва. Адже в останньому випадку, на їхню думку, ускладнюватиметься подальший видобуток вугілля в місцях, де попередньо здійснюється видобуток метану з вугільних шарів, як окреме спеціалізоване виробництво.

Враховуючи висловлені вище зауваження стосовно соціальних та екологічних питань, пов'язаних з видобутком газу з нетрадиційних джерел та видобутком нафти і газу в українському секторі акваторії Чорного і Азовського морів, треба наголосити на необхідності розрахунку повної реальної вартості видобутих вуглеводнів, а також необхідності розрахунку реальних доходів (збитків) держави від видобутку цих вуглеводнів.

Адже сума видатків держави (через органи державної та місцевої влади і управління) на подолання негативних імовірних екологічних та соціальних

наслідків у місцях видобутку нафти і газу може, урешті-решт, перевищити доходи держави від цього видобутку. Так само, необхідно враховувати додатковий ефект від позитивних екстерналій, як, наприклад, створення додаткових робочих місць, що заощаджує витрати держави на фінансування допомоги з безробіття.

Узагалі визначення реальної ефективності видобутку газу з нетрадиційних джерел і видобутку нафти та газу в українському секторі акваторії Чорного та Азовського морів потребує також обрахунку прибутків та збитків усіх причетних до цього процесу суб'єктів економіки (і резидентів, і нерезидентів), втрат і вигод громад у місцях видобутку вуглеводнів тощо, а не лише визначення собівартості видобутку нафти та газу та їх ціни.

До того ж у ціні нафти і газу можуть відображатись спекулятивні чинники міжнародної економіки, а в собівартості виробництва цих вуглеводнів – певні преференції, що надаються державою тим чи іншим товаровиробником, підприємством. Однак у масштабах національної економіки преференції, надані державою одним економічним агентом (підприємством), повинні бути компенсовані збільшенням податкового тиску на інших економічних агентів. Останні ж повинні відшкодувати свої витрати за рахунок покупців їх продукції. Тому, як бачимо, собівартість виробництва продукції далеко не завжди є достатньо репрезентативним показником економічної ефективності.

До того ж, як свідчать повідомлення ЗМІ, іноземні компанії, що прагнуть видобувати нафту і газ в Україні, якраз і розраховують на певні преференції від української держави, прагнучи таким чином мінімізувати свої ризики й будь-що гарантувати собі прибутки. Наприклад, «потенційні інвестори сформулювали такі побажання щодо регуляторної бази, необхідної для успіху масштабних проектів пошуку й видобутку газу зі сланців і щільних порід в Україні: а) можливість одержати в користування досить великі ділянки надр площею в кілька тисяч квадратних кілометрів (за аналогією із сусідніми країнами, зокрема Польщею та Румунією); б) можливість оформити спеціальні дозволи як на пошук, так і на видобуток газу терміном на більш як 20 років; в) податкові пільги, включаючи звільнення від сплати імпорتنих мит і ПДВ при ввезенні обладнання; г) гарантії від негативних змін законодавства.

На сьогодні всі зазначені положення вже діють у рамках українського законодавства про угоди про розподіл продукції», – наголошує перший заступник міністра екології та природних ресурсів України В. Ігнащенко. І далі він підкреслює: «Відповідно до закону про УРП, ключовими умовами такої угоди мають бути: а) вимоги до раціонального і комплексного використання та охорони надр і навколишнього середовища; б) проведення екологічного аудиту до початку пошукових робіт; в) наявність проекту рекультивациі земель, які використовуються під час пошуку та видобутку корисних копалин» (*Дзеркало тижня. – 2001. – № 10. – С. 8*).

Зі свого боку потенційні інвестори прагнуть зацікавити український уряд

привабливими пропозиціями. Так, наприкінці минулого року російсько-британська ТНК-ВР оголосила про свій намір інвестувати до 50 млн дол. у реалізацію першого етапу проекту з розвідки та видобутку метану зі щільних шарів порід. Якщо економічну ефективність реалізації проекту буде підтверджено, то ТНК-ВР зможе інвестувати в розвиток газового бізнесу в Україні до 2 млрд дол. протягом найближчих 25 років (*Інвестгазета*. – 2010. – № 45. – С. 30). Аргументи ТНК-ВР, очевидно, виявились ефективними, оскільки вже почного року перший віце-прем'єр А. Ключєв повідомив, що цій компанії вже надали дозвіл на «видобуток газу в щільних шарах порід, тобто видобуток метану». Розглядається питання виділення конкретних ділянок для видобутку газу в Донецькій, Дніпропетровській та Луганській областях (*Економічна правда* (<http://www.epravda.com.ua>). – 2011. – 2.02).

Водночас у березні 2011 р. у пресі з'явилось повідомлення, що, згідно з неформальною інформацією компаній Chevron, Shell та Exxon Mobil, вони ще не готові розпочати глибоководне буріння на нафту і газ в українській виключній економічній зоні Чорного й Азовського морів (*Дзеркало тижня*. – 2011. – № 9. – С. 9).

Поза всяким сумнівом, великі іноземні нафтогазові компанії планують свою участь у видобутку вуглеводнів в Україні на підставі складених ними стратегій розвитку. І роль, яку ці компанії відводять Україні у своїх стратегіях, може суттєво відрізнятись від планів української влади з диверсифікації джерел забезпечення вітчизняної економіки нафтою і газом. Наведена вище неформальна інформація про неготовність компаній Chevron, Shell та Exxon Mobil розпочати глибоководне буріння в українській частині Азово-Чорноморської акваторії є, по суті, підтвердженням тези про неспівпадання планів українського уряду та іноземних компаній у сфері нафтогазовидобутку.

Зазначені розбіжності в економічних стратегіях іноземних компаній та українського уряду загрожують реалізації планів, насамперед України, як економічно слабшого суб'єкта цих відносин. Таким свідченням економічної слабкості певною мірою є переважання УРП, як механізму організації розробки нових родовищ нафти і газу в Україні. Адже розробка родовищ нафти і газу на підставі УРП означає, що українська влада контролюватиме розподіл відносно менших потоків нафти і газу, ніж якби видобутком цих вуглеводнів займався НАК «Нафтогаз України». До речі, саме в останньому випадку було б забезпечено найвищий з можливих ступінь енергетичної незалежності України.

Відсутність в Україні необхідних технологій нафтогазовидобутку, на яку часто посилаються, виправдовуючи доцільність укладання угод про розподіл продукції з іноземними компаніями, можна було б значною мірою подолати за рахунок придбання відповідних патентів, ліцензій чи навіть окремих невеликих компаній. Утім за сучасних умов такі дії неможливі через нестачу відповідних коштів у НАК «Нафтогаз України» та у державному бюджеті. Тобто сформувалось свого роду порочне коло: нестача коштів обмежує розвиток

власне українського видобутку нафти і газу, а низький рівень розвитку вітчизняного нафтогазовидобутку негативно позначиться на формуванні доходів фінансових ресурсів «Нафтогазу України» і держави в цілому.

Ця проблема сама по собі заслуговує на окремий аналіз, оскільки вона пов'язана з питаннями реформування національної економічної політики. Тому в цій роботі вона не розглядатиметься. Зауважимо лише, що через ту саму нестачу коштів поки й вельми скромні успіхи НАК «Нафтогаз України» в організації видобутку нафти й газу за кордоном. А цей напрям діяльності може сприяти не лише диверсифікації джерел забезпечення вуглеводневою сировиною вітчизняної економіки, а й дає змогу на належному рівні підтримувати виробничий потенціал української нафтогазовидобувної галузі.

У цьому контексті варто згадати, що деякі фахівці вважають за доцільне скористатись в Україні бразильським досвідом залучення іноземних інвестицій у розвиток власного нафтогазовидобутку. Бразилія за 25 років підняла власний видобуток нафти в прибережній акваторії Атлантичного океану (на глибинах від 10 до 1900 м) з нуля до 120 млн т на рік. Для цього була застосована така схема:

Компанії «Шлюмберже» бразильським урядом було надано дозвіл за її кошти провести сейсмічні дослідження у бразильській частині акваторії Атлантичного океану. Ця компанія отримала також дозвіл вільно продавати отримані нею результати досліджень. Ділянки акваторії були продані 17-ти компаніям за цінами від 100 млн до 600 млн дол. Уряд Бразилії встановив інвестиційні вимоги до компаній, які купували ці ділянки:

- розпочати освоєння ділянок упродовж двох років;
- організувати випуск необхідного обладнання на машинобудівних, у т. ч. й суднобудівних, заводах Бразилії за технічною документацією провідних світових компаній;
- продавати видобуту нафту, у першу чергу, нафтопереробним заводам Бразилії і лише надлишки спрямовувати на експорт;
- весь персонал (від робітників до інженерного та наукового складу) має бути бразильським;
- для координації всіх робіт на морі була створена компанія «Петробраз».

З урахуванням бразильського досвіду свого часу групою українських фахівців на чолі з професором Р. Яремійчуком (Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу) були напрацьовані пропозиції, які в подальшому передали уряду. Ці пропозиції були розглянуті в Міністерстві палива та енергетики спільно з НАК «Нафтогаз України» (лист від 05. 06. 2008 – № 03/31–0239). Ми не будемо окремо зупинятись ні на пропозиціях групи фахівців на чолі з професором Р. Яремійчуком, частина яких визнана слухними, ні на змісті листа-відповіді Міністерства палива та енергетики. Зазначимо лише, що, хоча з того часу минуло три роки, якихось суттєвих зрушень в освоєнні нових нафтогазових родовищ в українському

секторі акваторії Чорного та Азовського морів не сталося.

Тому деякі з наведених вище аспектів бразильського досвіду залучення іноземних інвестицій у сферу видобутку вуглеводнів актуальні для України і нині. Ідеться, зокрема, про часові обмеження щодо початку освоєння родовищ; вимоги з організації виробництва необхідного технологічного обладнання на підприємствах країни-реципієнта (у нашому випадку – України) та вимоги продавати видобуті вуглеводні насамперед місцевим підприємствам, а експортувати лише надлишки видобутих вуглеводнів. Правда, при цьому треба врахувати, що зацікавленість потенційних інвесторів в освоєнні відповідних родовищ прямо пропорційна величині запасів вуглеводнів у цих родовищах. І в цьому плані Україні доречно запозичити досвід Азербайджану в рекламуванні власних родовищ нафти і газу на міжнародному рівні.

Утім, якщо в Україні реалізуватимуться плани уряду з розвідки та освоєння нових родовищ нафти та газу, навіть на умовах УРП, це може призвести до доволі значного збільшення видобутку вуглеводнів. Наприклад, за словами першого віце-прем'єра А. Ключова, видобуток природного газу у Україні в 2020 р., за рахунок зростання його видобутку в акваторії Чорного й Азовського морів та видобутку з нетрадиційних джерел (сланцевий газ, шахтний метан тощо), зросте до 30–32 млрд куб. м на рік.

Є й інші прогнози видобутку природного газу в Україні. Так, на думку експерта Інституту енергетичних досліджень Ю. Корольчука, за нинішнього рівня інвестування в газовий сектор вітчизняної економіки через 15 років в Україні видобуватиметься максимум 30 млрд куб. м газу. Але експерт упевнений, що якщо у видобуток газу в Україні щорічно вкладати 1,0–1,5 млрд дол. інвестицій, то через 10–15 років в Україні видобуток природного газу може зрости до 40 млрд куб. м, максимум до 50 млрд куб. м.

На підставі наведених прогнозів спробуємо розрахувати спрощений баланс газу в Україні на 2020 р. При цьому припустимо, що за рахунок заходів з енергозбереження споживання газу в Україні попри зростання економіки на період до 2020 р. залишиться на рівні, близькому до нинішнього, тобто в обсязі 55–60 млрд куб. м газу на рік.

На цей момент в Україні вже може функціонувати СПГ-термінал потужністю 10 млрд куб. м газу на рік. Якщо при цьому виходити з урядового прогнозу видобутку природного газу, озвученого першим віце-прем'єром А. Ключовим, то потребу України в імпортному природному газі російського походження або середньоазіатського, що надходитиме в Україну територією Росії, становитиме 13–20 млрд куб. м газу на рік. У випадку ж реалізації більш оптимістичних прогнозів газовидобутку в Україні, залежність вітчизняної економіки від поставок російського газу може бути ще меншою.

Утім такий сценарій розвитку газового ринку в Україні може реалізуватись лише у випадку освоєння нових газових родовищ, будівництва СПГ-терміналу та проведення заходів з енергозбереження.

Що ж стосується вітчизняного нафтовидобутку, то, на підставі інформації про нові родовища, можна припустити, що перспективи його зростання дещо менш обнадійливі, ніж у газової промисловості. Однак освоєння вітчизняних морських родовищ нафти в поєднанні з диверсифікацією джерел імпорту нафти та нафтопродуктів може дуже позитивно позначитись на енергетичній безпеці України. При цьому аж ніяк не можна забувати про нагальну необхідність докорінної модернізації нафтопереробної промисловості України (*При підготовці роботи були використані такі джерела інформації: Версії. com (http://www.versii.com.ua); Волинська правда (http://pravda.lutsk.ua); Всеукраинская общественная научная организация «Эксперты Украины» (http://www.experts.in.ua); Деловая столица. – 2011. – № 8, 10, 16; Дзеркало тижня. – 2011. – № 3, 4, 6, 9, 10, 14, 15; Економічна правда (http://www.epravda.com.ua); Зеркало.az (http://www.zerkalo.az); Инвестгазета. – 2010. – № 17–18, 45; Коментарі. – 2011. – № 12, 14; Коммерсантъ Украина (http://www.kommersant.ua). – 2011. – 21.03; Корреспондент.net (http://korrrespondent.net); Львівський портал (http://eko.portal.lviv.ua); МинПром (http://www.minprom.ua); Минфин.com.ua (http://minfin.com.ua); Одеська філія НІСД (http://www.niss.gov.ua). – 2009. – № 12; Политклуб (http://politklub. Info); РБК (http://www.rbkdaily.ru); Терминал: нефтяное обозрение. – 2010. – № 22, 36, 44, 49; 2011. – № 1, 3, 6, 7, 9, 10, 12; Укррудпром (http://www.ukrrudprom); Урядовий портал (http://www.kmi.gov.ua); Фокус (http://fokus.ua). – 2010. – 13.08; Фондовый рынок Украины (http://fundmarket.ua); Bin.ua (http://bin.com.ua); FINANCE.UA (http://news.finance.ua); GLAVRED.info (http://inozmi.glavred.info); Lenta.ru (http://Lenta.ru); REGNUM (http://regnum.ru); Trans-Port (http://www.trans.port.com.ua); UA Energy (http://uaenergy.com.ua); UBR (http://ubr.ua); 1NEWS.AZ (http://www.1news.az).*

В. Медведєва, канд. іст. наук, в. о. наук. співроб.

За рік до старту Євро-2012: темпи підготовки приймаючих міст України

З огляду на те, що в Україні турнір Євро-2012 прийматимуть чотири міста: Київ, Донецьк, Львів і Харків, а право провести фінал чемпіонату Європи затверджено за київським Національним спортивним комплексом «Олімпійський», за рік до його старту делегація УЄФА на чолі з операційним директором УЄФА М. Калленом і делегатом президента УЄФА з питань Євро-2012 Ф. Лавринцем відвідала Україну з черговим інспекційним візитом.

Під час відвідування представники УЄФА провели переговори в Києві, зокрема з віце-прем'єром – Б. Колесніковим, президентом Федерації футболу України Г. Суркісом, а також оглянули стан готовності ключових об'єктів інфраструктури. Візит делегації відбувся в рамках прес-туру «Один рік до початку».

Першими делегація відвідала об'єкти «Євро-2012» на Львівщині.

Тут операційним директором УЄФА М. Калленом, та директором турніру Євро-2012 в Україні М. Лубківським, представниками 60 іноземних ЗМІ з 14 країн були оглянуті об'єкти, що будуються до чемпіонату у Львові.

Звітуючи про підготовку міста до Євро-2012 за рік до старту чемпіонату, мер міста А. Садовий назвав завданням номер один на 2011 р. – здати стадіон та новий сучасний термінал. А також підвищити якість послуг та підготовку обслуговуючим персоналом до чемпіонату.

Як стало відомо, на сьогодні футбольний стадіон готовий на 64 %. При цьому, головні зусилля зосереджені на монтуванні даху.

У свою чергу директор з експлуатації В. Сулима запевнив, що до кінця літа усі роботи з підготовки покриття будуть завершені – і монтаж конструкції, і активні ділянки роботи – оздоблювальні роботи в адміністративному 5-поверховому корпусі, а також газонні роботи. Наразі на полі прокладені траншеї, будівельники готуються до прокладання труб для дренажу та поливу.

Під час зустрічі було зазначено: «Особливістю цього стадіону є те, що це спортивний об'єкт нового покоління. Довкола арени після 2012 р. буде побудовано багато інших споруд, зокрема, тренувальні поля, зимовий палац спорту. Це буде великий комплекс спортивних споруд, де будуть займатися і дорослі, і діти», – зауважив В. Сулима.

Слід відзначити, що міська влада безупинно наголошує, що новий район міста розбудують з прицілом на зимову Олімпіаду-2022. На право її проведення Львів сподівається вже в 2015 р. подати заявку до Міжнародного олімпійського комітету.

Водночас, незважаючи на те, що раніше у планах міста було продати бізнес-партнерам назву стадіону, щоб він почав заробляти на себе, до Євро-2012 він може залишитись «Львів Ареною». Як зауважив мер Львова: «Не виключено, що питання продажу назви буде підняте після Євро-2012. Наразі робоча назва «Львів – Арена» може залишитись на час турніру. Були звернення транснаціональних компаній, які висловлювали готовність купити назву. Але ми поки про це дебатуємо. Не виключено, що робоча назва залишиться».

Також особлива увага була приділена новому терміналу аеропорту, готовність якого складає 60 %. Його оновлення відбувається прискореними темпами. Готовий і повністю закнений корпус сьогодні починають інженерними системами, проводяться оздоблювальні роботи всередині.

Як розповіли в дирекції з будівництва об'єктів Євро-2012 у Львові, зараз активно монтується система багажного відділення аеропорту. На 70 % виконані

роботи зі встановлення вентиляційного обладнання. У всіх зонах проводяться внутрішні роботи.

Таким чином планується, що наприкінці липня цього року в аеропорт доставлять аеромости: чотири рукави для літаків типу С і два для літаків типу Д, а також у серпні почнуть монтувати галереї.

При цьому, не менш важлива ділянка – злітно-посадкова смуга. Оновлення ЗПС фактично прорубає «вікно» для Львова в Америку. Адже після реконструкції смуги Львів вперше зможе приймати трансатлантичні літаки – і з Америки, і з Китаю.

Всього кошторис нового терміналу МА «Львів» складає 110 млн євро, а аеровокзал вже має програму розвитку на наступні 15–20 років. Отже, після здачі в експлуатацію він зможе приймати близько 2 тис. пасажирів на годину, включаючи міжнародні і внутрішні рейси.

Крім того, протягом трьох останніх років десятки міських шляхів вже відремонтували. Та найбільше дорожніх проектів заплановано на 2011 р. Цього року на ремонт лише міських доріг виділено 100 млн євро. Окрім центральних вулиць, де перестилають австрійську бруківку, акцент на сполученні між головними об'єктами турніру – стадіоном, аеропортом, фан-зоною та готелями.

Варто зауважити, що не менш важливими є також дорожні проекти обласного значення. Зокрема, ділянка Львів – Краковець, на якій сьогодні ведуться капітальні ремонтні роботи. Реконструкція шляху передбачає шар вирівнювання і ще один шар покриття, а також будівництво нових з'їздів. Складніша ділянка Львів – Шегині, де буде проведено лише ямковий ремонт.

У свою чергу ділянку Львів – Трускавець обіцяють здати вже цієї осені. На ці капітальні роботи вже спрямовано 70 млн грн, яких має вистачити на сполучення Львів – Стрий – Дрогобич, Борислав – Східниця, а також дорогу, що з'єднає курортне місто з тренувальною базою в Дрогобичі. Важливість трускавецького проекту очевидна: більшість вболівальників планують розмістити саме на території бальнеологічного курорту. Для цього область планує закупити нові автобуси європейського зразка, обладнані пасками безпеки.

З огляду на це, за словами львівського мера, у червні місто закупить ще одну партію євроЛАЗів. Наступний транш буде здійснено в середині червня – на закупівлю 92 автобусів і 60 тролейбусів, підкреслив А. Садовий.

Він також додав, що кожен хто буде мати квиток, отримає можливість користуватися громадським транспортом. «Проїзд буде включено у вартість квитка на матчі Євро-2012. Усі, хто приїдете без квитка, отримають інші можливості. Сьогодні працюємо над форматом єдиного квитка», – зазначив мер.

Водночас було зазначено, що фан-зона у Львові, площею 20 тис. кв. м, вмістить 30–35 тис. гостей міста. До Євро-2012 тут планують запуснути відлік часу до турніру. Наразі цю територію місто використовує для проведення традиційних масових гулянь під час Різдва та Великодніх свят.

Очевидно, що для розміщення основної маси вболівальників Львову підставить плече курортний Трускавець. Щоправда, місто також готує 3-зіркові готелі, ремонтує гуртожитки. Загальна кількість місць для проживання єврофанів по області – 18 тис. місць.

При цьому найменше місто хвилюється за підготовку волонтерів. Враховуючи те, що місто потребує лише 900 помічників турніру, плюс 500 помічників УЄФА, а в місті навчається близько 158 тис. студентів, багато хто хоче бути волонтером. Зважаючи на високий конкурс, тут обіцяють, що волонтери будуть найкращими.

Донецьк став другим містом після Львова, яке інформаційна інспекція міжнародного прес-туру, організованого УЄФА, побачила у стилі Євро-2012.

Як справи в Донецьку – про це міська влада звітувала на території однієї з найкращих тренувальних баз Євро-2012 – «Кірша», що розташована на території 43 га. До речі, наголос на елітному рівні бази зробив також і операційний директор турніру М. Каллен. Він зауважив, що якщо якась команда обере з 40 баз в офіційному переліку УЄФА для свого тренування «Кіршу» – це можна автоматично вважати ще й «бонусом». До речі, від Донецька у списку баз незабаром може бути поповнення. Окрім тренувальних центрів ФК «Шахтар» і «Металург», місто працює над підготовкою бази Великоанадольського лісового коледжу. Об'єкт хочуть здати наприкінці року, щоб встигнути увійти хоча б до електронного каталогу УЄФА базових тренувальних таборів.

Проте Донецьк здивував журналістів не тільки бездоганною підготовкою спортивної частини, а й нестандартними туристичними акцентами.

Так, висока готовність «Донбас Арени» дозволяє зосередити головну увагу на організації зони гостинності. Згідно вимог УЄФА вона визначена на території 300 м поблизу арени і займатиме площу 16 тис. кв. м. Тут УЄФА планує встановити тимчасові споруди для спілкування «без краваток» VIP-гостей та партнерів Європейського футбольного союзу, а також компаній телерадіомовлення. Тут також передбачена розважальна програма.

Враховуючи проведення на арені 11 матчів міжнародного класу міська влада впевнена, що зможе гарантувати адаптацію європейських вимог з безпеки та правопорядку щодо підвищених ризиків під час масових спортивних свят. «Регулярне проведення міжнародних матчів дає можливість відпрацьовувати високі стандарти безпеки на трьох напрямках – внутрішньому, зовнішньому та транспортному периметрах. Арена набула достатнього досвіду координації служб безпеки. Протягом двох років не було жодної позаштатної ситуації», – зауважив заступник мера М. Волков.

Водночас готовність стадіону дає можливість місту усі сили кинути на масштабне будівництво в міжнародному аеропорту «Донецьк». Тут також йдуть на рекорд. Генпроект передбачено забезпечення пропускної здатності 3200 людей на годину. Нову злітно-посадкову смугу, чи не найпотужнішу в Україні,

планують завершити вже цього місяця. Проте тестування та пусконаладжувальні роботи за всіма функціональними напрямками відбудуться у липні. Нова смуга для Донецька теж є предметом особливої гордості – її запуск дозволить приймати всі типи літаків і забезпечити найвищу категорію безпеки.

Таким чином, будівництво нової аеродромної вежі обіцяють закінчити у липні, щоб у листопаді цього року вже перейти на управління польотами. Високий клас демонструють будівельники терміналу. Закінчення комплексу робіт заплановано на грудень 2011 р. Паралельно почато будівництво тривірневого паркінгу на 3 тис. місць.

Слід відзначити, що збільшення пасажиропотоку в Донецьку планується не тільки в повітрі, а й на колії. Реконструкція залізничної станції «Донецьк» передбачає подвоєння пропускну здатності – до 35 тис. пасажирів на добу (сьогодні – 15 тис.).

З метою розміщення цільових груп УЄФА, місто підписало договір на 2071 номер, 1891 – перебувають на стадії реконструкції. Щоб підстрахуватись у поселенні тисяч фанів, в Донецьку вирішили створити кемпінг-парк-2012 на 5–6 тис. гостей. Містечко на виїзді з Донецька – спільна ініціатива міської влади і приватного інвестора. Окрім місць для нічлігу, тут обіцяють розмістити усі зручності, польову кухню, спортивні майданчики та виділити місце для автокемперів.

Для поселення вболівальників місто підключить також гуртожитки, санаторії, профілакторії і готелі, не задіяні в розміщенні групи УЄФА.

Крім того, до Євро-2012 місто планує закупити 143 нових тролейбуси, 23 трамваї, 150 автобусів великої місткості. Усі – в кольорах і символах турніру. 20 одиниць вже працює на центральному маршруті міста.

Поряд з цим, у Донецьку від початку було визначено для ремонту 63 ділянки комунальних доріг. На початок 2011 р. завершені 36 проектів. Решта – план на нинішній рік. Завершується, зокрема, проект кільцевої дороги, яка розвантажить місто від транзитного транспорту.

На сьогодні для полегшення орієнтування в місті, Донецьк розробляє 2 тис. знаків і показників, у тому числі англійською. Поряд з цим, офіційна фан-зона сьогодні вже оснащена всіма комунікаціями. На площі 9,6 га одночасно зможе перебувати 80 тис. вболівальників. Територію хочуть загородити парканом у стилі Євро-2012, довжина якого становить понад 1276 м.

Крім цього, зона матиме два головні входи, на кожному стюарди перевірятимуть фанів на предмет внесення заборонених предметів, якими можна нанести травму іншим людям. Окремий вхід буде для VIP-гостей. А виходів для полегшення евакуації – буде аж сім.

Також, Донецьк оприлюднив свої плани на промисловий туризм. За словами М. Волкова, місто не осоромиться ні своїми териконами, ні шахтами.

«У нас є цікаві напрацювання. Нещодавно своє 90-ліття відсвяткував

держуніверситет, який має унікальну навчальну шахту, яка демонструє, що відбувається в землі в момент видобутку корисних копалин. Об'єкт навчальний, тому розташований на глибині підземного переходу, він також обладнаний всіма необхідними комунікаціями. Не кожному вистачить сміливості спуститись в справжню шахту», – зауважив чиновник.

Отже, у списку цікавих промислових об'єктів М. Волков назвав також завод шампанських вин, металургійний завод, а також соляну шахту, де проводять також концерти симфонічної музики. За цими об'єктами місто також готує опрацьовувати екскурсійні плани.

Окрім промислових об'єктів, у Донецьку розвиватимуть і рекреаційні напрямки довкола міста. А це «маленька Швейцарія» у Святогорську, заповідники, а також Азовське море за 100 км.

Щодо розважальної програми під час турніру, місто розраховує на всі кінотеатри, концертні майданчики, планетарій, а також унікальний аквапарк під скляним куполом, який планують відкрити навесні 2012 р.

Щоб краще познайомити майбутніх гостей із Донецьком, в червні запускається сайт приймаючого міста. Окрім узагальненої довідкової інформації, тут також планують проводити віртуальні екскурсії об'єктами інфраструктури і центральними вулицями столиці Донбасу.

Третім у списку міст, де проходив медіа-тур для європейських журналістів по об'єктах Євро-2012, був Харків. Тут у заходах брали участь операційний директор УЄФА М. Каллен, менеджер УЄФА по Україні Бо Сандстрем та директор турніру Євро-2012 в Україні М. Лубківський.

Під час екскурсії містом гостям показали декілька об'єктів, які будуть задіяні в Євро-2012, зокрема пл. Свободи.

«Під час Чемпіонату Європи з футболу ця площа буде фан-зоною. У нас великий досвід проведення тут масових заходів за участю сотень тисяч людей, тому я впевнений, що й у дні Євро-2012 тут буде цікаво», – повідомив гостям перший заступник Харківського міського голови О. Кривцов.

Після цього європейські журналісти взяли участь у презентації Харкова як міста, що приймає Євро-2012, у Харківській міськраді. Також для гостей були проведені екскурсії на стадіоні «Металіст» і тренувальній базі футбольного клубу «Металіст».

У свою чергу, на презентації міста Харкова – приймаючого міста Євро-2012 іноземним журналістам у малому залі міськвиконкому, Харківський міський голова Г. Кернес відзначив, що в підготовці Харкова до чемпіонату виявилось партнерство держави і приватних підприємців.

На його думку, це стало очевидно, коли Харків із запасного міста став одним з чотирьох міст України, які приймають матчі Євро-2012.

«Влада на будь-якому рівні повністю підтримує підготовку всіма приватними інвесторами об'єктів до прийняття Чемпіонату Європи з футболу. Підготовка об'єктів, які сьогодні перебувають у зоні управління містом,

узгоджена з приватними інвесторами, що вкладають гроші в свою власність. Підготовка України в цілому і Харкова зокрема до Євро-2012 – це об'єднання всіх зацікавлених сторін – бізнесу, влади, уболівальників. І тут немає суперечностей. Інвестори, що беруть участь у підготовці до Євро-2012, мають від влади преференції, що полягають у звільненні від сплати платежів до бюджетів. І тому сьогодні ми повинні працювати тільки на результат. І цей результат в місті Харкові вже є», – відзначив Харківський міський голова Г. Кернес.

Поряд з цим Харківський міський голова Г. Кернес повідомив, що для розміщення цільових груп УЄФА будуть задіяні 64 готелі категорій 5, 4 та 3 зірки на 3646 номерів, при цьому зазначивши, що між 42 існуючими готелями й офіційним туроператором «Тує-тревел» підписано угоди на 1889 номерів. Дефіцит на сьогодні становить 876 номерів. Також у проекті розміщення цільових груп УЄФА задіяно вищі навчальні заклади зі своїми можливостями – це сучасні гуртожитки, які сьогодні також перебувають на стадії реконструкції та підготовки до розміщення уболівальників.

«У нас є ще рік, і за цей рік ми виконаємо всі вимоги УЄФА. Ми постійно перебуваємо в контакті з представниками УЄФА, з місцевим оргкомітетом. Наша спільна робота плідна», – підкреслив Харківський міський голова Г. Кернес.

Очевидно, що особливу увагу під час візиту делегації було приділено НСК «Олімпійський» у місті Києві. В цьому заході прийняло участь понад 60 журналістів з прес-туру.

Зважаючи на його значимість, кореспондентам та представникам УЄФА провели оглядову екскурсію зовні та всередині арени. Найбільше зацікавлення у ЗМІ викликали роботи на покритті стадіону – встановлення альпіністами «парасольок» між радіальними тросами вантової системи даху, де роботи проходять на висоті 30 м. Очевидно, що ці унікальні елементи створять натяг майбутньої мембрани даху стадіону та забезпечать задану проектом хвилясту форму покриття.

На сьогодні, як розповіли в прес-службі НСК «Олімпійський», із 640 «парасольок» довжиною до 6 м із куполами діаметром до 3,5 м, уже змонтовано 315.

Окрім цього, на арені фарбують колони, встановлюють кільцевий дренаж поля, розпочато монтаж ферм Віренделя – спеціальних балок, до яких кріпитимуться інженерні мережі покрівлі.

Водночас, під час прес-конференції з нагоди відзначення одного року до старту Євро-2012 віце-прем'єр-міністр, міністр інфраструктури Б. Колесніков зазначив, що на НСК «Олімпійський» буде забезпечено 63 500 зручних місць для перегляду футбольних змагань та ще 6,5 тис. додаткових.

За його словами, згідно з проектними розрахунками, на «Олімпійському» буде передбачено 70 тис. 50 місць для уболівальників. Він також зауважив, що

63 тис. 500 місць дозволять вболівальникам зі всіма зручностями спостерігати за проведенням футбольних матчів.

Також Б. Колесніков зазначив, що конструктивну проблему з 6,5 тис. незручних місць вирішити вже неможливо. Він пояснив, що перший ярус стадіону було збудовано у 1941 р., тому питання з розташуванням місць можна було вирішити лише збудувавши новий стадіон.

Водночас заступник голови КМДА А. Голубченко повідомив, що одним із важливих питань у підготовці Києва до Євро-2012 є забезпечення організації розміщення гостей міста.

На сьогодні для цільових груп УЄФА, що прибудуть до Києва, у готелях уже зарезервовано понад 6 тис. номерів (з них майже 800 номерів у 5* готелях, понад 1 тис. 800 – у готелях 4*, близько 3 тис. 600 – 3*) при загальній потребі 7 тис. 300 номерів.

«Крім того, триває будівництво нових готелів. Так, до кінця 2011 р. планується ввести в експлуатацію 8 готелів із загальними номерним фондом 1 тис. 683 номери», – розповів заступник голови КМДА.

Слід відзначити, що окрім цільових груп УЄФА, до Києва у дні матчів очікується прибуття від 150 до 200 тис. вболівальників. Для прийому такої великої кількості гостей було проведено відкритий конкурс з визначення організації з розміщення вболівальників та створення легкодоступної системи онлайн бронювання закладів розміщення.

У свою чергу, директор турніру Євро-2012 в Україні М. Лубківський заявив, що Київ перестав бути найбільш проблемним містом у підготовці до чемпіонату. «Мені здається, що сьогодні з боку міської влади – і голови КМДА О. Попова, і його заступника А. Голубченка – є повне розуміння всіх нагальних проблем, де найголовніша – це НСК «Олімпійський», – зазначив М. Лубківський.

Так, що стосується розміщення, то, за його словами, для цільових груп УЄФА необхідно 7300 номерів, тоді як на сьогодні є близько 6200. «Проте з урахуванням готелів, які наразі споруджуються, думаю, що можна вийти навіть на профіцит», – вважає М. Лубківський.

Ще одним серйозним питанням М. Лубківський назвав організацію автобусних перевезень людей за маршрутом Київ – Бориспіль.

Отже, директор Євро-2012 в Україні зазначив, що головною причиною тривоги є нерозуміння багатьма чиновниками на місцях масштабності проекту. «І це головне. Ну немає в Україні традицій проведення подібних заходів! Зате є радянська традиція готувати все в авральному порядку», – сказав М. Лубківський.

До таких «дрібних проблем», які міста повинні вирішувати самостійно, директор з Євро-2012 зарахував, зокрема, встановлення покажчиків на латиниці.

Наряду з цим віце-прем'єр-міністр України Б. Колесніков зазначив, що перешкод для реалізації в Україні проекту Євро-2012 фактично вже не існує, але

разом з тим, деякі побоювання в українських організаторів футбольного турніру все ж таки є.

«По-перше, невирішена проблема НСК „Олімпійський”, де через несподівану для нас німецьку непунктуальність терміни здачі об’єкта довелося зрушити на два місяці. По-друге, не менш несподівано виникла проблема з громадським транспортом у Львові, який на десять місяців відстає за графіками закупівлі автобусів», – зазначив Б. Колесніков.

Отже він зазначив, що місцева влада Львова посилається на проблеми з банками, які вчасно не виділили кредити на закупівлю автобусів, «проте я не вважаю це виправданням».

«Чомусь Донецьк і Харків встигли все вчасно, закупивши львівські автобуси. А Львів залишився єдиним містом Євро-2012 в Україні, який львівські ж автобуси не закупив», – підкреслив Б. Колесніков.

Поряд з цим Б. Колесніков визнав, що слабким місцем залишаються дороги та транспортні розв’язки, зокрема в Києві. За його словами, нещодавно збудований Дарницький міст не вирішить проблем кілометрових заторів. Адже футбольним фанам, які прилітатимуть в аеропорт «Бориспіль», треба буде організувати трансфер з лівого берега Києва на правий, де знаходиться основна інфраструктура і головний стадіон. Б. Колесніков переконаний, що Києву потрібне продовження «Столичного шоссе» на лівому березі Дніпра.

Однак, за словами віце-премера, вирішити цю проблему до Євро-2012 Україні не вдасться, бо на це потрібен час і гроші. «Будемо шукати якісь виходи. Нову дорогу ви ж не покладете за 10 місяців. Будемо обмежувати в’їзд. Адже місто переповнене», – зауважив Б. Колесніков.

У свою чергу, делегація УЄФА, яка прибула в Україну, відзначає високі темпи підготовки країни до Євро-2012.

«Україна наразі має триматися темпів, яких вона набрала. І підготовку буде завершено успішно», – сказав виконавчий директор УЄФА Д. Тейлор.

Водночас він наголосив: «Ми свідомі того, що можуть бути труднощі. Якщо згадати, на ранніх етапах було важкувато. Ми пережили складний період, коли були проблеми з рецесією економіки, пов’язаною зі світовою кризою. Проте тепер ситуація повернулася на загальні рейки. Потрібна підтримка уряду, аби поліпшити інфраструктуру».

Отже, цей візит делегації УЄФА є вирішальним напередодні наглядової ради УЄФА, яка відбудеться у Ньйоні (Швейцарія) 15 червня під головуванням президента УЄФА М. Платіні.

Таким чином слід зазначити, що Україна та Польща під час цього візиту фактично складатимуть відповідний іспит на свою готовність до турніру за рік до його старту (*Матеріал підготовлено з використанням інформації таких видань: Євро-2012 (<http://2012ua.net>); УРА-Інформ (<http://ura-inform.com>); MIGnews (www.mignews.com.ua); Західна інформаційна корпорація (www.zik.com.ua); Главред // Столиця (<http://stolitsa.glavred.info>); Минфин (<http://minfin.com.ua>); Чемпіон (www.champion.com.ua).*

В об'єктиві – регіон

А. Потіха, наук. співроб.

Курортний сезон в Криму: плани, перспективи, проблеми

Ще в минулому році в уряді неодноразово заявляли, що підготовка до курортного сезону в Криму повинна починатися з 1 січня. Керівники Автономної республіки Крим обіцяли, що з цим завданням вони впораються. Вони запевнили, що Крим круглий рік буде приймати туристів. Звичайно, основний потік людей влітку, адже сформувалася стійка асоціація, що з Кримом пов'язаний саме пляжний відпочинок. Водночас Крим це і ефективне лікування, історична і культурна спадщина, прекрасна природа у будь-яку пору року. Це також фестивальний і екстремальний туризм.

Щодо самого курортного сезону, то, як зазначив перший заступник міністра курортів і туризму АРК О. Лієв, лише нинішньої зими за путівками до Криму приїхало на 40 % більше відпочивальників, ніж минулого року. Крім того, на травневі свята значно зросло бронювання номерів у кримських готелях і оздоровницях. Зокрема, через системи он-лайн бронювання було викуплено понад 95 % місць в кримських об'єктах розміщення.

З моменту роботи теперішнього уряду пріоритетом Криму є розвиток санаторно-курортного комплексу. Керівництво АРК планомірно займається ще з минулого року підготовкою до цього курортного сезону. Міністерство курортів і туризму Криму запланувало збільшити витрати на підготовку і проведення курортного сезону 2011 р. до 5 млн грн, що майже на 75 % більше, ніж у 2010 р. Відповідне рішення було схвалене на засіданні Постійної комісії Верховної Ради АРК з рекреаційного, санаторно-курортного комплексів і туризму, яке відбулося ще 15 грудня 2010 р. Як відзначив на засіданні перший заступник міністра курортів і туризму Криму О. Лієв, одним із основних завдань міністерства є відновлення позитивного іміджу Криму, а тому левову

частку коштів – 1 млн 950 тис. грн – передбачається спрямувати саме на рекламу рекреаційних можливостей Криму. Це велика робота з проведення туристичних виставок, реклама в ЗМІ, переговори з перевізниками.

Було збільшено кількість рейсів з Москви, буде відновлений рейс з Мінська, Новосибірська, ведуться переговори з Пулковськими авіалініями, щоб збільшити кількість перельотів із Санкт-Петербурга.

12–14 травня в Москві проходив Міжнародний туристичний ярмарок «MITF – Туризм і відпочинок», в якому брала участь делегація АРК. 13 травня проходила презентація Криму в Посольстві України в Російській Федерації. На презентацію були запрошені представники 15 регіонів РФ, посольств країн СНД, ЗМІ і турбізнесу Росії.

За оцінками російських туристичних операторів, 2011 р. Крим відвідає на 20 % туристів більше, ніж у минулому. А за даними найбільшого туроператора Росії, бронювання в кримських готелях і оздоровницях вже зросло вдвічі. «У минулому році Крим відвідали 5,7 млн туристів, що відповідає показникам чотирирічної давнини. У нинішньому році розраховуємо, що до нас приїде не менше 6 млн туристів», – зазначив О. Лієв.

Проект підтримки і розвитку туризму на суму 5 млн євро, розрахований на три роки, планує реалізувати в Криму ЄС. У цих планах, зокрема, єдиний онлайн каталог кримських визначних пам'яток, відкриття центру розробки наукових програм і 10-річного плану реформування рекреаційної галузі. Також планується розробка чотирьох комплексних планів розвитку туризму для міст з населенням менше 100 тис.

За словами О. Лієва, концепція проекту підтримки і розвитку туризму Криму, як взагалі і програма Європейського Союзу зі співпраці, переслідує мету підтримки півострова в реалізації Стратегії-2020. Тому при розробці проекту Міністерство курортів і туризму було залучене як основний виконавчий орган влади, що відповідає за реалізацію державної політики у сфері курортів. «Ми узгоджували всі заходи проекту, внесли відповідні корективи і пропозиції. Крім того, стежимо за відповідністю заходів даного проекту Стратегії розвитку Криму і концепції діяльності Міністерства курортів і туризму», – зазначив урядовець.

Нині в реконструкцію, інфраструктуру нових і старих готелів на півострові зроблено значні капіталовкладення. Повідомлялося, що в реконструкцію кримських об'єктів розміщення вкладено 650 млн грн внутрішніх інвестицій. Вже це дає підставу припускати, що сезон-2011 буде кращим за попередній. Але багато що залежатиме від цін на відпочинок і туристичні послуги. «У Криму для відпочинку і оздоровлення є всі умови на будь-який смак. Знайти відповідний за ціною і якістю послуг варіант зможе кожен. А зростання цін можливе виключно через інфляцію, причому подорожчання путівок в кримські готелі і оздоровниці відбуватиметься тільки за рахунок додавання до “пакету” нових послуг», – запевнив О. Лієв.

При цьому, за його словами, зіставні ціни на відпочинок залишаються на 30 % нижчими, ніж у Сочі. «Це зможе підтвердити будь-який тур-оператор, що продає як путівки в Сочі, так і в Крим. Але саме нашим пріоритетом є те, що крім комфортабельного відпочинку, Кримський півострів пропонує туристам лікування, яке також може входити у вартість туристичного пакету», – підкреслив О. Лієв.

Він повідомив, що Міністерство курортів і туризму не раз виступало з ініціативами, зокрема і законодавчими, про розвиток сфери. Всі заходи, які сьогодні проводяться, спрямовані на перетворення Криму на всеукраїнський курорт. Міністерством курортів і туризму АРК розроблена і успішно впроваджується ціла низка законодавчих ініціатив. Так, сьогодні ефективно розв'язується питання щодо доступності пляжів: Верховна Рада АРК прийняла постанову «Про правила устрою, обладнання і використання пляжних зон в АРК».

Проте, на думку першого заступника міністра, потрібно прийняти ще ряд законодавчих актів для покращення умов туристичного бізнесу. На його переконання, ухвалення в Україні туристичного кодексу дасть змогу забезпечити стійкий розвиток курортно-рекреаційної галузі Криму. Про це перший заступник міністра курортів і туризму АРК О. Лієв заявив в ефірі Державної телерадіокомпанії «Крим».

Він відзначив, що протягом багатьох років туризм не був пріоритетом не тільки для України, але і для Криму, що має багатий курортно-рекреаційний потенціал. Проте сьогодні, коли туризм визначений як стратегічний напрям в розвитку Криму, виникла необхідність адаптувати вітчизняне законодавство під цей пріоритет.

За його словами, в багатьох причорноморських країнах, які вибрали туризм як пріоритетний напрям, існує окремий туристичний кодекс, в якому зведені всі закони, регулюючі роботу даної галузі.

О. Лієв підкреслив, що досвід цих країн, зокрема, Грузії, Чорногорії, Хорватії, показав, що завдяки наявності ефективної законодавчої бази вже через два-три роки можна добитися значних успіхів в розвитку туризму. «Наприклад, Закон про розвиток Туреччини від 1988 р. вже через три роки показав світу феномен», – сказав перший заступник міністра.

В зв'язку з цим, відзначив О. Лієв, курортне відомство вивчило досвід вказаних країн, і на підставі цього підготувало пакет законодавчих ініціатив, що забезпечують стійкий розвиток курортно-рекреаційної галузі Криму. «Зведення законів – це те, що нам ще належить зробити. Ми розуміємо свої проблеми», – зазначив він.

Голова постійної комісії Верховної Ради АРК з санаторно-курортного комплексу і туризму Р. Теміргалієв також упевнений в необхідності внесення змін до законодавства. За його словами, Крим виступає з законодавчою ініціативою, запропонувавши шляхи удосконалення чинного законодавства у

сфері туризму. Підготовлювані документи покликані замінити туристичний збір патентом, запровадити пільги для санаторіїв і в спрощеному режимі розв'язати земельну проблему, а завдяки цьому розширити курортний сезон.

За словами Р. Теміргалієва, пакет законодавчих ініціатив складається з трьох частин, які знаходяться на різних стадіях розробки. Перший передбачає розширення рамок курортного сезону на першому етапі з травня по жовтень, а на другому урядовці сподіваються добитися цілорічного наповнення кримських оздоровниць. «Зараз кримський сезон продовжується від сили 2 літні місяці, з 15 червня по 15 серпня, а за радянських часів здравниці півострови були заповнені з травня по жовтень. Сьогодні з 656 офіційно зареєстрованих об'єктів розміщення цілорічно можуть працювати 245, а фактично функціонують 145. Але наповнюваність їх, не враховуючи сезон – з 1 липня по 1 серпня, досягає 40 %.

На думку Р. Теміргалієва, сприяти їх заповненню повинна реклама Криму як лікувального курорту, адже такий статус півострова в світі невідомий. З майбутнього року розраховують закласти до бюджету гроші на рекламу лікувального Криму на світових туристичних ярмарках. Хоча це не єдиний захід, покликаний стимулювати лікувальний сектор. Санаторіям, що працюють круглий рік, планується надавати спеціальні податкові канікули і звільнити від цілого ряду платежів. А за це вони повинні будуть інвестувати кошти в розробку нових лікувальних програм.

Третій пакет ініціатив торкається оптимізації оподаткування суб'єктів туристичної галузі автономії. В першу чергу йдеться про поправки до ст. 207 Податкового кодексу України, де буде запропоновано упорядкувати податкові відносини між туроператорами і державою, і ст. 268, в якій передбачається замінити з наступного року туристичний збір туристичним патентом. «Підхід, який сьогодні задекларований (стягування туристичного збору), не найефективніший», – вважає голова комісії.

Він переконаний, що стягування туристичного збору – складна і трудомістка процедура, оскільки в автономії більшість відпочиваючих – «неорганізовані туристи». З майже 6 млн відпочиваючих минулого року організованими називають 1,1 млн (в 1991 р. їх було 2,4 млн). Тому і виникла ідея підкоригувати Податковий кодекс. Законодавчі ініціативи пропонують замінити турзбір патентом, який стягуватиметься не з відпочиваючих, а з об'єктів розміщення, тобто, по суті, повернемося до того, що в Криму вже діяло і називалося курортним збором. Платню планують зробити диференційованою, залежно від місця розташування здравниць і їх рентабельності, і збирати гроші виходячи з кількості ліжко-місць. Кінцеву цифру, природно, поки ніхто назвати не може, відомо тільки, що максимальна вартість патенту буде на Південному березі Криму, середня в східній (регіони Феодосії і Судака) і західній частині півострова (від Миколаєвки до Євпаторії), низька – на півночі Криму і на азовському узбережжі. Патент буде тимчасовий – на місяць або декілька, що

позбавить власників об'єктів розміщення від необхідності платити за порожні місця в міжсезонні.

Сьогодні урядовці почали займатися інвентаризацією пляжних територій – за інформацією ЗМІ, в курортному сезоні, який розпочинається, на півострові діятимуть близько 500 пляжів, з яких мінімум 207 будуть безкоштовними. Влада автономії обіцяє, що цього літа всі громадські пляжі повинні бути доступні і безкоштовні, а надання послуг повинне здійснюватися тільки на пляжних територіях. Це своєрідна оптимізація землі.

Не варто забувати, що настає пожежонебезпечний період. Спільно з МНС і внутрішніми військами проводяться заходи в тих місцях, де найвища відвідуваність людьми. Ведеться установка камер спостереження для оперативної реакції, патрулювання територій, супровід груп людей лісниками.

Активно вивчається проблема легалізації приватних міні-пансіонатів і міні-готелів. В уряді АРК визначили законодавчі прогалини в їх легалізації (тривалий механізм зміни цільового призначення землі, відсутність можливості «передачі» в експлуатацію об'єкту, якщо він раніше вже був введений як приватне домоволодіння, відсутність державних будівельних норм для міні-готелів). «Докорінно змінився підхід до вирішення цієї проблеми: створена міжвідомча фокус-група, налагоджений конструктивний діалог з найбільш активними представниками приватних пансіонатів. Міністерство ініціює зміни до Податкового кодексу України, які дозволять приватному домоволодінню, що надає послуги з розміщення туристів, працювати на тимчасовому патенті. Мова йде про міні-готелі, в яких налічується не більше 10 ліжко-місць. Об'єктам, які працюють суто сезонно, патенти планується видавати на 3 місяці», – зазначив О. Лієв.

Тим часом, Міністерство курортів і туризму Криму звернулося до міських, селищних та сільських рад автономії з пропозицією відповідно до ст. 10 нового Податкового кодексу ввести на своїх територіях туристичний збір у розмірі одного відсотка від вартості тимчасового проживання. На думку керівників міністерства, запровадження туристичного збору сприятиме виведенню галузі з «тіні», поліпшенню наповнення бюджету. За попередніми розрахунками Мінкурортів, до місцевих бюджетів можливе надходження додатково близько 150 млн грн на рік. Ці кошти можуть бути спрямовані на модернізацію курортної інфраструктури, житлово-комунальних об'єктів, на благоустрій парків, скверів, паркувань, реконструкцію набережних тощо.

Як відомо, різноманітні збори з туристів і курортників практикувалися завжди. В ідеалі їхня справедливість не викликає сумнівів, вони застосовуються в усьому світі. Наприклад, у деяких кримських приморських містах влітку населення зростає в десять разів, відповідно в стільки ж разів збільшується навантаження на комунальні служби, міську інфраструктуру, витрати на обслуговування – прибирання сміття, каналізацію, подачу води, навантаження на газові й електричні мережі, транспорт...

В Кам'янці-Подільському, у Львові, в Івано-Франківську та Маріуполі місцева влада вже виконала ст. 10 Податкового кодексу й ухвалила рішення про введення туристичного збору. Аналогічне рішення готується в органах влади Севастополя і Сімферополя, Євпаторії та Алушти. Проте, чи зміниться ситуація 2011 р. залежить від багатьох чинників. Певний оптимізм фінансистам вселяє той факт, що наприкінці минулого року при Раді міністрів АРК під керівництвом її голови створено Комітет із забезпечення надходжень податків, зборів і підвищення ефективності роботи підприємств. Він регулярно розглядає проблеми сплати податків та зборів.

Загалом, як відзначають експерти, в усьому світі туризму приділяється багато уваги. Україна намагається не відставати від провідних країн. Бере безпосередньо участь в різних заходах щодо популяризації туристичного бізнесу. Зокрема, в середині березня в Берліні проходила найбільша в Європі туристична виставка – ІТВ. Україна була однією з 176 країн-учасниць. Вона представила свій стенд під гаслом «Увімкни Україну», показавши міста-господарі Євро-2012 – Київ, Донецьк, Львів і Харків. Окремо з туристичним потенціалом знайомили Одеса, Крим і Карпати.

Заступник голови Державної служби туризму і курортів Д. Заруба говорить, що український стенд, розміром 450 квадратних метрів, було визнано одним із найкращих на виставці. «Він посів шосте місце. Це, безсумнівно, плюс для іміджу України. І наші країни-сусіди в багатьох блогах і постах в Інтернеті зазначали, як були приємно здивовані, що України змогла презентувати себе так серйозно», – зазначив він.

«Ще з торішньої осінньої виставки в Токіо з боку Міністерства культури і профільного віце-прем'єра Б. Колеснікова ми відчували певну підтримку. Нам вдалося запланувати участь більш ніж у десяти виставках. Ми прагнемо просувати український туризм за кордон», – підкреслив О. Литвак, генеральний директор ГП «Національний туристичний офіс».

Актуальна прес-конференція

С. Горова, влас. кор. СІАЗ

Селянська партія України: продаж землі викликає стурбованість

Селянська партія України 18 червня проведе Всеукраїнське селянське віче з питань землі. Про це на прес-конференції в інформаційному агентстві УНІАН повідомив голова Селянської партії України З. Холоднюк. «На сьогоднішній день важливо почути думку громадських та партійних організацій, що не байдужі до земельного питання», – підкреслював у своєму виступі голова

Селянської партії України. За словами З. Холоднюка, партію підтримало 5 громадських організацій, а також про готовність приєднатися і підтримати віче заявило близько 30 громадських організацій.

Як повідомив голова Союзу сільськогосподарчих обслуговуючих кооперативів І. Томич, проведенню всеукраїнського селянського віче послужило питання про ринок землі сільськогосподарського призначення. Він підкреслив, що для того, щоб ринок землі вступив в свою законну силу, необхідне номінальне прийняття двох законів: це – кадастр, що вже прийнятий в першому читанні у Верховній Раді, і закон про ринок землі. «Дані два законопроекти можуть бути на будь-якому пленарному тижні прийняті. Ми очікуємо такий крок восени. Зі сторони влади всі законодавчі обставини будуть реалізовані для того, щоб ринок землі з першого січня 2012 року вступив в свою законну силу», – говорив І. Томич.

Голова Спілки сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів заявив, що сьогодні ані фермер, у домінуючій частині, ані сільгоспідприємство, ані власник особистого селянського паю чи особисте селянське господарство не мають коштів для придбання землі. Ринок землі за цих обставин серйозно підірве виробництво продукції, особливо працезатратних культур, у більшості регіонах України.

І. Томич також відзначив те, що 11 млн. гектарів землі сьогодні сконцентровані у руках десятка крупних олігархічних компаній та агрохолдингів. Відповідно, ця земля швидко може опиниться у «неукраїнських руках».

Голова Спілки сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів заявив, що Україна протягом декількох років може втратити будь-яку перспективу щодо збереження сільської місцевості. Тобто, за умов запровадження продажу землі, – остаточне знищення українського села з точки зору збереження сільської поселенської мережі і її відтворення.

«Ми виступаємо не про те, що «немає ринку землі», це безперспективно і недалекоглядно. Ми виступаємо з цілим пакетом пропозицій, як до Верховної Ради, так і до Президента і уряду щодо вироблення спільних дій у формуванні аграрної ефективної політики, яка дала б спільний результат – процвітання та добробут Україні і українській нації», – підкреслював І. Томич, завершаючи свій виступ.

Існує й дещо інша думка щодо ситуації з продажем землі. Так, на думку директора Центру економічного розвитку О. Пасхавера, як тільки земля почне продаватися, то буде відбуватися два процеси. По-перше, буде дуже високий компонент кримінальності, як було у всіх реформах в Україні. З іншого боку, в економічному плані це швидко підвищить ефективність сільського господарства. «Так було з підприємствами. Цей процес у соціальному відношенні сприймався вкрай негативно. В економічному плані, як тільки закінчилась масова приватизація підприємств (приблизно у 1998 році), у 2000

почався ріст виробництва. Я думаю, що тут буде те ж саме», – сказав експерт (<http://zik.ua/ua/news/2011/03/02/275244>, 02.03.2011).

Соціальні наслідки для села від скасування мораторію на продаж земель сільськогосподарського призначення будуть залежати від того, який закон про ринок земель буде прийнятий, вважає О. Пасхавер. Зокрема, досі немає єдності стосовно того, які обмеження необхідно встановити на володіння землею. Наприклад, в деяких країнах Європи є проста вимога, щоб власник жив на своїй землі. Це, відповідно, приведе до розвитку фермерського господарства.

На думку О. Пасхавера, якщо в Україні запрацює ринок землі, ситуація на продовольчому ринку суттєво покращиться – але лише в тому випадку, якщо держава не почне знову грубими методами регулювати виробництво продукції і ціни на продаж.

Також, слід пригадати слова Президента України В. Януковича про те, що «перед нами поставлено завдання – запустити ринок земель у 2012 році – і воно повинно бути виконано. Я просив би усіх причетних до цього – уряд, Міністерство аграрної політики – пам'ятати про свою персональну відповідальність. До кінця першого півріччя мають бути ухвалені законопроекти «Про ринок земель» та «Державний земельний кадастр», – наголосив Президент (<http://www.president.gov.ua/news/19601.html>, 21.03.2011).

В. Янукович звернув увагу, що на законодавчому рівні необхідно визначити не лише умови продажу земель, а й чітко виписати жорсткі умови і критерії, які створювали б перепони для їх неефективного використання, погіршення якості ґрунтів, зміни цільового призначення земельних ділянок, спекуляцій на ринку землі тощо.

«Ми запроваджуємо ринок земель задля того, щоб стимулювати не спекуляції, а виробництво, забезпечити рівні умови доступу до цього ринку вітчизняних та іноземних суб'єктів господарювання, щоб земля перебувала у найбільш ефективного господаря», – сказав глава держави. Він також резюмував, що «відкриття ринку землі не повинно перетворитися на безконтрольне їх виснаження. Недотримання вимог щодо збереження родючості землі має невідворотно каратися».

Таким чином, приватизація землі в Україні, найціннішого її надбання, очевидно, стане найважливішим екзаменом на зрілість сучасного українського суспільства.

Партия регионов активизируется в Интернете. И о ней написали книгу...

Партия регионов запустила обновленную версию своего сайта. Об этом на пресс-конференции в информационно агентстве Интерфакс сообщила народный

депутат Украины, член парламентской фракции Партии регионов Е. Бондаренко. Она подчеркнула, что основным назначением сайта является эффективное, официальное представительство Партии регионов в сети Интернет. Целью данного сайта является трансляция оперативной информации о деятельности партии, ее участниках и проектах.

Депутат сообщила, что на сайте появилась рубрика «Тема дня», будут более оперативно обновляться фото- и видеогалереи. На сайте можно будет познакомиться с последними новостями парламентской фракции и региональных организаций.

Внутренние страницы содержат информацию о деятельности фракции и депутатов.

«Есть важный, с точки зрения партийного строительства, раздел – областные организации. Новый сайт особое внимание уделяет именно этой директории: последние новости областных организаций, контактная информация региональных организаций с указанием биографии руководителей, пресс-службы и т. д.», – сообщила Е. Бондаренко.

Она также обратила внимание журналистов на то, что в планах Партии регионов – работа в социальных сетях. «Работа с социальными сетями – это важный инструмент: он абсолютно современный, но, прежде всего, это общение с теми, кто большую часть своей активной жизни проводит именно в интернете. Такие проекты у нас есть. Мы собираемся их запустить с осени», – проинформировала депутат.

Кроме того, обновленный сайт Партии регионов оптимизирован для просмотра на мобильных устройствах, благодаря чему информация стала доступна еще большему количеству пользователей.

На пресс-конференции также была презентована книга «Партия регионов. Прошлое... Настоящее... Будущее...».

«Это книга написана не только о донецких руководителях, но и обо всех членах партии, которые живут от востока до запада, от севера до юга нашей страны», – сказала Е. Бондаренко.

Глава редакторской коллегии издания «Партия регионов. Прошлое... Настоящее... Будущее...» В. Пехота сообщил, что на этапе создания партии в Украине насчитывалось приблизительно 120 партий. Партия регионального возрождения (первое название) стала одной из тех, которая изначально и до сегодняшних дней проповедует идею защиты интересов граждан, идею объединения и поднятия регионов. На то время Партия регионального возрождения Украины объединяла 21 регион. Лидером ее был В. Рыбак. В книге раскрыты его заслуги в создании партии.

Второй период развития партии связан с объединительным процессом. Партия регионального возрождения Украины начала процесс объединения партий и получила название – Партия регионального возрождения трудовая солидарность Украины. «Управление партией было сложное. На первом этапе,

ее возглавляли три сопредседатели. Но, этот тяжелый период партия прошла», – отмечал в своем выступлении В. Пехота. Он подчеркивал, что идеологом проведения объединительного процесса был Н. Азаров, который позже и возглавил партию.

Третий период становления партии связан с изменением ее названия. Она стала называться Партия регионов. Во главе этой партии стал В. Янукович. «Именно с его приходом партия приобрела ту силу, которая дала ей возможность участвовать в парламентских и президентских выборах. И, в конечном итоге, – получить победу на президентских и парламентских выборах, а также на выборах в местные советы. Это большая заслуга В. Януковича, как лидера партии. По закону Президент не может быть партийным, поэтому В. Янукович стал признанным лидером нашей партии, а партию возглавил Н. Азаров», – сказал В. Пехота.

Руководитель редакционной коллегии издания подчеркнул, что книгу готовили люди, которые не являются членами партии. «Это те энтузиасты, которым небезразлична судьба Украины, которым небезразлична ее политическая судьба», – сказал он.

Отвечая на вопрос журналиста о полученном гонораре и маленьком тираже книги (500 экземпляров), главный редактор книги «Партия регионов. Прошлое... Настоящее... Будущее...» Ю. Фролов ответил: «Гонорар я не получил. Не получил. Что касается тиража: вначале мы издаем 500 экземпляров или 2000, через какое-то время издаем еще раз и т. д.».

...Обновлением своего сайта, попыткой повышения эффективности своего присутствия в Интернет-пространстве Партия регионов, фактически, дала отмашку развитию политического процесса в украинском обществе с учетом нынешней расстановки политических сил, специфики условий в которых активизируется политический процесс, с учетом утверждения электронных технологий в информационном пространстве Украины. Данное событие может оказаться весьма примечательным. При условии, если Партия регионов подойдет действительно системно и, главное, заинтересованно к процессу разъяснения своей политики, своих действий в политической жизни страны.

(Інформація СІАЗ)

Наука – суспільству

Діяльність науково-дослідних установ

Міжнародна науково-практична конференція «Розвиток сільських територій: економічний, соціальний і екологічний аспекти», яка відбулася в Національному університеті біоресурсів і природокористування.

Відмінність цієї конференції від попередніх, які проводилися в НУБІПу та інших установах останнім часом, з приводу подібних проблем, у тому, що на перший план вийшла тема долі сільгоспугідь. Кращі перспективи відкриваються перед сільськими територіями в тому разі, якщо буде збережено стабільність землекористування, а селяни матимуть змогу не лише втримати свої наділи, а й розширити їх, тобто будуть рівноправними учасниками ринку землі.

Радник міністра аграрної політики і продовольства України І. Синявська вважає, що ті земельні новації, які розробляються під егідою міністерства, сприятимуть відродженню сільських територій. Можливість передавати земельні ділянки в заставу банкам відкриє селянам доступ до дешевих кредитів. Міністерство виступає за те, щоб земля продавалася лише фізичним особам. Це дасть змогу запобігти надмірній концентрації сільгоспугідь в одних руках та продажу їх іноземцям.

Директора ННІ економіки природних ресурсів та екології землекористування А. Третяка зауважує, що проблеми захисту селян від обезземелення відійшли в аграрній реформі на задній план, в той час як у розвинених країнах вони – на першому. Якщо закон про земельний кадастр буде ухвалено у запропонованому варіанті, то це призведе до знищення навіть того земельного обліку, який був. Державі сьогодні чомусь не вигідно мати вірогідну інформацію про те, що відбувається із землею. У більшості країн законодавство спрямоване в першу чергу на підвищення стабільності та ефективності землекористування. Більшість же норм наших земельних законів присвячена процедурам аукціонів та іншим формам продажу землі, а щодо решти аспектів земельного ринку маємо величезну законодавчу діру. Необхідно відрегулювати питання оренди, спадкування, обміну земельних ділянок, тобто всі інструменти, завдяки яким можна оптимізувати сільськогосподарське землекористування, забезпечити його стабільність. Науковець навів кілька прикладів, які свідчать про те, наскільки ретельно відпрацьоване земельне законодавство у країнах ЄС. По-перше, воно надійно захищає інтереси держави, територіальних громад і фермерів, по-друге, не містить лазівок для зловживань. А в українських законах про землю місцевим громадам відведена другорядна роль.

Головний науковий співробітник Інституту економіки і прогнозування НАН України доктор економічних наук, член-кореспондент НААНУ І. Прокопа пропонує, переорієнтувати АПК на сімейний тип виробництва, як такий,

щонайліпше забезпечує його багатофункціональність, продукуючи суспільні блага. З допомогою цифр учений спростовує колись дуже поширену тезу про те, що фермер не нагодує державу. Він уже годує і себе, й державу, заперечує І. Прокопа. Якщо 1990 року співвідношення виробленого в колгоспах і домашніх господарствах становило 69 до 31%, то у 2000 році ці дві категорії виробників помінялися місцями: 34 до 66%. Далі ця пропорція стала змінюватися на користь так званих великотоварних сільгосппідприємств, але одноосібників вона все ж не переважила. І в 2010 році була такою: 45% і 55%. Дуже цікаво простежити динаміку зайнятості в обох секторах. 2000 року в сільгосппідприємствах працювало 2,7 млн. осіб, у господарствах населення – 1,6 млн. чоловік. Через п'ять років відповідно 1,4 млн. і 2,6 млн. У 2009 році – 900 тисяч і 2,2 млн. осіб. Як бачимо, внаслідок латифундизації, скорочення робочих місць у великих сільгосппідприємствах одночасно відбувалося зростання числа працюючих у сімейних господарствах, яке 2005 року, сягнувши піку, таки пішло на спад через старіння, вимирання і виїзд селян на заробітки до міст та за кордон. Це тривожна тенденція: великотоварний сектор не збільшує обсягів виробництва, а індивідуальний поступово його зменшує, вважає вчений. Якби держава підтримала останній кредитами, дотаціями, випуском недорогої малої техніки, податковими пільгами для кооперативів, то забезпечила б роботою понад 2 млн. селян, врятувала сільські території від запустіння, сприяла збільшенню обсягів високоякісної сільгосппродукції.

Завідувач кафедри аграрної соціології і розвитку села НУБІП академік НААНУ В. Терещенко пропонує запровадити систему стимулювання ефективної діяльності сільських, районних і навіть обласних громад. Суть її в тому, щоб зарплата обласних та районних чиновників, голів сільрад, землемірів, дільничних інспекторів міліції та інших посадових осіб залежала від показників соціально-економічного розвитку сільських територій. Тоді кожне рішення узгоджуватиметься з іншими, зважуватиметься щодо корисності для людей. На відміну від України в західноєвропейських країнах розроблена чітка система оцінювання розвитку територій, яка охоплює всі ступені управління: від центрального до окремих муніципальних. Дуже багато залежить від освіченості сільських голів.

Президент міжнародного благодійного фонду «Хайфер Проджект Інтернешнл» В. Терес розповів про численні спільні проекти цієї фундації з сільськими громадами.

Конференція у своїх рекомендаціях висловила занепокоєння нерегульованістю численних земельних проблем, запропонувала з метою створення нових робочих місць розвивати на селі малий та середній бізнес, зелений туризм, обслуговуючу кооперацію, обрати багатофункціональну модель розвитку АПК, запровадити систему оцінювання діяльності місцевих громад тощо (*Федоренко О. Під лежачий камінь вода не тече... // Сільські вісті (<http://www.silskivisti.kiev.ua/18641/index.php?n=9111>). – 2011. – 11.05*).

Аерокосмічна і авіаційна галузі

По мнению генерального конструктора КБ «Южное» А. Дегтярева, Украина в ближайшее время реализует свой потенциал ракетно-космической державы. Также он сообщил, что в ближайшее время конструкторское бюро займется разработкой ракетно-реактивного вооружения.

«Через 2 месяца запланирован запуск спутник дистанционного зондирования Земли «Сич-2». Продукт этого спутника – информация, востребованная многими ведомствами как в Украине, так и за ее пределами. Что касается потенциала ракетно-космической отрасли, то в этом есть оптимизм, основанный на понимании места Украины в этой сфере и возможностях мирового рынка космической продукции» (<http://most-dnepr.info/news/society/38327.htm>). – 2011. – 22.04).

Астрономічна наука

Я. Яцков, академік НАН України та багатьох міжнародних академій, доктор фізико-математичних наук, директор Головної астрономічної обсерваторії НАН України:

Головна астрономічна обсерваторія НАН України заснована в 1944 році. Від 1947-го почалася реалізація ідеї О. Орлова – відомого астронома і геофізика, академіка НАН України, людини високих моральних ідеалів та видатних організаторських здібностей. Він був першим директором обсерваторії.

Нині обсерваторія широковідома в астрономічному світі науковими здобутками. З 1991 року вона стала повноправним членом Міжнародного астрономічного союзу. Створено Українську астрономічну асоціацію. Вона об'єднує 14 астрономічних установ України і виступає як Національний комітет українських астрономів.

Основні напрями досліджень обсерваторії: астрометрія, космічна геодинаміка, фізика Сонця і тіл Сонячної системи – планет, їх супутників, комет, астероїдів. Школа К. Всехсвятського займалася питаннями кометної астрономії. К. Всехсвятський із загальних міркувань дійшов висновку, що біля Юпітера мають бути кільця, як у Сатурна. Лише через десять років американські космічні апарати «Вояджер» відкрили кільця Юпітера. К. Всехсвятський зауважив, що на інших тілах Сонячної системи можуть бути вулкани. Він вважав, що це може бути одна з причин походження комет. Через кілька років такі вулкани було відкрито на супутнику Юпітера Іо. Дослідження в галузі астрофізики в Криму започаткував Г. Шайн і його послідовники А. Северний і Е. Мустель. Це відомі у світі астрофізики. Школа М. Барабашова – планетники з Харкова. Його справу продовжує Ю. Шкуратов.

У Головній астрономічній обсерваторії заснована і продовжує активно діяти школа А. Яковкіна. Ще людина не ступала на місячну поверхню, а у Києві було вже створено відповідні таблиці, як робити спостереження безпосередньо з Місяця. Коли американці готували свої польоти до супутника Землі, вони переклали книжку А. Яковкіна і використали його дослідження під час реалізації проектів «Аполлон».

Від 1982 до 1987 рр. українські астрономічні установи брали активну участь у підготовці й проведенні радянської космічної місії до комети Галея, яка мала назву «Вега» (це – скорочення від слів Венера і Галей). Головна астрономічна обсерваторія України відповідала за все наземне астрономічне і астрофізичне забезпечення проекту. Більше того, українські фахівці допомогли Західній Європі (в її космічному проекті «Джотто») вивести до комети Галея ще на ближчу відстань їхній апарат. Доповнити дані, які були отримані з «Веги», більш цінними, одержаними з ближчої відстані даними космічного апарату «Джотто».

Астрономічні установи активно працюють над реалізацією української космічної програми.

У 2003 році Я. Яцков став лауреатом міжнародної премії Рене Декарта Європейської комісії у сфері астрономічних досліджень того року. На тогочасну премію отримав проект учених Німеччини, Нідерландів, Швеції, Бельгії й Великої Британії під керівництвом Річарда Фрейда – професора Кембриджського університету. Їхні дослідження полімерних світлодіодів стали серйозним кроком на шляху до створення дешевих гнучких екранів із пластика, котрі дали змогу замінити дорогі скляні кінескопи в телевізорах і моніторах. Друга премія дісталася групі астрономів із Франції, Польщі, Іспанії, Німеччини, Австрії, Чехії, Росії і України, очолюваній професором В. Деан із Бельгійської королівської обсерваторії. Колектив Головної астрономічної обсерваторії під керівництвом Я. Яцков брав активну участь у цій роботі, яку члени комітету при Єврокомісії назвали «надточною орієнтацією у хиткому світі».

Малу планету-астероїд відкрив працівник Кримської обсерваторії М. Черних. Згідно з міжнародною практикою він мав право дати ім'я цьому космічному об'єктові. Так з'явилася мала планета Яцків.

Ідеться про розробку теорії нутації Землі, тобто теорії визначення орієнтації осі обертання землі у космічному просторі. Результати цієї роботи дають можливість значно підвищити точність супутникової навігації та визначення положень об'єктів на Землі та в космосі.

Від часів СРСР в Україні функціонувало багато обсерваторій, розвивалися великі астрономічні наукові школи. Харківську школу декаметрової (з довжиною хвиль 10–20 м) радіоастрономії засновано академіком С. Брауде в одному з відділів Інституту радіофізики і електроніки. Її успішно продовжує академік О. Коноваленко в Радіоастрономічному інституті НАНУ. Неповдалі Харкова — найбільший у світі декаметровий радіотелескоп УТР-2 і створена на

його базі система УРАН. Завдяки результатам, отриманим на комплексі УРАН, декаметрова радіоастрономія України виступає законодавцем у світовому масштабі.

У селищі Науковому, поблизу Бахчисарая, знаходиться Кримська астрофізична обсерваторія. Тут ведуть дослідження з фізики Сонця, зірок, галактик, інших напрямів. Успішно працює Полтавська гравіметрична обсерваторія. Науковці використовують радіотелескоп РТ-70, що знаходиться в Національному центрі управління і випробувань космічних засобів поблизу Євпаторії. Потужний радіотелескоп є у селищі Голуба Затока поблизу Симеїзу. Це один із основних інструментів Кримської астрофізичної обсерваторії.

Поруч із класичною астрономією українські вчені трудяться у таких розділах, як астробіологія, астрогологія, астродинаміка. Вже відкрито близько трьохсот планетних систем, подібних до сонячної. Астрономи світу шукають у Всесвіті планети, на яких, як і на Землі, є умови для біологічного (вірогідно) і розумного життя (*Зоряне небо Ярослава Яцкова / Розмову вів В. Колодяжний // Демократична Україна (<http://www.dua.com.ua/2011/020/10.shtml>). – 2011. – 20.05).*

Альтернативні джерела енергії

Министерство аграрной политики и продовольствия изучает возможность производства биотоплива из кормового картофеля. Об этом сообщил министр аграрной политики и продовольствия Н. Присяжнюк в ходе посещения Института картофелеводства (Немешаево, Киевская область).

При этом он отметил, что в течение 2–3 месяцев этим вопросом займутся специалисты, после чего будет принято решение по данному вопросу.

Министр также сообщил, что в Украине 6 млн тонн картофеля потребляется как продовольственный и необходимо обеспечить качественные хранилища и логистику. По его словам, в настоящее время Украина занимает 5 место по объему выращивания картофеля, а на душу населения потребление составляет 130–140 кг в год.

Напомним, Кабинет Министров намерен разработать меры по стимулированию промышленного выращивания картофеля (*Левый берег (http://lb.ua/news/2011/04/27/94266_Prisyazhnyuk_hochet_zamenit_neft_k.html). – 2011. – 27.04).*

Питання екології та уникнення техногенних катастроф

Національний екологічний центр України вважає небезпечними плани добудувати два енергоблоки на Хмельницькій АЕС, і закликає компанію Егергоатом відмовитися від цієї ідеї.

Це звернення оприлюднене в день 25-х роковин Чорнобильської катастрофи та місяць по тому, як сталася масштабна аварія на АЕС у Фукусімі.

«Світове співтовариство відповіло на нові виклики призупиненням будівництва нових атомних електростанцій, переоцінкою норм безпеки, розробленням заходів з підвищення безпеки діючих АЕС. Натомість Україна, яка найбільше постраждала від наслідків Чорнобильської катастрофи, не зробила відповідні висновки і планує й далі реалізовувати небезпечні атомні проекти, ігноруючи при цьому думку громадськості», – йдеться у зверненні Національного екологічного центру.

Екологи називають проект добудови двох енергоблоків Хмельницької АЕС сумнівним з технічної, економічної та екологічної точок зору і вимагають його призупинення задля широкого суспільного обговорення та з'ясування рівня його безпечності.

Найбільше екологів непокоїть намір збудувати блоки на конструкціях, які простояли просто неба 25 років. На безпеку від їх використання вказує і Державна інспекція ядерного регулювання.

У Національному екологічному центрі також занепокоєні і типом реактора, який планують розміщувати на ХАЕС. З інформації Державної інспекції ядерного регулювання України зрозуміло, що тип реактора обирали без чіткого розуміння про можливість його розміщення в наявних конструкціях, підсумовують екологи.

Експерт НЕЦУ А. Денисенко наголошує, що наразі у цілому світі немає жодного діючого атомного реактора такого типу, який планують встановити на Хмельницькій станції.

Оглядачі ж звертають увагу на те, що в Україні вже зараз існує надлишок електроенергії, виробленої на атомних станціях, а відтак, будувати нові, навіть із дотриманням найновітніших стандартів безпеки, не дуже потрібно. Крім того, йдеться і про те, що будівництво нових атомних блоків за рахунок російських кредитів означатиме і використання російських технологій, а відтак, і російського ядерного палива у майбутньому, що посилює енергетичну залежність України від Росії, яка вже є монопольним постачальником імпортного газу до України, а також більшої частини нафти (*Відголос.com* (<http://vidgolos.com/85933-ekologi-proti-novix-aes-v-ukrayini.html>). – 2011. – 27.04).

Освіта та кадрове забезпечення в Україні

Кировоградський юридический інститут ХНУВД провів науково-практичну конференцію, котра приурочена 10-літтю оснвання інститута. В этот раз она посвящена современным проблемам развития государственности и противодействия преступности.

КЮИ ХНУВД воститывает следующее поколение правозащитников, по этому данная конференция является очень важной для студенческой молодежи этого ВУЗа. Конференция проходила в пять этапов по таким секциям: 1) Развитие украинского государства: исторический опыт и современность; 2) Актуальные вопросы деятельности органов внутренних дел Украины по обеспечению гражданской безопасности; 3) Теория и практика раскрытия и расследования преступлений; 4) Актуальные проблемы частного права; 5) Гуманитарный аспект проблем развития государственности и противодействия преступности. В работе конференции приняли участие научные и научно-педагогические работники высших учебных заведений, работники практических подразделений, специалисты государственных учреждений и организаций.

Большую долю внимания уделили вопросам гражданско-правовых отношений в виде всевозможных договоров. Активное обсуждение вызвали банковские договора по кредитам и депозитам, которые не настолько прозрачны, как кажется на первый взгляд, а также проблемы последствий нарушения правил заключения договора. Кроме того, рассмотрели работу организаций, которые предоставляют коллекторские услуги. Последние, кстати, не имеют нормативно-правовых актов по данному виду деятельности.

Также глубоко рассматривали темы о составляющих элементах предупреждения преступлений, связанных с незаконным оборотом наркотических средств, об образовательном потенциале страны, а также о самореализации личности как культурно-исторического феномена и другие («Утренний город» (<http://www.ugorod.kr.ua/news/2011-05-05-2391.html>). – 2011. – 05.05).

Охорона здоров'я

Науковці Інституту експериментальної патології, онкології і радіобіології ім. Р. Кавецького НАН України та Національного центру токсикологічних досліджень США працюють у рамках міжнародної лабораторії.

В. Чехун, директор Інституту експериментальної патології, онкології і радіобіології ім. Р. Кавецького НАН України, академік НАНУ:

Основна проблема, над вирішенням якої працюють колективи у рамках міжнародної лабораторії, – необхідність запобігання раку. Поглиблюються дослідження, публікуються їх результати, заслуховуються наукові доповіді, спільно проводяться академічні читання та конференції. Уся ця робота дає поштовх не лише поглибленню досліджень, у рамках яких працюють науковці. Вона спонукає до генерування нових ідей, дає змогу формувати нові наукові напрями.

Лабораторія має працювати над реалізацією конкретної ідеї, вирішенням реальних науково-практичних проблем.

Основна ідея міжнародної лабораторії – якомога ефективніше об'єднати методичні можливості і зусилля, матеріально-технічні ресурси, кадровий та ідеологічний потенціал. Тільки за таких умов з'являється можливість видати продукт, який буде корисний суспільству. Об'єднання (не дублюючи одне одного) можливостей сприятиме синергізму в наукових дослідженнях, підніме рівень загального дослідження, не конкретно інституту чи окремої лабораторії, а загальний рівень, – тоді результат буде на порядок вищий, ніж коли б науковці працювали паралельними шляхами з розпорощеними зусиллями.

Україна, на жаль, не має власного досвіду створення ключових лабораторій. Тому вчені й організатори науки посилаються на досвід інших країн. Скажімо, створений у Польщі Міжнародний інститут молекулярної і клітинної біології став провідним у світовій науці.

Ідея створити сучасний науковий центр у Сколково справді була хорошою. Але з часом стає зрозуміло, що цей проект не спрацював у тому варіанті, який передбачався. Спочатку створили, а вже потім думають, чим зайнятися.

У Польщі збудували один із найкращих центрів фундаментальних досліджень, чудово оснащений методично, матеріально-технічно, фінансово. Але щоб там вирішили якусь ключову проблему – невідомо.

Оптимальна модель, до якої необхідно іти, – збереження класичних академічних шкіл із сучасними технологіями досліджень, їх поглиблення та інтеграції. На засадах того, що є, треба зводити сучасну надбудову, а не руйнувати фундамент.

Сьогодні на часі – дослідження епігенетичних механізмів виникнення раку та його профілактики. Вчені мають намір об'єднатися навколо цієї ідеї.

І. Погрібний, завідувач лабораторії епігенетики Національного центру токсикологічних досліджень США, доктор:

Ідея створення такої лабораторії – у чіткому усвідомленні, що самоізоляція в науці веде в нікуди. Об'єднання зусиль у науці ніколи нікому не шкодило. Навпаки: воно тільки сприяло прискоренню розв'язання проблеми.

У всьому світі гроші для науки виділяються під конкретні фундаментальні завдання та виконавців, які можуть ці завдання виконати. У кожній країні є свій унікальний підхід до цієї справи і свої можливості. Сліпо копіювати зроблене в

Польщі, Німеччині, Росії, Китаї – нереально. Неможливо штучно створити хороший центр, лише виділивши необхідну кількість коштів. Як правило це не працює.

Ідея лабораторії – дати можливість молодим науковцям працювати на даному конкретному місці і отримувати непогані результати.

Напрями наукової роботи з проблеми резистентності раку заплановано проводити на базі експерименту спочатку на культурі клітин *in vitro*. Йдеться про їх поглиблення, використання і перевірку: чи відбуваються ті ж самі процеси при розвитку резистентних пухлин у щурів. Для зазначеного напрямку роботи є сформований колектив вчених, які цим займаються.

Найближчим часом завершуватиметься оформлення спільного огляду літератури про роль мікроРНК у резистентності раку та кількох оригінальних досліджень. Частина їх було розпочато в інституті, іншу — в нашій лабораторії з використанням однієї й тієї ж моделі. Логічним завершенням дослідження буде опублікування результатів у спеціалізованих вітчизняних та міжнародних онкологічних журналах.

Розроблено більш перспективну програму досліджень із подолання резистентності, використовуючи той напрям, у якому працює інститут експериментальної патології, онкології і радіобіології ім. Р. Кавецького НАН України, – із допомогою загальноновизнаних хіміотерапевтичних препаратів із застосуванням сполук заліза.

Вироблено план досліджень із вивчення хімічного генотоксичного і негенотоксичного канцерогенезу, до яких може бути залучена велика кількість науковців як з інституту, так і з інших академічних установ. Правильно проведений експеримент може забезпечити велику сферу діяльності в дослідженні (*Ніколайчук І. Самоізоляція в науці веде в нікуди// Дзеркало тижня (<http://www.dt.ua/articles/80314/>). – 2011. – 28.04-13.05*).

* * *

У Харкові на базі Національного Наукового Центру «Харківський фізико-технічний інститут» планується створення медичних палат, в яких люди зможуть проходити лікування за допомогою швидкодіючих ізотопів.

Як повідомив заступник генерального директора інституту І. Карнаухов, в ядерній медицині для діагностики різних захворювань використовуються швидкодіючі ізотопи.

Заплановано відкрити дві-три палати для тих хворих, яким потрібно негайно вводити медичні ізотопи. Якщо буде побудовано ядерну лабораторну установку, на її базі можна проводити медичні ізотопи.

Лікарі зможуть підготувати весь спектр наявних у світі ізотопів, які будуть використовувати в медицині для діагностики та лікування. Зокрема, буде використовуватися нейтронно-борозахватна терапія для лікування онкохворих. Це найбезпечніше лікування, яке дозволяє не зачіпати здорові тканини.

І. карнаухов підкреслив, що реалізація проекту «Джерело нейтронів» дасть можливість створити екологічно чисте і практично безпечне джерело енергії.

За його словами, нова установка зможе виробляти 50 видів медичних ізотопів. І тоді в Харкові може з'явитися перший у країні центр ядерної медицини (*Відголос.com* (<http://vidgolos.com/86936-u-xarkovi-zyavitsya-centr-yadernoyi-medicini.html>)). – 2011. – 5.05.

Наука і влада

Президент України поставив задачу перед Правительством і місними властями займатися розвитком сети Национального центра «Малая академия наук». Об этом сообщил Первый вице-премьер-министр Министр экономического развития и торговли Украины А. Ключев, выступая на церемонии подведения итогов Всеукраинского конкурса-защиты научно-исследовательских работ учеников-членов Малой академии наук Украины.

Он отметил огромные успехи Малой академии наук. Стремительно растет популярность этого движения. В этом году в деятельности Малой академии наук участвуют уже более 200 тыс. старшеклассников, более трети из них – ученики сельских школ.

На протяжении апреля 2011 года в Киев на III этап Всеукраинского конкурса-защиты научно-исследовательских работ учеников-членов Национального центра «Малая академия наук» съехалось более 3 тыс. юных исследователей в области физики, астрономии, математики, биологии, химии, медицины, экономики, техники, истории, геологии, географии, краеведения, права, филологии, информатики, программирования, искусства и т. д.

Конкурс проводится ежегодно Малой академией наук и Министерством образования и науки Украины с целью выявления и поддержки одаренных учащихся, подготовки будущей научной смены. Конкурс проходит в три этапа: на районном (городском), областном (в Крыму – республиканском, Киеве и Севастополе – городском) и всеукраинском уровнях. В 2011 году конкурс, как и работа в Малой академии наук, был организован в 56 секциях 10 научных отделений практически по всем научным направлениям. Всего во всех этапах принимает участие более 100 тыс. одаренных учащихся 9–11 классов общеобразовательных школ и учеников профтехучилищ и внешкольных учебных заведений.

30 сентября 2010 года Указом Президента Украины «О мерах по развитию системы выявления и поддержки одаренных и талантливых детей и молодежи» Украинскому государственному центру «Малая академия наук Украины» Министерства образования и науки Украины и Национальной академии наук

Украины был предоставлен статус национального и переименован в Национальный центр «Малая академия наук Украины» (*Versii.com* (<http://www.versii.com.ua/news/231158>)). – 2011. – 06.05).

* * *

Кабінет Міністрів України затвердив Порядок використання коштів, передбачених у державному бюджеті для проведення науково-практичних конференцій і семінарів з економічних проблем. Відповідна постанова, розроблена Міністерством економічного розвитку і торгівлі України, прийнята на засіданні уряду 20 квітня.

Згідно з Порядком, Міністерство економічного розвитку і торгівлі України бере участь у підготовці та проведенні науково-практичних конференцій та семінарів з економічних питань з метою залучення вітчизняних та іноземних наукових кіл до розв'язання економічних проблем та забезпечення всебічного наукового обґрунтування стратегії економічного та соціального розвитку України. Документом передбачається, що упровадження міністерством досягнень вітчизняної та світової науки за висновками проведених науково-практичних конференцій (семінарів) при розробленні програмних та прогнозних документів спрямовуватиметься на підвищення конкурентоспроможності економіки, її секторів та регіонів.

Прийняття постанови дає змогу забезпечити виконання завдань зазначеної програми, що сприятиме впровадженню міністерством досягнень вітчизняної та світової науки при розробленні програмних, прогнозних документів та заходів економічної політики на підставі висновків проведених конференцій і семінарів (*Уряд затвердив Порядок використання коштів, передбачених у Державному бюджеті для проведення науково-практичних конференцій і семінарів з економічних проблем // Урядовий портал* (<http://www.kmu.gov.ua>)). – 2011. – 21.04).

* * *

Відбулося засідання робочої групи з упровадження реформ напряму «Розвиток науково-технічної та інноваційної сфери» Програми економічних реформ на 2010–2014 рр. «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава».

Цьогорічне Послання Президента Верховній Раді та народу України чітко визначило шляхи стратегічного розвитку країни. У ньому зазначено, що в науково-технічній та інноваційній сферах необхідними є кардинальні реформи. «Зокрема, від нас чекають конкретних кроків із розбудови інноваційної інфраструктури», – сказав голова Державного агентства з питань науки, інновацій та інформатизації України, голова напряму реформ «Розвиток

науково-технічної та інноваційної сфер» Програми економічних реформ В. Семиноженко під час засідання робочої групи з відповідного напрямку. Він наголосив на тому, що насамперед йдеться про законодавчу базу, яка має містити дієві механізми стимулювання інноваційного розвороту економіки.

На засіданні робочої групи було розглянуто два питання – про розробку інноваційної системи в Україні та про виконання плану-графіка реформ на 2012 р. напрямку «Розвиток науково-технічної та інноваційної сфер».

Доповідаючи за першим питанням, заступник голови Держінформнауки В. Чеботарьов відзначив, що сьогодні інноваційна інфраструктура в країні фактично відсутня. Наукова складова економіки працює, але переважним чином не на Україну. Бізнес не сприймає інноваційних зрушень. Законодавство в цій сфері носить фрагментарний, несистемний характер, а фінансово-кредитна система, яка ще не подолала наслідки кризи, поки що не готова забезпечувати інноваційні процеси. Тим не менш, за словами В. Чеботарьова, позитивні зміни є – це політична воля влади, спрямована на пошук виходу з кризи шляхом всебічної модернізації економіки. З метою виконання цього завдання заступник голови Держінформнауки запропонував включити до Національного плану дій такі заходи, як внесення змін до Закону «Про інноваційну діяльність», зміни до Податкового кодексу, формування механізмів державної підтримки патентування українських винаходів за кордоном, а також – розробка статутів Фонду малого інноваційного бізнесу та Національної венчурної компанії. Саме ці заходи, за його словами, є базовими для всього інноваційного розвитку, але наразі існує певний ризик зволікання з їх реалізацією через пролонгацію стадії узгодження підготовлених документів у профільних міністерствах.

На ту ж саму проблему вказав і перший заступник голови Держінформнауки Б. Гриньов, який, разом із заступником голови Держінформнауки С. Колобовим, доповідав за другим питанням порядку денного. Зокрема, він сказав, що агентство підготувало 11 проектів постанов Кабінету Міністрів України, але термін узгодження кожного з цих проектів становить від одного до трьох місяців. У свою чергу С. Колобов доповів про заходи з інформатизації. Серед них – ухвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні, розробка та запуск веб-порталу звернень громадян до органів центральної і місцевої влади, підготовка проекту закону «Про інформаційну систему “Електронний уряд”», створення тимчасового регламенту електронного документообігу, формування єдиної бібліотечної системи «Бібліотека-XXI» та впровадження автоматизованої системи «Єдине вікно».

За підсумками обговорення робоча група прийняла рішення додати до переліку заходів, що мають бути включені до Національного плану дій на 2011 р., підготовку проекту закону «Про державну підтримку галузевої науки», а також доопрацювання проекту змін до Закону «Про інноваційну

діяльність» з урахуванням актуальності започаткування практики державно-приватного партнерства в інноваційній сфері. Також було вирішено попередньо відпрацювати необхідні законодавчі ініціативи в робочих групах, до складу яких увійдуть представники всіх зацікавлених сторін, що дасть змогу істотно скоротити термін узгодження документів. Їх пакет має бути готовий до 1 травня, а засідання робочої групи з наряду реформ «Розвиток науково-технічної та інноваційної сфер» надалі відбуватимуться з періодичністю у два тижні. За словами В. Семиноженка, Україна й без того небезпечно спізнилася з інноваційними реформами, тому сьогоднішня затримка з їх реалізацією може стати фатальною для країни – отже, на всіх учасниках робочої групи лежить відповідальність за прискорення позитивних змін у науково-технічній та інноваційній сферах (*В. Семиноженко: Часу на підготовку реформ у науково-технічній та інноваційній сфері обмаль – час діяти // Державне агентство з питань науки, інновацій та інформатизації України (<http://www.dkni.gov.ua>). – 2011. – 19.04).*

Питання реформування освіти

Карпенко О. В., к.держ.упр.,
завідувач відділу науково-аналітичної обробки та поширення інформації в сфері освіти Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського,
доцент кафедри управління документно-інформаційними комунікаціями Академії муніципального управління

Петі Т.О.
молодший науковий співробітник
відділу наукового формування фонду документів іноземними мовами Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського

Механізми реалізації шкільної реформи у ФРН в контексті надання сучасних освітніх послуг органами публічного управління (на прикладі м. Берлін)

Інноваційний розвиток сучасної педагогіки потребує нових наукових підходів до вирішення актуальних завдань з надання освітніх послуг. Вагомим внеском у реформування сучасної школи України є використання позитивного досвіду реалізації політичних рішень у сфері освіти органів державної влади та місцевого самоврядування країн ЄС.

Вітчизняний процес модернізації середньої школи довгий час знаходиться перед вибором стратегічного майбутнього: продовжувати використовувати роками випробовану організацію або шукати нові структурні форми її

побудови. Саме сучасний досвід з надання публічних послуг місцевими органами державної влади ФРН, де відбувається впровадження «інтегрованого» навчання, є цікавим досвідом для освітнього сьогодення України.

Метою статті є аналіз організаційно-структурного реформування німецької шкільної освіти на місцевому рівні (на прикладі м. Берлін).

На думку провідних німецьких аналітиків багатofункціональна система шкільної освіти, яка існувала у Німеччині до 2010 р., не дала бажаного покращення якості навчання. Особливою проблемою було зниження авторитету базової школи та неможливість повного розкриття творчого потенціалу для багатьох учнів [3]. Тому для подолання цих негативних явищ у структурі шкільного навчання органи публічного управління федеральних земель запроваджують інституційні реформи з надання освітніх послуг населенню.

Сьогодні на загальнодержавному рівні у Німеччині освітою опікується Федеральне міністерство освіти, науки, досліджень і технологій («Bundesministerium für Bildung und Forschung»), але регіональне управління в землях належить місцевим міністерствам. Зокрема, вони відповідають і за загальноосвітні школи та професійну освіту. За традицією, освітня політика федерації та земель спрямована на ефективне поєднання теорії та практики, розвиток досліджень, забезпечення наступності в розробленні й упровадженні інновацій для утримування рівня німецької освіти на міжнародному ринку освітніх послуг [7]. Так, у січні 2010 р. вперше на місцевому рівні, реформу структури середньої школи ініціювала Палата представників м. Берлін – земельний законодавчий орган ФРН. Особливість цього міста полягає у тому, що воно має статус федеральної землі, на території якої існують районні відомства у справах школи («Schulamt») [4]. Ці місцеві органи влади здійснюють державне управління школами та підпорядковані земельному Міністерству освіти, молоді та спорту. До їх компетенції належить формування та реалізація місцевої освітньої політики (розвиток та підвищення якості освіти), а також структурне формування та кадрові призначення (директорів, розподілення вчителів та психологів). Представники районних відомств у справах школи входять до складу шкільних рад та мають авторитетний вплив на формування їх рішень.

Оскільки у Німеччині на законодавчому рівні кожному громадянину країни гарантовано одержання обов'язкової середньої освіти, то й більшість освітніх установ мають державну форму власності (98%), де навчання проводиться безкоштовно. Загалом у федеральних землях Німеччини існує чотири основні типи шкіл, серед яких:

– початкові школи («Grundschule») – навчання дітей починається з 5-6 річного віку та проходить з 1 по 4 класи. Заняття проводяться за єдиної державної програми. По закінченню учень отримує рекомендаційний лист початкової школи щодо вибору наступного закладу середньої освіти (гімназії, основної чи реальної школи);

– базові школи («Hauptschule») – навчання підлітків проводиться протягом 5-9(10) класів та спрямовано на формування професійної зрілості, особливий акцент робиться на практичному спрямуванні (профорієнтація, практика на підприємствах). Заняття проводяться для учнів із середніми здібностями, які отримують атестат про неповну середню освіту, який дає можливість продовжити навчання в старших класах гімназії або вступити у професійно-технічну школу (Berufsschule);

– реальні школи («Realschule») – навчання підлітків проводиться протягом 5-10 класів. Учні отримують розширену базову освіту за науково-технічним, економічним або суспільствознавчим напрямами. Після успішного завершення вони мають право навчатись на курсах професійної підготовки публічних службовців середнього рівня або продовжити навчання у вищих професійних школах, середніх спеціальних навчальних закладах або старших класах гімназії;

– гімназії («Gymnasium») – навчання проводиться у залежності від профілю та місця розташування (приналежності до тієї чи іншої федеральної землі) протягом 5-12(13) класів. Учні разом із загальноосвітньою програмою, поглиблено опановують ще 2-3 обрані ними дисципліни. По закінченню отримують атестат, який дає право навчатись у будь-якому вищому навчальному закладі країни [2].

В результаті реформування шкільної освіти на місцевому рівні у м. Берліні з поточного навчального року (2010-2011 рр.) функціонує тільки два типи шкіл: гімназія та інтегрована середня школа (рис.1). Структура останньої запроваджується як школа повного дня, частково на обов'язковій, частково на добровільній основі. Інтегровані середні школи матимуть можливість організовувати повний день разом із позашкільними партнерами, використовуючи при цьому додаткове фінансування. Вибір партнерів та напрям позашкільної діяльності (спорт, музика, мистецтво чи соціальна робота) залишається за кожною конкретною школою.

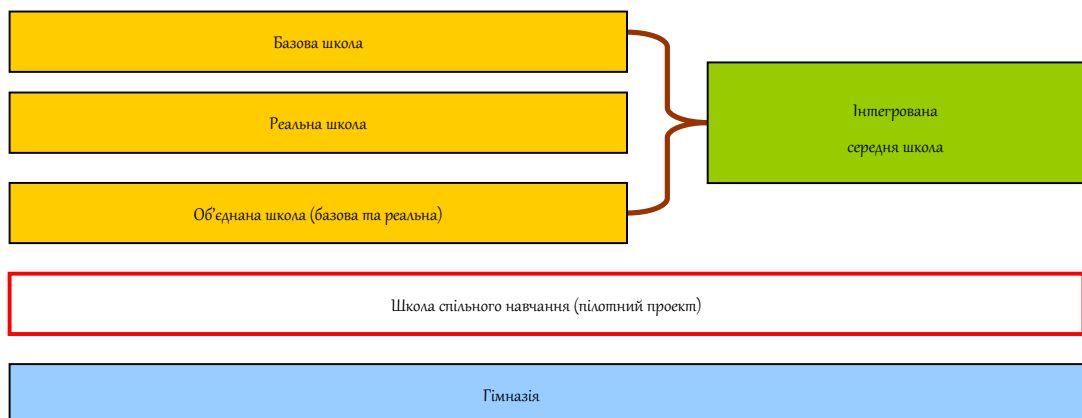


Рис. 1. Структурне реформування мережі середніх шкіл у м. Берлін

Модель розподілення учнів після закінчення початкової школи та критерії відбору, які вперше запропоновано німецьким науковцем Ю. Цьольнером [7], планують впроваджувати всі районні відомства у справах школи м. Берлін (рис. 2). Якщо новація виявиться вдалою, позитивний досвід поширюватиметься і на інші федеральні землі Німеччини.

Вже з наступного навчального року (2011-2012 рр.) у місті зміниться і принцип прийому дітей до середньої школи: замість відбору за місцем проживання головним аргументом для отримання середньої освіти стане профіль навчання. Це означає, що 60 % учнів, що вступають до інтегрованої середньої школи або гімназії буде відбиратися цими закладами самостійно за певними критеріями, серед яких успішність за період початкового навчання, результати тестових випробувань за профілем школи та ін. Решта 30 % місць у випадках підвищеного попиту буде розподілятися за принципом жеребкування та ще 10 % залишатимуться у резерві (пріоритетні місця для сестер та братів учнів).

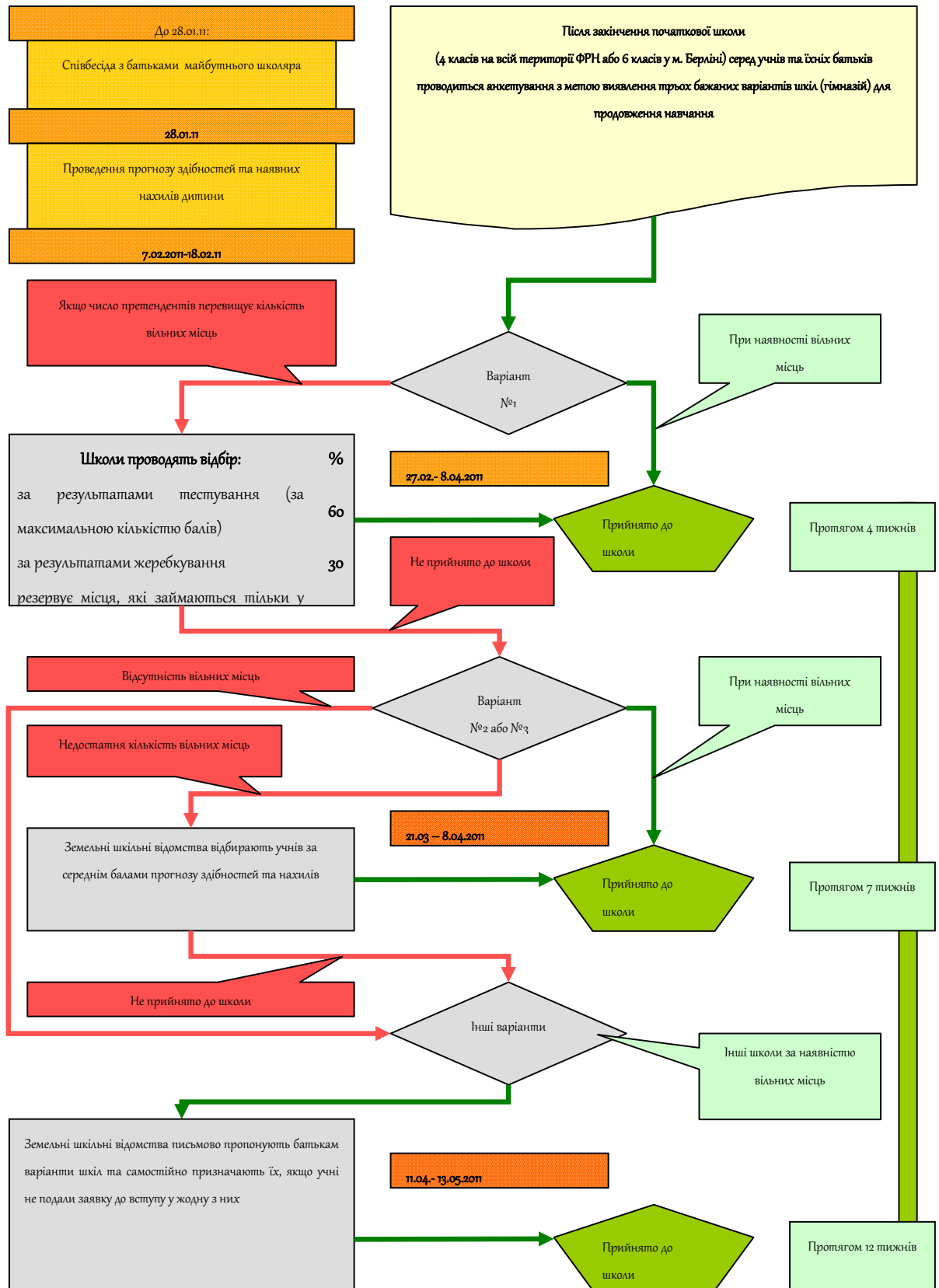


Рис. 2. Модель розподілення учнів у інтегровані середні школи та гімназії

Запропоновані принципи прийому до інтегрованих середніх шкіл та гімназій надає їм більшої самостійності у формуванні профілю навчання та одночасно більшої відповідальності за його результати.

Отже, як зазначено вище, в майбутньому у м. Берлін існуватиме лише два типи закладів середньої освіти (4-12 класи): інтегрована середня школа (далі – ІСШ) та гімназія. Це надасть учням кращих можливостей для розвитку під час навчання з урахуванням індивідуальних особливостей кожного та гнучкого темпу навчання. Запропоновані зміни стануть важливим кроком від диференціації системи шкіл у бік диференційного навчання. Крім того земельними шкільними відомствами здійснюється пілотна фаза проекту школи спільного навчання (1-12 класи) – процесу одержання освіти без зовнішньої диференціації.

ІСШ є публічними, а отже й доступними кожному громадянину. Вони пропонують учням повну середню освіту (надають освітні послуги), включаючи одержання атестату після 12-річного (13-річного) навчання. Стандарти такої школи рівноцінні навчанню в гімназії. ІСШ надано право самостійно визначати механізми організації освітнього процесу з урахуванням принципу індивідуального підходу та диференціації навчання як форми його реалізації.

Сприятливим щодо навчального процесу, буде зменшення кількості учнів у класах з теперішніх 29 до 25 осіб, або до 20 – за наявності учнів національних меншин чи недостатньої кількості навчальних матеріалів.

Принцип «дуального навчання», що є обов'язковим для інтегрованих шкіл, є розумним поєднанням навчання та практики [5]. Це дає можливість учням краще підготуватись до майбутньої професійної діяльності. Саме цей аспект організаційно-структурної реформи середніх шкіл отримав велику кількість позитивних відгуків з боку німецьких підприємців та роботодавців. Форму та місце проходження практики кожна школа обирає сама, зокрема серед можливих варіантів: державні та приватні підприємства, шкільні фірми, професійні школи тощо. Натомість у гімназіях учні, як і раніше, мають можливість отримати атестат після дванадцятого року навчання (в прискорених класах навіть після одинадцятого). Щонайменше одна гімназія на кожний район має функціонувати як обов'язкова школа повного дня для того, щоб надати особливої підтримки школярам із соціально незахищених сімей (табл. 1).

Що стосується вибору школи, вирішальне слово залишається все ж за батьками, держава обмежено впливає на цей процес. Саме у цей визначальний період у шкільній кар'єрі кожної окремої дитини, обов'язково відбувається консультаційна бесіда між батьками та представниками початкової школи, а вже за результатами цієї бесіди батьки приймають своє остаточне рішення. Відтепер нові правила переходу з початкової школи до середньої будуть обов'язковими для всіх.

**Порівняльна таблиця організації навчального процесу
інтегрованих шкіл та гімназій**

Показник організації	ІСШ		Гімназія	
Початок навчання	7 клас		7 клас (в деяких школах з 5)	
Кількість учнів в класі	25 (20)		29	
Випробувальний термін	немає		7 клас (5 клас)	
Базова середня освіта	10 клас		10 клас	
Термін навчання	5-6 років		5-6 років (прискорене 4-5 років)	
Кількість навчальних годин на тиждень	7-8 клас 31 год	9-10 клас 32 год	7-8 клас 33 год.	9-10 клас 34 год.
Школа повного дня [6]	кожна школа		щонайменше одна у районі	
Дуальне навчання	так		можливо (тільки за профілем гімназії)	
Обов'язкова кооперація з іншими школами	з початковими та професійними школами		з початковими школами	
Перехід до наступного класу	завжди (виключення за угодою з батьками)		за наявності відповідної успішності	
Кінцева ціль навчання	свідоцтво про базову середню освіту, свідоцтво про отримання різного рівню професійної підготовки (базовий чи поглиблений), атестат		атестат	

Отже, впродовж 2010-2011 рр. батьки учнів, що закінчили початкову школу, повинні отримати письмові рекомендації від цих начальних закладів щодо подальшого навчання їхніх дітей (на базі оцінки успішності, результатів

прогнозів здібностей, наявних нахилів дитини) та визначитись з типом обраної школи.

Успіх реформування системи середніх шкіл залежить від наявності кваліфікованих педагогів. Тому, для забезпечення їх достатньої кількості районними відомствами у справах школи було організовано тимчасові навчальні заклади з перепідготовки та підвищення кваліфікації директорів, викладачів та фахівців, що працюють у школах різного рівня. Підвищення кваліфікації почалося вже у 2009/2010 рр., головну увагу приділено підготовці до навчання у 7 класах реформованої школи.

На думку німецьких аналітиків, для досягнення максимального ефекту від надання освітніх (публічних) послуг, шляхом реалізації організаційно-структурного реформування середньої школи у м. Берлін, місцевим органам державного управління освітою слід запровадити:

- систематичну співпрацю шкіл із державними службами соціальної адаптації, що займаються роботою з молоддю та надають їй соціальну допомогу;
- обов'язкову взаємодію початкової школи та дошкільних закладів, що сприяє цілісності процесу виховання та підготовки до подальшого навчання у середній школі;
- кооперацію між початковою та середньою школою, наприклад, коли вчителі одночасно викладають у школах різного рівня (рис. 3) [7].

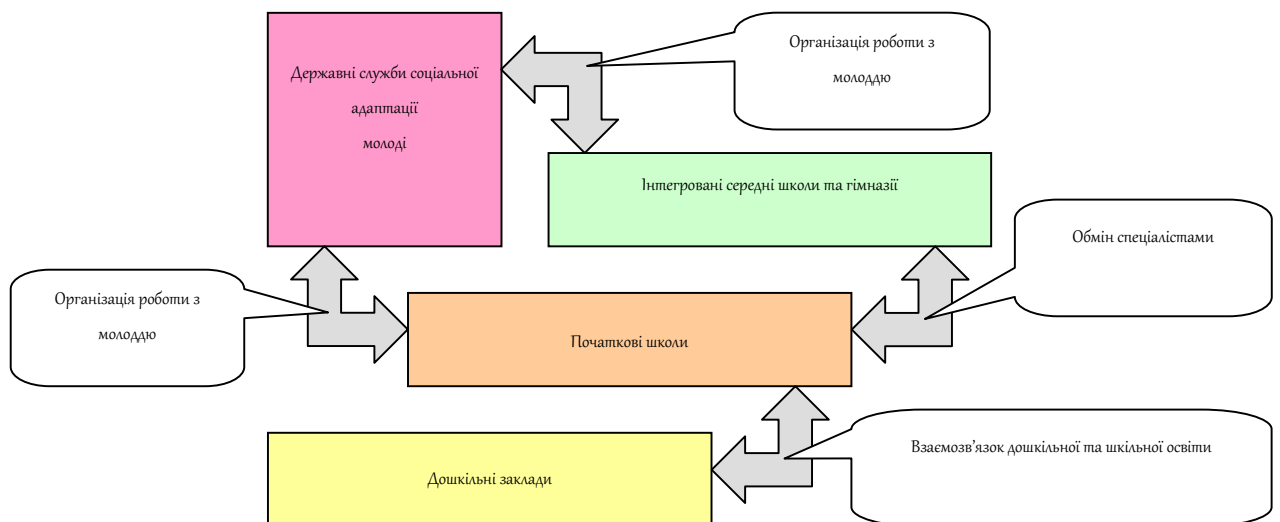


Рис. 3. Механізм взаємодії між закладами шкільної освіти та державними службами соціальної адаптації молоді

На нашу думку, реалізація запропонованих організаційно-структурних змін середньої освіти у м. Берлін призведе до позитивних зрушень у сучасній німецькій школі, а саме:

– зменшення кількості учнів у класах сприятиме більш адекватному підходу до навчання кожного окремого учня.

– всі інтегровані середні школи стануть середніми навчальними закладами повного дня з широким спектром факультативних занять та різних гуртків.

– запровадження дуального навчання значно полегшить підготовку учнів до опанування обраних професій.

– для підвищення рівня конкуренції інтегрованим середнім школам існуючі гімназії вимушені будуть пропонувати учням додаткові освітні послуги;

– вчителі отримають безкоштовну інтенсивну перепідготовку на період реформування та матимуть однакове «навантаження».

Очікувані позитивні здобутки проведеного реформування, започаткованого з метою удосконалення процесу надання освітніх послуг закладами середньої освіти (на прикладі освітніх ініціатив Палати представників м. Берлін) можуть стати виразним прикладом для тих, хто бажає «модернізувати» інститут середньої школи в Україні.

Прагнення німецьких реформ до інтеграції різних типів середніх освітніх закладів у єдину структуру (ІСШ) підтверджує ефективність існуючої в Україні організації цілісного навчання на базі однієї середньої школи з 1 по 11 класи.

Список використаних джерел

1. *Гладка Т. І. Освіта в інноваційній політиці ФРН* / Т.І. Гладка Актуальні проблеми державного управління [Електронний ресурс]: електрон. наук. фах. вид. – 2009. – №2. – Режим доступу: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/apdu/2009-2/doc/4/06.pdf/>. – Назва з екрана. 1

2. Allgemein bildende Schulen [Electronic resource]: Schularten-infos – Access Modus: <http://www.schularten-infos.de/allgemein-bildende-schulen.html>. – Titel vom Bildschirm.

3. Bildungsreform in Deutschland beschleunigen [Electronic resource]: Individuelle Förderung ist die Messlatte. – Access Modus: <http://bildungsklick.de/a/63694/bildungsreform-in-deutschland-beschleunigen/>. – Letztes Access: 2010. – Titel vom Bildschirm.

4. Der Senat von Berlin [Electronic resource]: Wie Berlins Regierung funktioniert. – Access Modus: http://www.morgenpost.de/berlin/article539911/Wie_Berlins_Regierung_funktioniert.html. – Letztes Access: 2010. – Titel vom Bildschirm.

5. Hoffmann, Udo. Duales Lernen [Electronic resource]: Handreichungen für die Praxis mit Beispielen aus den Klassen 7 bis 10. – Access Modus: <http://bildungsserver.berlin-brandenburg.de/351+M50691ce8457.html>. – Letztes Access: 23. 01. 2011. – Titel vom Bildschirm.

6. Schule als Lern- und Lebensort [Electronic resource]: Berlin macht ganztags Schule. – http://www.berlin.de/sen/bildung/berlin_macht_ganztags_schule/. – Letztes Access: 2010. – Titel vom Bildschirm.

7. Schulreform [Electronic resource]: Bessere Bildungschancen für alle durch individuelle Förderung und gemeinsames Lernen ab Klasse 7 / Senatsverwaltung für Bildung, Wissenschaft und Forschung. – Access Modus: <http://www.berlin.de/sen/bildung/bildungspolitik/schulreform/>. – Letztes Access: 2010.- Titel vom Bildschirm.

До уваги держслужбовця

Т. Добко, зав. відділу НБУВ
В. Радченко, гол. бібліограф

Антикризове управління

Список літератури з фондів Національної бібліотеки України
ім. В. І. Вернадського (1997–2010 рр.)

Монографії, збірники, автореферати дисертацій, дисертації

1. Акофф Р. Л. Идеализированное проектирование. Как предотвратить завтрашний кризис сегодня. Создание будущего организации / Р. Л. Акофф, Д. Магидсон, Г. Д. Эддисон ; Ф. П. Тарасенко (пер.). – Д. : Баланс Бизнес Букс, 2007. – 320 с. – Библиогр.: с. 255–262.

ВА686279

2. Антикризове управління економічною безпекою в умовах викликів фінансово-економічної глобалізації (державний і регіональний виміри) / М. А. Хвесик, А. В. Степаненко, О. М. Ральчук, Й. М. Дорош ; НАН України, Рада по вивч. продукт. сил України. – Донецьк : Юго-Восток, 2010. – 324 с.

ВА733195

3. Антонова О. В. Управление кризисным состоянием организации (предприятия) : учеб. пособие / О. В. Антонова ; В. А. Швандар (ред.). – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2004. – 124, 16с. : табл. – Библиогр.: с. 121–124.

ВА648474

4. Байцим В. Ф. Підприємницька модель антикризового управління підприємством : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.06.02 / Байцим Василь Федорович ; Харк. держ. екон. ун-т. – Х., 2002. – 20 с.

РА318128

5. Банкрутство і санація підприємства : теорія і практика кризового управління / Т. С. Клебанова, О. М. Бондар, О. В. Мозенков [та ін.]. – Х. : ВД "ІНЖЕК", 2003. – 271 с. : рис., табл.

ВА643420

6. Бурий С. А. Антикризове управління та управлінські рішення - проблеми підприємств малого бізнесу / С. А. Бурий, Д. С. Мацеха. – Хмельницький : ТОВ "Тріада-М", 2006. – 93 с.

ВА672964

7. Варнавський В. В. Управління стратегією сталого розвитку споживчої кооперації в умовах економічної кризи : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.07.05 / Варнавський Владислав Васильович ; Донец. держ. комерц. ін-т. – Донецьк, 1998. – 16 с.

РА299361

8. Вишнякова М. В. Охота на менеджера в кризисный период. Книга для эффективных собственников и вменяемых менеджеров. – [2-е изд.]. – М. : Журн. "Управление персоналом", 2009. – 367 с. – Спецвып. журн. "Управление персоналом". 2009. № 9 (211).

ВС48567

9. Гавриленко Т. В. Стратегічне управління підприємством в умовах кризи (на прикладі підприємств легкої промисловості) : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.06.01 / Гавриленко Тетяна Володимирівна ; Київ. нац. ун-т технологій та дизайну. – К., 2006. – 21 с.

РА345077

10. Гавриленко Т. В. Стратегічне управління підприємством в умовах кризи на прикладі підприємств легкої промисловості : дис. ... канд. екон. наук : 08.06.01 / Гавриленко Тетяна Володимирівна ; Київ. нац. ун-т технологій та дизайну. – К., 2006. – 221 арк. : рис., табл.

ДС92052

11. Гайворонська Ю. Є. Методичні основи функціонування механізму антикризового управління підприємством : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.06.01 / Гайворонська Юлія Євгеніївна ; Нац. трансп. ун-т м-ва освіти і науки України. – К., 2006. – 19 с.

РА342797

12. Гайворонська Ю. Є. Методичні основи функціонування механізму антикризового управління підприємством : дис. ... канд. екон. наук : 08.06.01 / Гайворонська Юлія Євгеніївна ; Нац. трансп. ун-т. – К., 2006. – 185 арк. : рис.

ДС94450

13. Грозава К. С. Моделювання кризових явищ в діяльності страхових компаній України : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.11 / Грозава Кіра Савівна ; Держ. вищ. навч. закл. "Київський національний економічний ун-т ім. Вадима Гетьмана". – К., 2009. – 21 с. : рис.

РА366911

14. Гроув Э. Выживают только параноики. Как использовать кризисные периоды, с которыми сталкивается любая компания / Э. Гроув ; М. Шалунова (пер. с англ.). – М. : Альпина Паблишер, 2003. – 200 с.

ВС38596

15. Гур'єв С. О. Кризовий менеджмент та принципи управління ризиками в процесі ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій / С. О. Гур'єв, А. В. Терент'єва, П. Б. Волянський. – К., 2008. – 148 с. – Бібліогр.: с. 146–147.

ВА714204

16. Економіка. Менеджмент. Підприємництво : зб. наук. пр. Т. 3 / ред. Г. В. Козаченко ; Східноукр. нац. ун-т. – Луганськ, 2000. – 269 с.

Визначено шляхи регулювання кризових ситуацій на підприємстві.

Ж70482

17. Єршова Н. Ю. Діагностика у системі антикризового управління машинобудівними підприємствами : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04 / Єршова Наталя Юріївна ; Нац. техн. ун-т "Харк. політехн. ін-т". – Х., 2009. – 20 с.

РА362755

18. Єршова Н. Ю. Діагностика у системі антикризового управління машинобудівними підприємствами : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04 / Єршова Наталя Юріївна ; Нац. техн. ун-т "Харк. політехн. ін-т". – Х., 2008. – 253 арк. – Бібліогр.: арк. 238-253.

ДС107964

19. Жильченкова В. В. Менеджмент персоналу організації у системі антикризового управління : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.06.02 / Жильченкова Вікторія Віталіївна ; Донец. нац. ун-т. – Донецьк, 2000. – 20 с.

РА312076

20. Жильченкова В. В. Менеджмент персоналу організації в системі антикризового управління : дис. ... канд. екон. наук : 08.06.02 / Жильченкова Вікторія Віталіївна ; Донец. гос. техн. ун-т. – Донецьк, 2000. – 161 с.

ДС68938

21. Зуб А. Т. Антикризисное управление : учеб. пособие / А. Т. Зуб. – М. : Аспект Пресс, 2006. – 319 с.

ВА692370

22. Зуб А. Т. Теория и практика антикризисного управления / А. Т. Зуб, М. В. Локтионов. – М. : Генезис, 2005. – 574 с. : ил.

ВС43137

23. Истомина Т. А. Диагностика кризисных ситуаций в процессе управления реструктуризацией предприятия : дис. канд. ... экон. наук : 08.06.01 / Истомина Татьяна Анатольевна ; Харьк. гос. экон. ун-т. – Х., 2002. – 191 л.

ДС76943

24. Іванюта С. М. Антикризове управління у аграрній сфері : автореф. дис. ... д-ра екон. наук : 08.06.01 / Іванюта Світлана Миколаївна ; Нац. наук. центр "Ін-т аграр. економіки" УААН. – К., 2006. – 36 с.

РА343216

25. Іванюта С. М. Антикризові заходи в підприємствах АПК / С. М. Іванюта ; Полт. держ. аграр. акад. – Полтава : ПДАА, 2003. – 299 с.

ВА667552

26. Істоміна Т. А. Діагностика кризових ситуацій в процесі управління реструктуризацією підприємства : автореф. дис. канд. ... екон. наук : 08.06.01 / Істоміна Татяна Анатоліївна ; Харк. держ. екон. ун-т. – Х., 2002. – 19 с. : рис.

РА321770

27. Каліна Л. М. Антикризовий менеджмент : навч. посіб. / Л. М. Каліна ; Бердян. ун-т менедж. і бізнесу. – Донецьк : Юго-Восток, 2008. – 295 с.
ВА719120

28. Кашпур А. Кризис – время побеждать! : о стратег. и соц. Коммуникациях как о ресурсе побед в кризисах / А. Кашпур. К. : Студцентр, 2010. – 154 с.
ВА723215

29. Ковалев А. П. Кредитный риск-менеджмент / А. П. Ковалев. – К. : Сузір'я, 2007. – 406 с.
ВА695416

30. Коваленко Г. А. Антикризисный менеджмент : учеб. пособие / Г. А. Коваленко ; Донбас. гос. машиностроит. акад. – Краматорск, 2009. – 119 с. – Библиогр.: с. 118–119.
ВА720486

31. Коваль И. К. Как победить кризис за 49 дней / И. К. Коваль. – Донецк : Мультипресс, 2009. – 288 с. : рис.
ВА717243

32. Колос А. Л. Моделювання процесів антикризового управління підприємством : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.03.02 / Колос Андрій Леонідович ; Харк. держ. екон. ун-т. – Х., 2002. – 20 с.
РА317600

33. Колос А. Л. Моделювання процесів антикризового управління підприємством : дис. ... канд. екон. наук : 08.03.02 / Колос Андрій Леонідович ; Харк. держ. екон. ун-т. – Х., 2001. – 241 арк.
ДС72412

34. Король В. С. Антикризовий менеджмент в умовах ринкової трансформації економіки : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.06.02 / Король Володимир Степанович ; НАН України, Ін-т регіон. дослідж. – Львів, 2001. – 19 с.
РА314444

35. Король В. С. Антикризовий менеджмент в умовах ринкової трансформації економіки : дис. ... канд. екон. наук : 08.06.02 / Король Володимир Степанович ; Терноп. акад. нар. госп-ва НАН України, Ін-т регіон. дослідж. – Тернопіль, 2001. – 182 арк.

ДС69088

36. Кризисный менеджмент / Л. Н. Ивин, В. М. Куклин, В. Л. ТОВАЖНЯНСКИЙ [и др.] ; Нац. техн. ун-т "Харьковский политехнический ин-т". – Х. : НТУУ "ХПИ", 2008. – 564 с.

ВС46361

37. Кукоба В. П. Управління антикризовою діяльністю підприємства : навч. посіб. / В. П. Кукоба ; ДВНЗ "Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана. – К. : КНЕУ, 2008. – 395 с. : рис.

ВА725011

38. Кукоба В. П. Формування антикризових систем управління підприємств (на матеріалах радіотехнічних підприємств України) : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.06.01 / Кукоба Володимир Павлович ; Київ. нац. екон. ун-т. – К., 2001. – 18 с.

РА317006

39. Кукоба В. П. Формування антикризових систем управління підприємств (на матеріалах радіотехнічних підприємств України) : дис. ... канд. екон. наук : 08.06.01 / Кукоба Володимир Павлович ; Київ. нац. екон. ун-т. – К., 2001. – 245 арк.

ДС72522

40. Левицкая Э. В. Менеджмент предприятий в кризисной ситуации : учеб. пособие / Э. В. Левицкая ; Донбас. гос. акад. стр-ва и архитектуры. – Макеевка : ДГАСА, 2005. – 220 с.

ВА667733

41. Левицька Е. В. Менеджмент підприємств за кризових умов : навч. посіб. / Е. В. Левицька. – Львів : Новий Світ-2000, 2007. – 174 с. Бібліогр.: с. 173–174.

ВА708820

42. Лещук Н. М. Стратегія розвитку торговельного підприємства в умовах економічної кризи : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.07.05 / Лещук Наталія Миколаївна ; Київ. держ. торг.-екон. ун-т. – К., 1997. – 17 с.

РА295641

43. Лещук Н. М. Стратегія розвитку торговельного підприємства в умовах економічної кризи : дис. ... канд. екон. наук : 08.07.05 / Лещук Наталія Миколаївна ; Київ. держ. торг.-екон. ун-т. – К., 1997. – 177 л.

ДС53210

44. Літвін Н. М. Антикризове управління підприємствами в країнах з перехідною економікою : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.02.03 / Літвін Наталія Миколаївна ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2004. – 21 с.

Досліджено теоретичні та практичні аспекти антикризового управління підприємствами країн СНД, Центральної та Східної Європи (Словенії, Чехії, Польщі, Росії, Білорусії та України). Проаналізовано сучасні концепції антикризового управління.

РА331756

45. Літвін Н. М. Антикризове управління підприємствами в країнах з перехідною економікою : дис. ... канд. екон. наук : 08.02.03 / Літвін Наталія Миколаївна ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2004.

ДС83041

46. Магамедінова З. І. Управління трудовими ресурсами підприємства в умовах кризи : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.09.01 / Магамедінова Заміра Іграмівна ; Харків. держ. екон. ун-т. – Х., 2004. – 20 с.

РА330489

47. Магамедінова З. І. Управління трудовими ресурсами підприємства в умовах кризи : дис. ... канд. екон. наук : 08.09.01 / Магамедінова Заміра Іграмівна ; Харк. держ. екон. ун-т. – Х., 2004. – 183 арк.

ДС83042

48. Максим'юк С. В. Управління діяльністю підприємств в кризових ситуаціях : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04 / Максим'юк Сергій Васильович ; Європ. ун-т. – К., 2008. – 21 с.

РА361382

49. Максим'юк С. В. Управління діяльністю підприємств в кризових ситуаціях : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04 / Максим'юк Сергій Васильович. – Івано-Франківськ, 2008. – 230 арк. : табл., рис.

ДС110149

50. Масленченков Ю. С. Стратегический и кризисный менеджмент фирмы : учеб. пособие для вузов / Ю. С. Масленченков, Ю. Н. Тронин. – М. : Изд.-торг. корпорация «Дашков и К'», 2004. – 882 с. : ил., табл.

А641902

51. Механизмы и модели управления кризисными ситуациями / Т. С. Клебанова (ред.), В. И. Грачев, Е. В. Раевнева [и др.] ; НАН Украины, Науч.-исслед. центр индустр. проблем развития. – Х. : ИД "ИНЖЭК", 2007. – 200с. : рис., табл. – (Научное издание). – Библиогр.: с. 158–162.

ВА689493

52. Миронова О. М. Поведінковий підхід до антикризового менеджменту персоналу підприємства : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04 / О. М. Миронова ; Харк. нац. екон. ун-т. – Х., 2007. – 20 с.

РА352926

53. Миронова О. М. Поведінковий підхід до антикризового менеджменту персоналу підприємства : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04 / Миронова Ольга Миколаївна ; Харк. нац. екон. ун-т. – Х., 2007. – 260 арк. : рис. – Бібліогр.: арк. 195-212.

ДС105368

54. Мошек Г. Є. Сучасний менеджмент у питаннях і відповідях : навч. посіб. Ч. 2 / Г. Є. Мошек, Л. А. Гомба ; Київ. держ. торг.-екон. ун-т. – К., 2003. – 214 с. : рис.

Розглянуто особливості управління інноваційними процесами, реінжинірингом, ризиками, конфліктами, стресами, а також менеджменту організації в кризовому стані.

В343155

55. Они победили: уроки компаний, преодолевших кризис / В. Гарнавский, Н. Хананова, Т. Кузнецова [и др.]. К. : "Агенство "Стандарт", 2008. – 212 с.

(Библиотека журнала "Управление компанией" ; кн. 2). ВА714553

55. Пономаренко В. С. Стратегія розвитку підприємства в умовах кризи / В. С. Пономаренко, О. М. Тридід, М. О. Кизим. – Х. : ВД "ІНЖЕК", 2003. – 323 с. : рис., табл.

ВА644372

56. Попов Р. А. Кризисный менеджмент индустриальной организации : (теоретико-методологический аспект) / Р. А. Попов. – Волгоград : Изд-во Волгоград. ун-та, 2001. – 31 с. : рис. – (Препр. / 2001; -WP).

Р96142

57. Преодолеваем кризис : бухгалтеру, руководителю, кадровику, юристу / Н. Дзюба, В. Змиенко, Я. Клиженко [и др.]. – Х. : Фактор, 2009. – 128 с. – Библиогр.: с. 124–125. ВА706399

58. Преодолеваем кризис : бухгалтеру, руководителю, кадровику, юристу / Н. Белова, Н. Дзюба, В. Змиенко [и др.] ; Я. Кавторева (ред.). – 2-е изд., перераб. и доп. – Х. : Фактор, 2009. – 240 с. ВА722856

59. Проскура О. Ю. Антикризове управління підприємством : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.06.02 / Проскура Олена Юріївна ; Харк. держ. екон. ун-т. – Х., 2002. – 18 с.

РА319503

60. Проскура О. Ю. Антикризове управління підприємством : дис. ... канд. екон. наук : 08.06.02 / Проскура Олена Юріївна ; Харк. держ. екон. ун-т. – Х., 2002. – 209 арк.

ДС74010

61. Пушкарь А. И. Антикризисное управление: модели, стратегии, механизмы / А. И. Пушкарь, А. Н. Тридед, А. Л. Колос. – Х. : ООО "Модель Вселенной", 2001. – 451 с.

ВА616633

62. Савчук В. П. Стратегия + финансы : уроки принятия бизнес-решений для руководителей в условиях кризиса и стабильности / В. П. Савчук. – К. : Companion Group, 2009. – 352 с.

ВС47252

63. Садеков А. А. Управление предприятием в условиях кризиса / А. А. Садеков, В. В. Цурик ; Донец. гос. ун-т экономики и торговли им. М. Туган-Барановского. – Донецк : ДонГУЭТ, 2006. – 178 с. : рис., табл.

ВА678055

64. Сердюк В. Р. Антикризове управління: макроекономічний аспект: навч. посіб. / В. Р. Сердюк, І. В. Заюков ; Вінниц. нац. техн. ун-т. – Вінниця, 2009. – 161 с.

ВА722313

65. Ситник Л. С. Організаційно-економічний механізм антикризового управління підприємством / Л. С. Ситник ; НАН України, Ін-т економіки пром-сті. – Донецьк : ІЕП НАН України, 2000. – 503 с. – Бібліогр.: с. 474-500.

ВА607896

66. Ситник Л. С. Організаційно-економічний механізм антикризового управління підприємством : автореф. дис. ... д-ра екон. наук : 08.02.03 / Ситник Людмила Степанівна ; НАН України, Ін-т економіки пром-сті. – Донецьк, 2002. – 32 с.

РА317833

67. Ситник Л. С. Організаційно-економічний механізм антикризового управління підприємством : дис... д-ра екон. наук : 08.02.03 / Ситник Людмила Степанівна ; НАН України, Ін-т економіки пром-сті. – Донецьк, 2001. – 457 арк.

ДС73069

68. Сіренко Н. М. Організаційно-економічний механізм антикризового розвитку сільськогосподарських підприємств регіону : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.06.01 / Сіренко Наталя Миколаївна ; Нац. аграр. ун-т. – К., 2005. – 21 с. : табл.

РА336967

69. Сіренко Н. М. Організаційно-економічний механізм антикризового розвитку сільськогосподарських підприємств регіону : дис. ... канд. екон. наук : 08.06.01 / Сіренко Наталя Миколаївна ; Миколаїв. держ. аграр. ун-т. – Миколаїв, 2004. – 286 арк. : рис., табл.

ДС97125

70. Справочник кризисного управляющего / Э. А. Уткин, Е. Л. Драчева., А. В. Зверев [и др.] ; Ассоц. авторов и изд. "Тандем". – М. : ЭКМОС, 1998. – 432 с.

ВА592158

71. Стратегічне управління персоналом підприємства в умовах сучасного розвитку ринку праці / І. Р. Бузько, О. В. Вартанова, Г. О. Надьон [та ін.] ; Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля. – Луганськ, 2009. – 304 с.

ВА723956

72. Тарасенко Л. М. Антикризисний менеджмент підприємства : учеб. пособие для студ. вузов / Л. М. Тарасенко, В. И. Веретенников, Р. В. Ободец ; Донец. гос. ун-т упр., Макеев. экон.-гуманитар. ин-т. – Донецк : Норд-Пресс, 2005. – 244 с. : рис.

ВА667947

73. Терлецька Ю. О. Формування та впровадження ефективної системи антикризового менеджменту на підприємствах : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04 / Терлецька Юлія Олегівна ; Ужгород. нац. ун-т. – Ужгород, 2008. – 23 с.

РА356006

74. Толчеев Ю. З. Механизмы антикризисного управления предприятием : дис. ... канд. экон. наук : 08.02.03 / Толчеев Юрий Захарович ; Донец. нац. ун-т. – Донецк, 2004. – 184 л. : табл.

ДС84233

75. Тридід О. М. Стратегія розвитку підприємства в умовах кризи : автореф. дис. ... д-ра екон. наук : 08.06.01 / Тридід Олександр Миколайович ; Донец. нац. ун-т. – Донецьк, 2003. – 31 с. РА322800

76. Тридід О. М. Стратегія розвитку підприємства в умовах кризи : дис. ... д-ра екон. наук : 08.06.01 / Тридід Олександр Миколайович ; Харк. держ. екон. ун-т. – Х., 2003. – 393 арк. : рис.

ДС77174

77. Формирование конкурентной позиции предприятия в условиях кризиса / А. Н. Тищенко, Ю. Б. Иванов, Н. А. Кизим [и др.] ; Науч.-исслед. центр индустр. пробл. развития НАН Украины. – Х. : ИД "ИНЖЭК", 2007. – 375 с.

ВА685819

78. Фролова Г. І. Управління діяльністю підприємства на засадах ситуаційного менеджменту : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.06.01 / Фролова Галина Іванівна ; Технол. ун-т Поділля (м. Хмельницький). – Хмельницький, 2003. – 18 с. : рис.

РА324768

79. Фролова Г. І. Управління діяльністю підприємства на засадах ситуаційного менеджменту : дис. ... канд. екон. наук : 08.06.01 / Фролова Галина Іванівна ; Міжрегіон. акад. упр. персоналом. – К., 2002. – 221 арк.

ДС78621

80. Цурик В. В. Управление предприятием в условиях кризиса : дис. ... канд. экон. наук : 08.06.01 / Цурик Валерий Витальевич ; Донец. гос. ун-т экономики и торговли им. М. Туган-Барановского. – Донецк, 2005. – 183 л.+ прилож.

ДС87167

81. Цурик В. В. Управління підприємством в умовах кризи : автореф. дис. ... канд. экон. наук : 08.06.01 / Цурик Валерій Віталійович ; Донец. держ. ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського. – Донецьк, 2005. – 19 с. : рис., табл.

РА334795

82. Чернявский А. Д. Антикризисное управление : учеб. пособие / А. Д. Чернявский ; Межрегион. акад. упр. персоналом. – К., 2000. – 204 с.

ВА599157

83. Чичкало-Кондрацька І. Б. Відновлення потенціалу виробництва підприємства в умовах виходу економіки з кризи : автореф. дис. ... канд. экон. наук : 08.06.01 / Чичкало-Кондрацька Ирина Борисівна ; Харк. держ. экон. ун-т. – Х., 1998. – 16 с.

РА302752

84. Чичкало-Кондрацкая И. Б. Восстановление потенциала производства предприятия в условиях выхода экономики из кризиса : дис. ... канд. экон. наук : 08.06.01 / Чичкало-Кондрацкая Ирина Борисовна ; Харьк. гос. экон. ун-т. – Х., 1998. – 159 л. Бібліогр.: л. 147–159.

ДС60710

85. Шевельова С. О. Аграрний менеджмент / С. О. Шевельова ; Терноп. акад. нар. госп-ва. – Тернопіль, 1999. – 212 с.

Висвітлюється необхідність та актуальність впровадження науки "менеджмент" в практику діяльності агропромислових формувань. Аналізуються проблеми менеджменту персоналу – управління трудовими ресурсами, вмілого застосування на практиці різних стилів керівництва, а також проблеми забезпечення, створення та ефективного функціонування операційної системи підприємств АПК, управління у кризових ситуаціях та ін.

ВА588878

86. Шембель Ю. С. Прогнозирование кризисного состояния предприятия и обоснование комплекса мер антикризисного управления : дис. ... канд. экон. наук : 08.06.01 / Шембель Юлия Самуиловна ; Нац. металлург. акад. Украины. – Днепропетровск, 2002. – 235 л.

ДС74785

87. Шембель Ю. С. Прогнозування кризового стану підприємства й обґрунтування комплексу заходів антикризового управління : автореф. дис. ... канд. экон. наук : 08.06.01 / Шембель Юлія Самуїлівна ; Нац. металлург. акад. України. – Дніпропетровськ, 2002. – 18 с.

РА318772

88. Экономика предприятия : антикризисная технология и стратегия : учеб. пособие для студ. вузов / В. Н. Ращупкина, В. С. Рыжиков, Е. А. Подгора [и др.] ; Донбас. гос. машиностр. акад. – Краматорск, 2006. – 287 с.

ВА684014

Після бібліографічного опису наведено шифри зберігання книги в загальному фонді НБУВ та відділі довідково-бібліографічного обслуговування